

ŠUBOTIČKI FESTIVAL SZABADKAI ÜNNEPI JÁTÉKOK

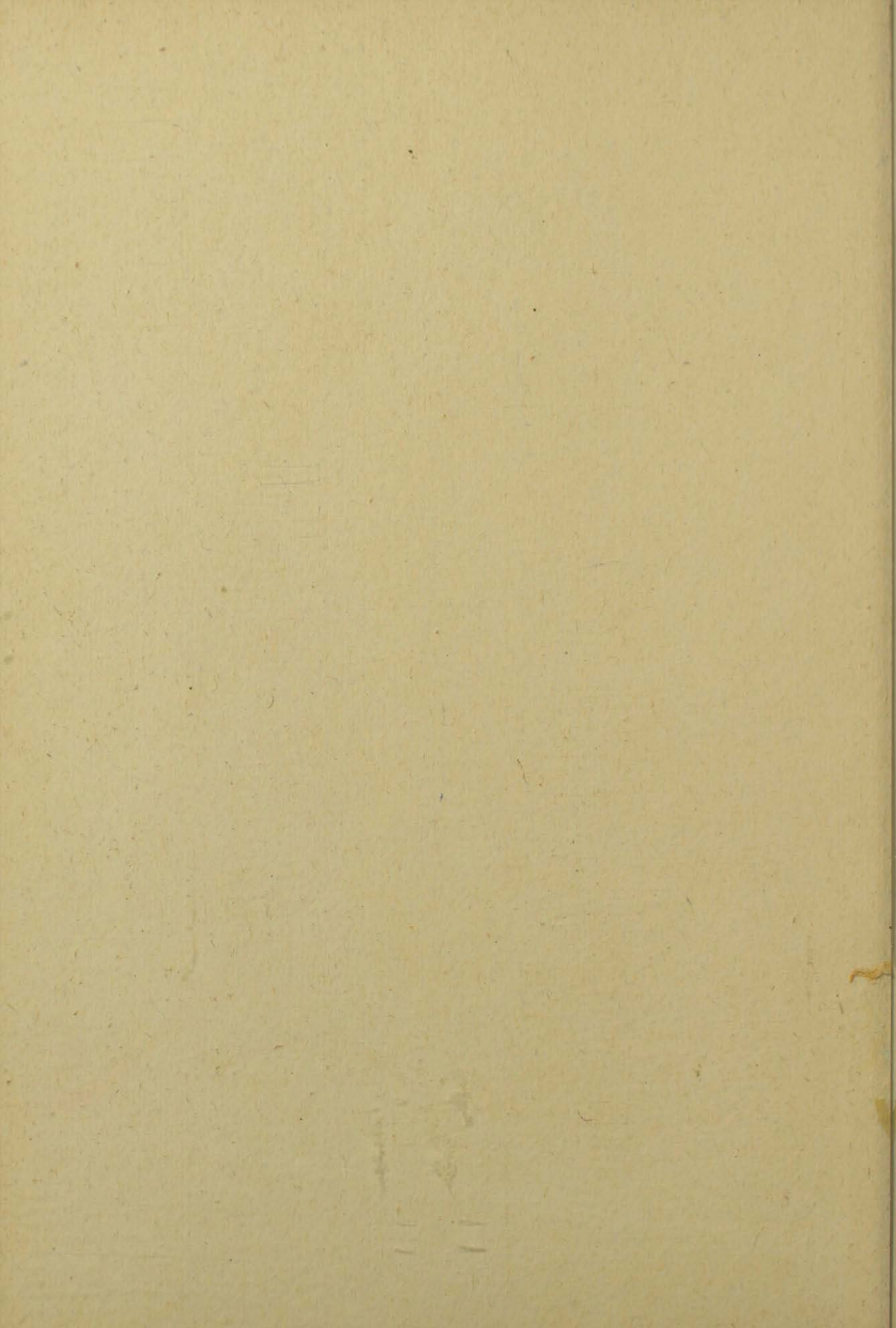

Subotica-Palié

15-VI – 5-VII 1953

zkuh.org.rs

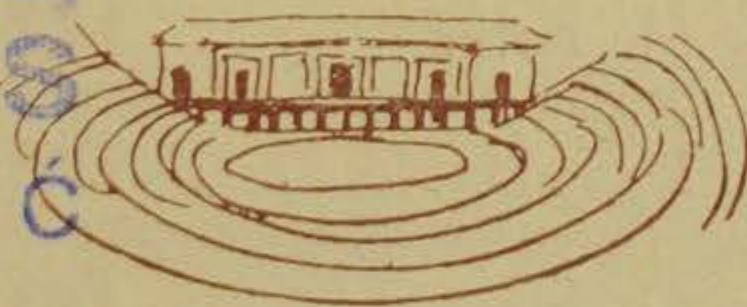

FESTIVAL VOJVODJANSKIH POZORIŠTA

VAJDASÁGI SZINHÁZAK

ÜNNEPI JÁTÉKAI

PROF. BELA
EX LIBRIS
GABRIĆ

SUBOTICA – PALIĆ

15-VI – 5-VII 1953

OTVARANJE FESTIVALA 15 MAJA 1953 GODINE

u 19 časova u zgradi Narodnog pozorišta - Népszínház - a u Subotici

15 juna 1953	I. Zajc	Nikola Šubić Zrinski Narodno pozorište Subotica, velika sala
16 juna 1953	M. Krleža	U agoniji Narodno kazalište Osijek, velika sala
17 juna 1953	P. Budak	Mečava Narodno pozorište Sremska Mitrovica, velika sala
17 juna 1953	M. Begović	Bez trećeg Narodno pozorište Sremska Mitrovica, mala sala
18 juna 1953	J. Kulundžić	Ljudi bez vida Narodno pozorište Vršac, velika sala
19 juna 1953	Móricz Zsigmond	Úri muri Népszínház Szubotica, nagyterem
20 juna 1953	Maksim Gorki	Jegor Buličov Jugoslovensko Dramsko pozorište Beograd, velika sala
21 juna 1953	M. Držić	Dundo Maroje Jugoslovensko Dramsko pozorište Beograd, Palić, ljetna poz.
23 juna 1953	W. Shakespeare	A makrancos hölgy Népszínház Szubotica, nagyterem
23 juna 1953	M. Poljaković	Kuća mira Narodno pozorište Subotica, mala sala
24 juna 1953	Ly. Bobics	Bló-család Járási Népszínház Bácska Topolya, nagyterem
24 juna 1953	Pearl Buck	Kvej-Lan Nar. pozorište Subotica, mala sala
25 juna 1953	Klabund	Krug kredom Narodno pozorište Zrenjanin, velika sala
26 juna 1953	L. Fodor	Poljubac pred ogledalom Narodno pozorište Sombor, velika sala
27 juna 1953	H. de Balzac	Mercadet Narodno pozorište Pančevo, velika sala
28 juna 1953	J. Putnik	Na Dunavu noć Narodno pozorište Sombor, velika sala
29 juna 1953	A. N. Ostrovski	Oluja Narodno pozorište Subotica, velika sala
30 juna 1953	M. Krleža	Leda Srpsko Narodno pozorište Novi Sad, velika sala
1 jula 1953	I. Vojnović	Ekvinocio Srpsko Narodno pozorište Novi Sad, Palić, ljetna pozornica
2 jula 1953	G. Bizet	Carmen Srpsko Narodno pozorište Novi Sad, Palić, ljetna pozornica
3 jula 1953	G. Donizetti	Lucia di Lammermore Srpsko Narodno pozorište Novi Sad, Palić, ljetna pozornica
4 jula 1953	BALETNO VEČE — E. Grieg: Peer Gynt , P. I. Čajkovski: V. simfonija A. B. Borodin: Polovječki plesovi Narodno kazalište Osijek, Palić, ljetna pozornica	
5 jula 1953	G. Verdi	Aida Narodno kazalište Osijek, Palić, ljetna pozornica
8 jula 1953	Kacsóh Pongrác — Bakonyi: János vitéz Népszínház Szubotica, nyári színpad Palić	

Sve predstave počinju u 20 časova

Ulaznice se mogu dobiti na pozorišnoj blagajni u Subotici svakog dana od 10 do 12 i od 17 do 20 časova
Telefon pozorišne blagajne 24-38 i 13-56

POZDRAV FESTIVALU VOJVODANSKIH POZORIŠTA

Sa vedroplavog četverougla plakata, koji objavljuju predstojeći Festival, čini mi se kao da se preliva u mene i ushićuje me svijetlo, svečano raspoloženje. U okviru klasičnih, bijelih stupova subotičkog Narodnog pozorišta i veselih svijetlih kontura glavnog ulaza stogodišnjeg paličkog kupališta, slova bijela kao breze, radošno najavljuju Festival, a ispod njih plavo — sivi redovi festivalski program.

Radosno i s prijatnim zadovoljstvom preleti pogled po nenametljivom skupu, po velikoj zajednici stvaralačkog dramaturškog genija Shakespearea, Gorkog, Ostrovskeg, Balzaka, Krleže, Morica, Begovića i kompozitora kao što su Čajkovski, Verdi, Dinezetti i Bizet. Praznik Festivala, koji će se slaviti u Subotici, bit će susret stvaralačke slave genija raznih naroda, koji postaju jedinstveni i sjedinjuju se u veličini svoga stvaralaštva.

I svaki građanin našeg grada radostan je i ponosan što je Subotica domaćin ove svečanosti, jer osjeća, da je to priznanje i čast ukazana kulturnim stremljenjima i naporima našega grada.

Ovaj susret i viđenje je praznik Vojvođanskih pozorišta. On je praznik vojvođanske žetve pozorišne umjetnosti, izdašne, bogate vojvođanske žetve i svako je ostvarenje prepun klas namijenjen svima kojima je umjetnost draga i koji je vole. U njihove duše prosul će se riječi sa scene kao iskra života i istine i u tome je najljepši smisao plemenite festivalske žetve. Svoja ostvarenja pozorišta nam donose kao bogate darove umjetnosti, koja je svakom pristupačna, zanimljiva i bliska, u kojoj svaki gledalac učestvuje i oplemenjuje se tim dodirima.

Deset vojvođanskih pozorišta i dvije opere, deset pozorišta i dvije opere iz pokrajine s najbogatijom pozorišnom tradicijom, deset pozorišta i dvije opere iz pokrajine, koja je upravo pod tim svojim tradicijama odnjihala u sebi, kao u koljevci prve početke Talijine umjetnosti, ostvarit će zbir savremene vojvođanske pozorišne kulture.

I onda još dva dragulja, dvije predstave Jugoslovenskog Dramskog pozorišta, dva najveća dometa naše savremene pozorišne umjetnosti, najsvijetlije točke naše svečanosti i najuzbudljiviji trenutci toplog festivalskog raspoloženja.

Zatim gost, koji nam dolazi iz Hrvatske, naš bliski susjed osječko Narodno kazalište. Ono je tradicijama vezano za Suboticu. Pored toga rado se sjećamo one iskrene i bratske topline prijema, kojom smo mi dočekivani u Osijeku kod njih, pa s veseljem očekujemo dan, kad će se na našim „daskama“ pojaviti ovo kazalište svijetlih i blistavih tradicija, kazalište, preko čije scene su zvučale riječi mnogih naših pozorišnih velikana, kazalište, koje je na festivalu kazališta NR Hrvatske 1949 g. u Zagrebu osvojilo prvo mjesto svojim velikim umjetničkim ostvarenjem Kreflove drame „Celjski grofovi“, i na koncu kazalište, koje mi kao domaćini s puno ljubavi i otvorena srca očekujemo, da nam uzvрати posjetu.

Festival!

Festival — praznik!

S mekim šumom diže se teška purpurna zavjesa velike pozornice. Ushićena tišina prati i upija riječi, koje lebde i žive na pozornici i u gledalištu komornog pozorišta. U crvenom kamenom okviru ljetne pozornice, u dekoraciji visokih, tamnih jela i dalekih zvijezda oživjet će u nama i pokrenuti plemenitost divnih velikih trenutaka.

Zatim — Opera!

Kolika je veličina muzičkog života! I vjerojatno ovdje, u talasima melodija i zvukova, u tonovima instrumenata, najbolje ćemo osjetiti kako smo pronašli samog sebe, kako smo pronašli jedan drugoga. S radošću ćemo osjetiti, kako se dižemo iznad sviju briga, žalosti i iskušenja, u zajednici koja u svojem krilu gaji sve što je lijepo, dobro i plemenito, u zajednici umjetnosti!

S ovim riječima pozdravljamo Festival vojvođanskih pozorišta.

Pataki Laslo

FESTIVALSKI GRAD

Ove godine Subotica slavi jedan od najznačajnijih kulturnih događaja. Juna i jula održava se subotički festival vojvođanskih narodnih pozorišta — smotra njihovih uspeha za proteklih godinu dana.

vore o dosadašnjim uspesima subotičke pozorišne kuće.

Iako su danas materijalna sredstva često najozbiljniji kulturni problem, iako je to česti predmet diskusija i u Subotici, mora se pri-

Subotica — Gradska vijećnica — Szabó-ház — Városháza

Uredništvo »Naše pozornice« subotičkog pozorišnog lista, u ovom specijalnom festivalskom biltenu objavljuje uspehe svih pozorišta Vojvodine. Prema statističkim podacima subotičko pozorište je nadmašilo sva ostala i brojem premijera i predstava i brojem gledalaca.

Koliko je za kulturni život Subotice značajno što je nedavnom odlukom postala stalni festivalski grad, toliko su značajni i podatci koji go-

znati, da su organi vlasti u ovom gradu pokazali veliko razumevanje za razvijanje kulturnog života, određujući ove godine pomoć Narodnom pozorištu u iznosu od 27 miliona dinara. Oko polovinu subotičkih odbornika je sa sela i naselja, koja nemaju dobre puteve, te njihovo shvatanje kulturnih potreba ovde mnogo govori. Od svih vojvođanskih gradova Subotica danas ima najviše pozorišnih dvorana, a osim toga i vrlo lepu letnju pozornicu na Paliću.

Bilo bi, međutim, vrlo nepravedno pretpostaviti da je Subotica postala stalni festivalski grad zahvaljujući samo svojim pozornicama i Paliću, koji u festivalskim danima može upotpuniti prijatnu atmosferu.

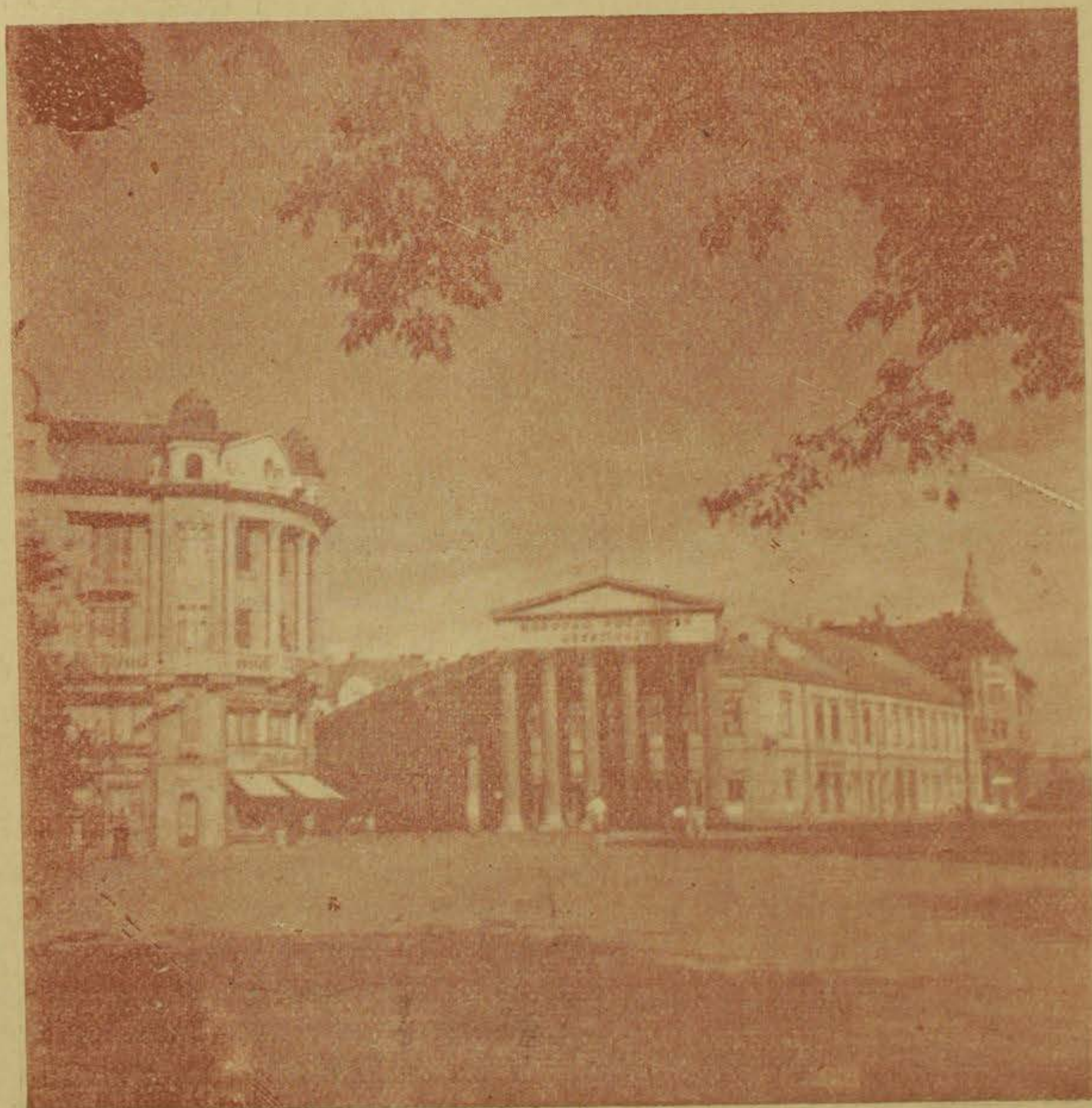
Festivalske pretstave traže publiku, a nje — svi se slažu — najviše ima u Subotici.

Publika? To je priča o sve većem radiusu kulture, o vrlo razvijenom kulturnom životu ovog grada, o nastojanjima Hrvatske i Mađarske drame Narodnog pozorišta, o stvaranju nove Opere, najmlađe u našoj zemlji. To je priča o ozbiljnom proširenju umetničke aktivnosti na sopstvenom terenu i o mnogim korisnim gostovanjima sa strane. To su i ozbiljni problemi sa kojima se umetnički kolektivi sukobljavaju u svom retko poletnom stupanju napred.

To je, najzad, priča i o kulturnim tradicijama Subotice, i o ljubavi naroda za folklor, za već poznate ranije festivalske priredbe bunjevačkih i mađarskih, radničkih i omladinskih kulturno-umetničkih društava.

Subotičani cene kulturne priredbe i festivale i u njihovom sećanju dugo će ostati pobeda, koju su svojim folklorom — »Momačkim kolum« — odneli na međunarodnom festivalu u Langolenu u Engleskoj. Koliko su narodne igre u ovom gradu razvijene, pokazuje i predlog Saveta za prosvetu i kulturu odbornicima Narodnog odbora grada da se osnuje centralni gradski ansaml.

U gradu se često kaže: kulturno-umetnička društva u selima imaju svoju publiku, kulturno-umetnička društva u gradu i pojedine grane Narodnog pozorišta imaju također

Subotica — Narodno pozorište — Szubotica — Népszínház

svoju publiku. To govori o širini kulturne aktivnosti, ali ljudi koji bi na njoj insistirali kao na najznačajnijem momentu, stajali bi iza događaja.

U raznovrsti repertoarske politike Narodnog pozorišta u Subotici, punoj razvojnih težnji, bilo je u toku ove sezone i nekoliko odličnih

Subotica — Šetalište na Paliću
Szubotica — Palicsi sétatér

rešenja, koja će u razvoju subotičkog kulturnog života biti obeležena kao značajni datum. Tih dana — tačnije: tih praznika — ova pozorišna kuća »tvrđava« kulture, spuštala je po jedan pokretni most više preko reke dosadašnjeg ustezanja i kroz korintske stubove na njenom ulazu pohrlili su dotle neviđeni gosti, zainteresovani da vide šta se unutra događa. Ko može reći da je to publika samo amaterskih pozornica! Počeo je proces prerastanja, koji će nesumnjivo dugo trajati, ali on je tu. Preko komada iz domaćeg života sve veći broj salašara počeo je da se približuje sceni Narodnog pozorišta žednim pogledima.

Šta će Subotici opera? — to je seoski grad — čuli se glasovi onih, koji su mislili da je pozivanje seljaka u operu isto što i oduzimanje tajni od mrtvih. Ali obruči dotadašnje Muzičke grane prsli su pred razvojnom snagom mladog kolektiva. Ro-

dila se Opera, koja je svojim zahtevima pretstavljala potstrek. I već u toku prve sezone u operu su ušli i stanovnici iz seoskih naselja. Došli su da čuju »Dužijancu«, prvu bunjevačku operu, a tom prilikom su čuli i operu Maskanija »Cavalleria Rusticana«. U statističkim podacima ovoj mnogobrojnoj poseti u ovom festivalskom izdanju ne može biti zabeleženo koliko je stanovnika sa salaša slušalo operu i kakav je refleks operске muzike pošao put salaša. A to je svakako najznačajnije.

U takvim okolnostima o kulturnoj zaostalosti kao o problemu u Subotici može biti reči samo u malim okvirima. Ovde se može govoriti samo o tome, kako postepeno izčezava u kulturnom nivou u razvoju građana subotičkog grada i sela. Taj proces je upravo najinteresantniji moment u kulturnom životu Subotice, on je i najvažniji, te će smotra vođanskih pozorišta na subotičkim scenama pretstavljati koliko jedan normalni tehnički potez, toliko i odraz širokog kulturnog zahvata u Subotici i na severu Bačke.

Subotica, novi stalni festivalski grad, utrla je već putove događaju koje slavimo.

Aleksandar Acković

B. Deželić,
nacrt kostima
za „Madam
Butterfly“
(Čo Čo San)

Često Predstavljamo

U SUBOTICI

Od Srbskoga Diletant Društva Predstavljaju se

1. Dvorani, Crnog. Obit.

2. Četvrtak, Mesec: Jula 1920

MILOS OBILIC.

Originalni Program - 1. One od J. S. Petrović

S O B O R

Koca Lazar, Car Srbaki	Kecelija Boderica	Vukosava, supruga Milosova	Olga Arandžić Arandžić
Jan Bogdan, njegov test	George Petrović	Nagoda, Brankovićeva kćerka	Vladimir Arandžić
Vuk Branković, Lasteraci istovr	Sinja Stojković	Činova	Jovan Grgurević
Miloš Obilić, Vojvoda	Toša Dučić	Proletar Terzić	Milica Stojković
Ivan Kocinčić, Vojvoda	Tim Arandžić		Vilko Vojvoda, Vilo Sotić

K o s o v o P o l j e

Koca Lazar	Kecelija Boderica	Nagoda	Vladimir Arandžić
Jan Bogdan, njegov test	George Petrović	Činova	Jovan Grgurević
Vuk Branković, Lasteraci istovr	Sinja Stojković	Milica, Car Terzić	Iva Popović
Miloš Obilić, Vojvoda	Toša Dučić	Genje, Durić	Jakov Arandžić
Ivan Kocinčić, Vojvoda	Tim Arandžić	Činje, Vračar	Lazar Dučić
	Vilko Sotić, Terzić vojvoda	Alja	Ivan Arandžić

V o j v o d a

Koca Lazar	Kecelija Boderica	Vukosava, supruga Milosova	Olga Arandžić Arandžić
Jan Bogdan	George Petrović	Milica	Tim Arandžić
Vuk	Sinja Stojković	Ivan	Jovan Grgurević
Miloš	Toša Dučić	Činova	

B o j n a K o s o v o

Koca Lazar	Kecelija Boderica	Milica, Car Terzić	Iva Popović
Miloš	Toša Dučić	Genje, Durić	Jakov Arandžić
Milica	Tim Arandžić	Činje, Vračar	Lazar Dučić
Ivan	Vladimir Arandžić	Jovan Dučić	Ivan Arandžić
Nagoda	Vilko Sotić, Terzić vojvoda		

Cena ulaznice: Najbolje mesto 30 kn, Prvo mesto 20 kn, Drugo mesto 10 kn u prednji

Program izlazi mesec august napred od 10 sati i jutra, do vedera kod kase, priboriti.

Početak u 8 sati u veče.

Faksimil plakata jedne od prvih srpskih predstava u Subotici

Historijski osvrt

na razvitak pozorišnog života u Subotici

Prema jednom popisu stanovništva, Subotica je 1870 godine imala ukupno oko tisuću intelektualaca, muških i ženskih. Oni su bili više manje privremeno nastanjeni u Subotici, većinom kao činovnici. Oni se, izgleda nisu zadovoljili svojim obiteljskim životom i nastojali su da što prije promjene svoje mjesto službovanja.

Mađarsko nacionalno buđenje, kao i širenje Ilirizma u ovim krajevima predstavljaju granični kamen između starog načina života i novih htijenja. Prvi je poznati Ilirac Bence Mačković, odvjetnik, razbio žalosnu i vjekovima izgrađivanu ravnodušnost i apatičnost, svojim pismom upućenim gradskom magistratu tražeći od općinstva (2 I 1833) „slogu u društvenom radu, zabavi i veselju“. U to vrijeme su se već priređivale pokladne zabave, plesovi, postojao je u gradu jedan bili- jar, a na uglu Maksima Gorkog i Šenoine ulice, u pivari Galinskoga, priređivani su s vremena na vrijeme i prvi koncerti.

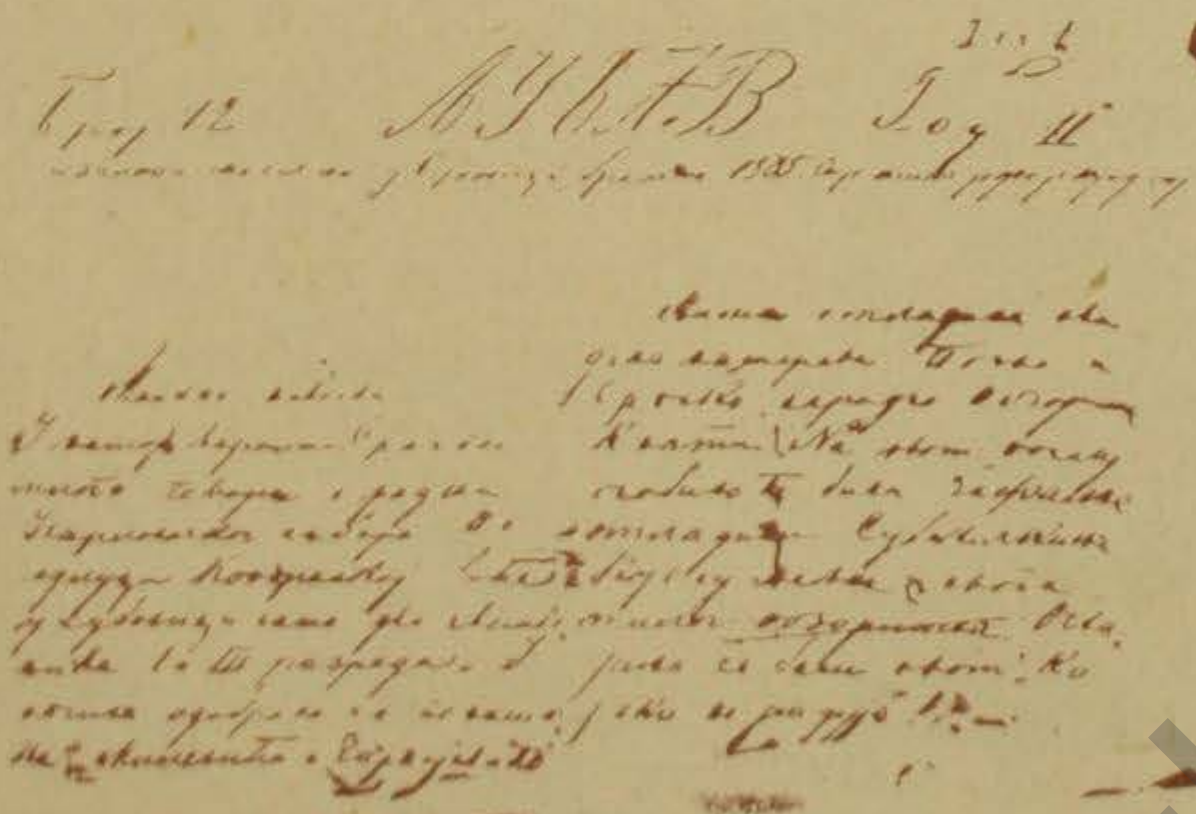
Prve kazališne predstave priređivane su u Subotici od 1780 godine. To su bila gostovanja putujućih kazališnih trupa, njemačkih i mađarskih kazališta u Mađarskoj.

Od 1818 godine kazališne predstave održavane su u gimnaziji uz sudjelovanje crkvenih muzičara, ali gradski savjet im je zabranio upotrebu dvorane u gimnaziji i buduće predstave održavane su u gostionici Schulz odnosno kod „Crnog orla“.

Ideja za stvaranje posebne kazališne zgrade nabačena je 1845 godine i ona je ostvarena za relativno kratko vrijeme. Naša kazališna zgrada sa- građena je 1853 godine, a njen sa- stavni dio: hotel i kavana, godinu dana ranije. Karakteristično je da je natpis na fasadi zgrade od 1854 oglašavao postojanje hotela i tek je 1950 godine došlo na pročelje ime naše kulturne ustanove: Narodno pozorište.

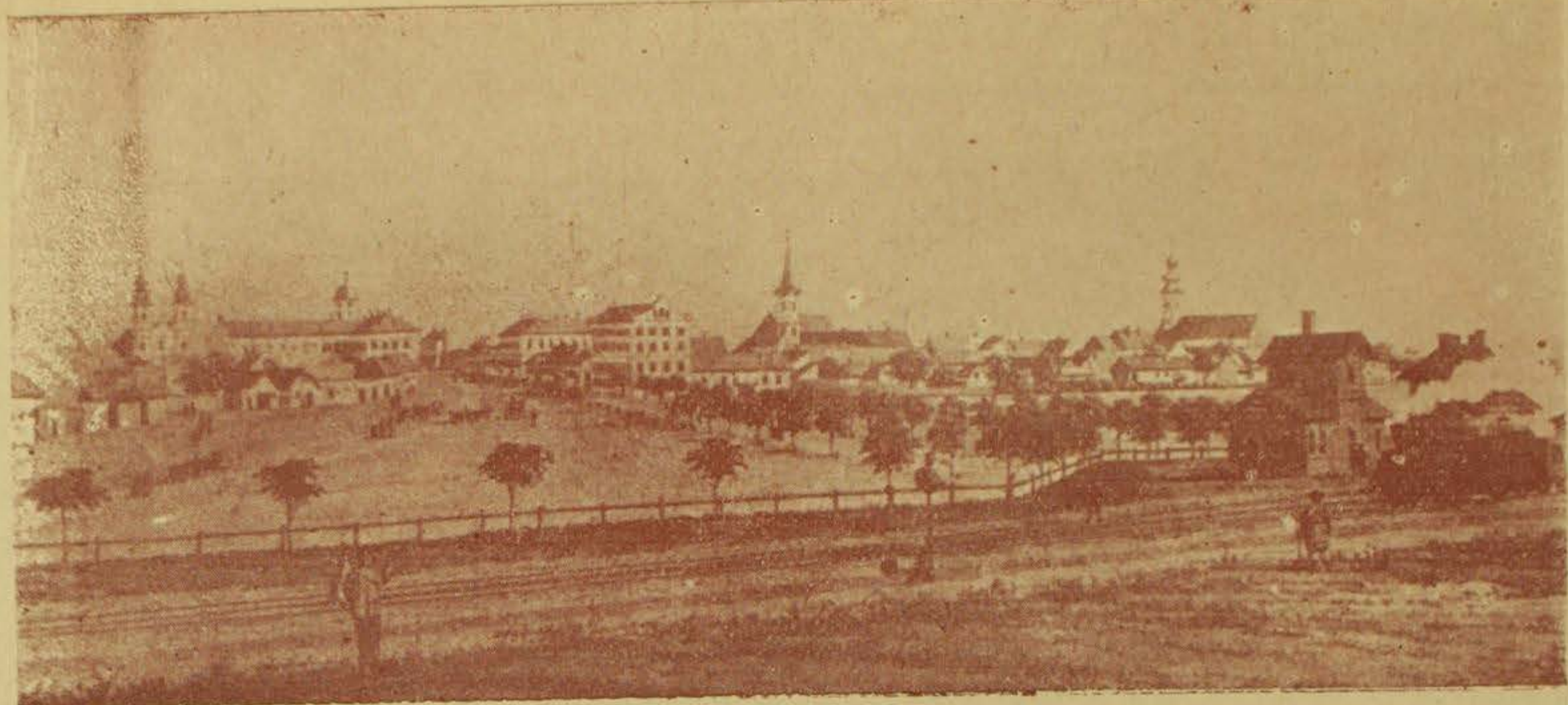
Kazališna zgrada otvorena je 16 prosinca 1854 godine svečanom predstavom na mađarskom jeziku: „Két Barcsai“ pod ravnanjem Latabar Endre-a

Ne zna se točno — u pomanjkanju objektivnih izvora — kada je priređena prva predstava na srpskom odnosno hrvatskom jeziku u Subotici. Vjerovjatno da je to bilo 30 srpnja 1850 godine od strane „Srpskog Dile- tant Društva“ u dvorani „Crnog grla“. Prikazana je originalna tragedija u 4 čina od J. S. Popovića „Miloš Obilić“.

1854
Ljubav
Faksimil isječka jednih od prvih novina u Subotici „Ljubav“, gdje objavljuju vijest o gostovanju srpske pozorišne družine

Faksimil isječka jednih od prvih novina u Subotici „Ljubav“, gdje objavljuju vijest o gostovanju srpske pozorišne družine

„Stara Subotica — na početku druge polovine XIX stoljeća — Szabadkai — a XIX-dik század elején

Kazališni život je postajao sve više — osobito u drugoj polovini prošlog stoljeća — sistematski, a glumci su bili najmiliji gosti u kućama Subotičana. U nekim godinama se upravo razvio glumački kult u našem gradu i nije bilo „bolje kuće“, mađarske ili hrvatske, koja se ne bi mogla pohvaliti, da je imala u svom domu više dana gosta — glumca ili glumicu. Tako su kazališni umjetnici postali ne samo širitelji kulture, posredno i učitelji lijepog ponašanja, i uticali na razvijanje estetike kod ljudi, već i nosioci i vatreni širitelji nacionalizma, učitelji i čuvari jezika i nacionalne kulture uopće.

Svaka kazališna predstava u prošlom stoljeću bila je događaj u nacionalno kulturnom životu Mađara odnosno Hrvata i Srba. Ima još živih svjedoka i sudionika onog oduševljenja i entuzijazma s kojim su dočekani i prihvaćeni srpski glumci i predstave Društva za srpsko narodno pozorište, koje je vršilo uzvišenu misiju među bačkim Hrvatima, koji su inače bili lišeni i najosnovnijih zakonom zajamčenih prava na svoj nacionalni kulturni život. Predstave srpskih glumaca masovno su posjećivali bački Hrvati i oni su svoju ljubav i zahvalnost izražavali ne samo u aplauzu, već i u bogatom i višednevnom čašćenju u svojim domovima i na svojim pustarama.

Bunjevački seljaci, pismeni i nepismeni, upravo su okupirali gledalište u kazalištu, kao i u naše vrijeme na predstavama Poljakovića „Ča Bonina razgala“. One „daske što znače život“ predstavljale su hram za naše ljude; hram naše nacionalne kulture i naše žive u ono vrijeme toliko podcijenjene, nipodaštavane, uvrijeđene i potiskivane riječi! Nije bilo ni jedne srpske predstave na kojoj bunjevački Hrvati nisu plakali od radosti i veselja...

I još nešto: ove srpske predstave bile su velika pomoć pionirskom radu na nacionalnom aktiviranju koji je u pedesetim godinama prošlog stoljeća otpočeo Boza Šarčević i koji je bio među prvima, koji su se založili da se pozove Društvo za srpsko narodno pozorište, na gostovanje u Suboticu i to odmah nakon svog osnutka u Novom Sadu 1861 godine.

U isto doba kazališni život kod Mađara bio je razvijeniji. Mađarska kultura mogla se razvijati nesmetano pod uplivom Beča, dok su Srbi stoljećima živjeli pod turskim igom čuvajući svoje ja kroz narodnu pjesmu, raznoliku i najbogatiju narodnu nošnju u svijetu, običaje i muziku. Isti način života — spasio je i Hrvate Bačke, Baranje Slavenstvu.

Početak ovog stoljeća kazališni život Madara u Subotici bio je znatno razvijen i pomagan. Već 1906 godine nalazimo u redakciji liječnika dra Patka Bele mađarski dnevni kazališni list: Színházi Napló, koji je izlazio svake sezone do prvog svjetskog rata, nekad pod drugim naslovom i drugoj redakciji. Svako veče dočekao je ljubitelje kazališne umjetnosti njihov kazališni izvještaj, njihov dnevni listić malog formata na četiri strane.

U isto vrijeme izlazilo je u Subotici i više dnevnih listova, koji su se također bavili problemima kazališta, kritikom i davali svakodnevno program.

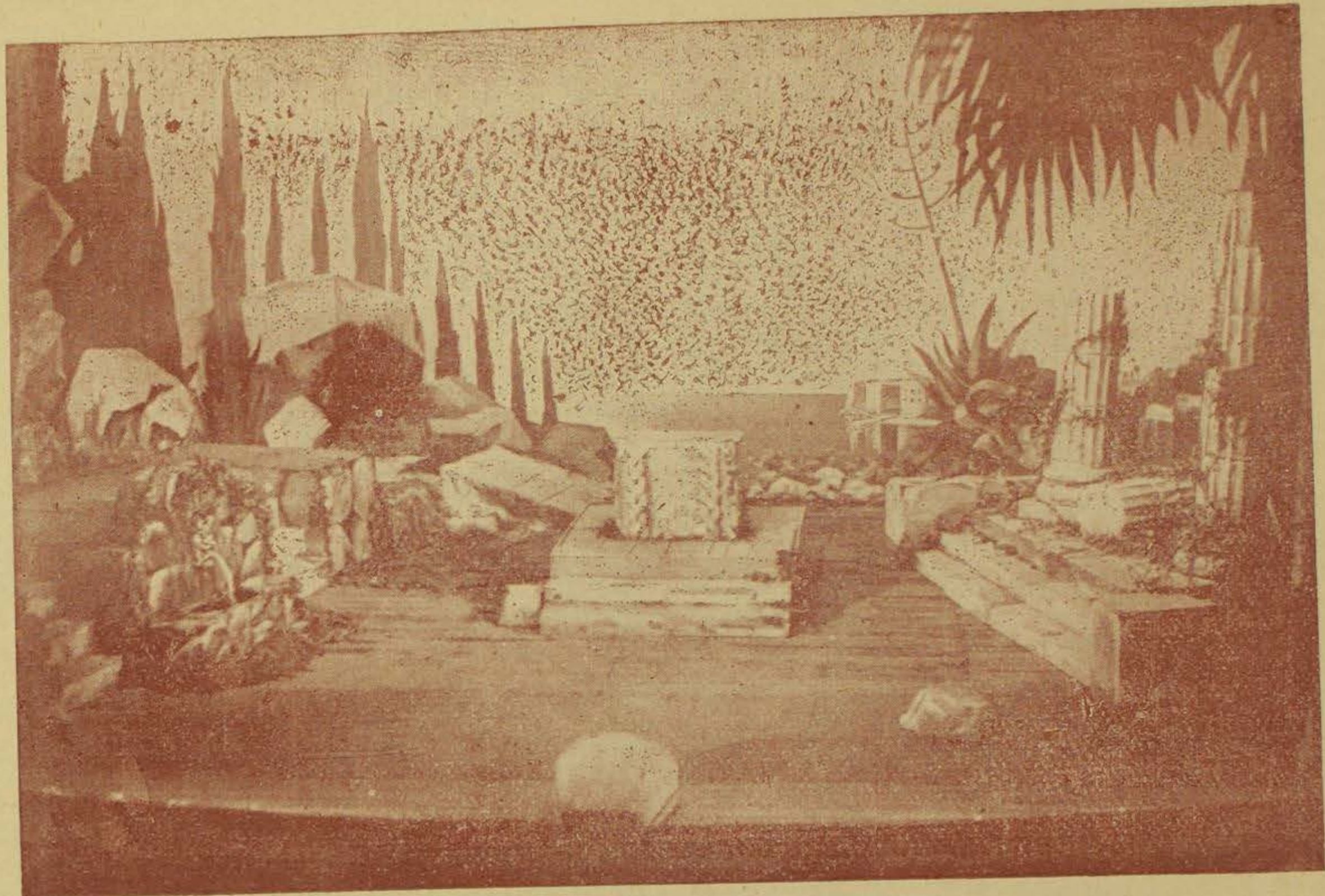
Jednom riječju: publika je zavolila kazalište u očekivanju da će im kazališni umjetnici pružiti jedno veče lijepe zabave.

Ni u periodu između dva svjetska rata, Subotica nije imala svoje stalno pozorište i ako su za to postojali svi uslovi, i ako se za to ukazivala neminovna potreba.

Već po svršetku I. Svjetskog rata 1918 god. u mjesnoj štampi, naročito u „Nevenu“ često se ukazivalo na potrebu stalnog pozorišta u Subotici, koje bi imalo koliko kulturni, toliko i nacionalni zadatak u ovom graničnom gradu, na kome je stoljetna mađarizacija ostavila vidne tragove. S druge strane, u trenutku kada su odlaskom tuđinske vlasti izčezle sve zapreke i teškoće za osnivanje pozorišta i kada je Subotica po broju svoga stanovništva bila drugi grad u državi, pojedini naši gradovi s neravnjivo manjim brojem stanovništva (Split, Sarajevo, Cetinje, Osijek, Varaždin, Niš, Banja Luka, Požarevac, itd.) imali su svoja pozorišta i ako je Subotici pozorište bilo potrebnije i u kulturnom i u nacionalnom pogledu. Sve akcije u tom pravcu ostale su bezuspješne, jer tadašnji režimi nisu našli mogućnosti, da u tu svrhu predvide bar najminimalnija sredstva u državnom budžetu, koji se većim dijelom rasipao u bezbrojne stavke

Veliko gledalište Narodnog pozorišta u Subotici — A Népszínház nagytermének nézőtere

B. Deželić: Skica za inscenaciju Gundulićeve „Dubravke“ u izvođenju Hrvatskog narodnog kazališta u Subotici

dispozicionih fondova i za troškove mnogobrojnih izbora izazvanih jalovim političkim borbama, a gradske uprave nisu pokazale ni najmanje sklonosti da u svoje godišnje budžete, koji su u to vrijeme dostizali 30 milijuna dinara, unesu bar jednu šezdesetinu za svoje pozorište.

I dva ozbiljna pokušaja osnivanja stalnog pozorišta Pozorište Radivoja Dinulovića 1923 g. i pokušaj Dušana Medakovića 1925 god., poslije uspješnog rada u toku jedne sezone, propala su zbog totalne nezainteresiranosti nadležnih i zbog pomanjkanja materijalne pomoći.

Vjerovalo se, da će se po izgradnji nove pozorišne zgrade ozbiljnije pristupiti rješenju pozorišnog problema. No nažalost, svi pozorišni odbori sve do kraja ovoga perioda, zadovoljavali su se osiguranjem jednomjesečnog gostovanja nekoga obližnjeg pozorišta. Za njih je tridesetak pozorišnih predstava godišnje, bilo dovoljno za kulturne potrebe stanovništva jednoga grada od 100.000

stanovnika, dok je za sve ostalo vrijeme pozorišna zgrada izdavana u zakup raznim zakupcima bioskopa, jer je troškove zidanja nove zgrade, morala otplatiti sama zgrada.

Treba znati da je naša kazališna zgrada izgorjela 1915 godine poslije koncerta Jana Kubelika, i ponovo je osposobljena 1927 godine.

Svečano otvaranje obnovljene kazališne zgrade obavljeno je 10. siječnja 1927 godine gostovanjem Beogradske opere, koja je prikazala „CarSKU Nevestu“ od Rimskog-Korzakova,

Poslije svega dva pokušaja osnivanja diletanskih družina pred I. Svjetski rat, u ovom periodu osniva se i radi cjeli niz diletantskih družina, a jedna od njih, pred kraj toga perioda, osniva se isključivo radi pripreme terena, pomaganja i omogućivanja stalnog pozorišta. No i ta družina nepotpomognuta, ostavljena samoj sebi ubrzo je poslije par predstava izumrla.

Pa ipak je za to vrijeme od 23 godine, Suboticom prošao lijep broj naših i stranih renomiranih pozorišta i pozorišnih umjetnika. U tome vremenu u Subotici je gostovalo novosadsko Oblasno pozorište, novosadsko Srpsko narodno pozorište, Novosadsko-Osječko pozorište, beogradsko Narodno pozorište (drama i opera), zagrebačko i osječko Hrvatsko narodno kazalište, opereta Jovana Srbulja, pozorište Dušana Životića, Bosansko-Hercegovačko pozorište, Vojničko pozorište i cijeli niz manjih pozorišnih grupa, a u tri maha gostovao je i Moskovski hudožestveni teatar.

Preko subotičke pozornice prošao je cijeli niz velikih dramskih umjetnika kao: Dimitrije Ružić, Pera Dobrinović, Mika Marković, Draga Spasić,

Dobrica Milutinović, Boža Nikolić, Žanka Stokić, Milivoje Živanović, Raša Plaović, Milan Ajvaz, Viktor Starčić, Dejan Dubajić, Nina Vavra, Dubravko Dujšin, Tito Strozzi, Aca Gavrilović, Fran Novaković, Masalitinov, Germanova, Pavlov, Grečova itd.

A ipak iz grupe subotičkih amatera, koja je počela svoje djelovanje odmah poslije Oslobođenja Subotice, a za nepunu godinu dana radom formiralo se Hrvatsko Narodno kazalište u Subotici.

Bilo je to 1. septembra 1945 godine. — I ako su se tu nalazili daroviti i vrijedni pojedinci, među kojima je bilo i ranijih profesionala, trebalo je ipak pojačati i popuniti ansambl stručnim licima, pa je u tu svrhu zatražena pomoć od Ministarstva Prosvjete NRH

SVEČANO OTVARANJE

HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U SUBOTICI

U nedelju 28 oktobra 1945 g. u velikoj dvorani Gradskog kazališta

PREMIJERA

MATIJA GUBEG

(SELJAČKA BUNA)

Historijska tragedija u 5 činova (11 slika) od Mirka Bogovića

Izvođe članovi Hrvatskog Narodnog Kazališta u Subotici, uz sudjelovanje filharmonijskog orkestra i boraca XVI divizije

Redatelj: Branko Špoljar

Scenograf: Berislav Deželić

Početak točno u 8 sati na večer — Poslije početka neće se pušati u gledalište do prve stanke

Cijene mjesta od 5 do 25 dinara - Dobrovoljni prilog se prima sa zahvalnošću - Pretprodaja ulaznica na kazališnoj blagajni

Današnji ansambl Hrvatske drame Narodnog pozorišta u Subotici

u Zagrebu. 29 oktobra 1945 godine otvoreno je Hrvatsko narodno kazalište u Subotici svečanom predstavom „Matija Gubec“ od M. Bogovića.

Te sezone izvelo je Hrvatsko narodno kazalište u Subotici 11 premijera, a 9 juna 1946 godine, s premijerom „Kralj Betajnove“ od I. Cankara svoju stotu predstavu.

Od premijere do premijere kročilo je ovo kazalište naprijed i postizavalo nove i nove uspjehe. Naročito se istaklo na I. festivalu vojvodanskih pozorišta održanom u junu 1947 godine u Novom Sadu, gdje je nastupilo s tri predstave: „Zlatarevo zlato“ od Šenoe, „Umišljeni bolesnik“ od Moliera i „Sirotinja nije grijeh,“ od Ostrovskeg.

Organizaciono i administrativno sređenje, stručnu i pravu profesionalnu osnovu dobiva ovo kazalište u sezoni 1947/48 i djeluje tako sve do fuzije

s Mađarskim narodnim pozorištem, koje je takođe osnovano u Subotici nakon Oslobođenja, a o kojem se govori na drugom mjestu.

Nakon fuzije ovih dvaju kazališta dobivamo novu ustanovu pod nazivom Narodno pozorište-Népszínház u Subotici. U sklopu te ustanove djeluju od sada kao samostalne grane: Hrvatska drama i Mađarska drama, pored toga kao treća i Muzička grana — današnja Opera.

Za osam godina svoga djelovanja trudbenici na polju pozorišne umjetnosti bilo koje Drame ili Opere u Subotici razvili su živu i veliku aktivnost, osvajajući svojim radom i ostvarenjima sve veća i veća dostignuća doprinjevši na taj način svoj obol u izgradnji kulture našega grada u novo socijalističkoj Domovini.

Jose Šokčić
Dušan Medaković
Lajčo Lendvai

MATIJA POLJAKOVIĆ :

Kuća mira

Kazališni komad iz društvenog života
u 3 čina.

Redatelj: **Mirko Huska**

Scenograf: **Andra De Negri**

Izvodi :

Hrvatska drama

Narodnog pozorišta

u Subotici

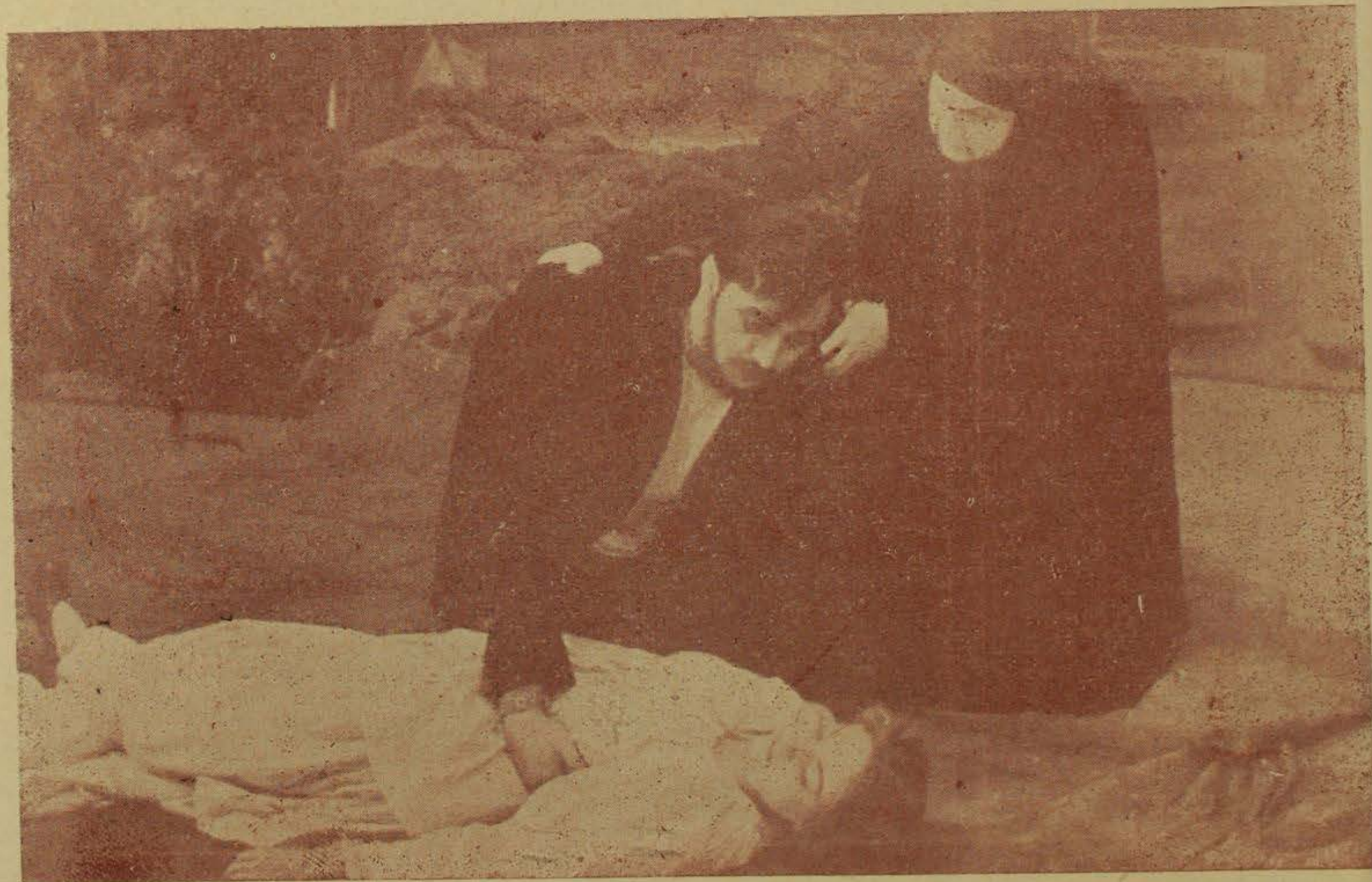
Eva - M. Paraskijević i Mirko - A. Kujavec

Petar - P. Vrtipraški, Mara - S. Bulgakova i Tomo - R. Opolski

Scena iz IV. čina

V. čin: Katarina - E. Kovačević, Tihon - A. Kujavec i Kabanova - S. Bulgakov

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

Jugoslovensko dramsko pozorište, ispunjavajući svoj osnivački program, gostovalo je sa svim onim što je imalo najbolje na svom repertoaru u svim našim Republikama. Sve sredine u kojima je ono gostovalo prihvatile su ga kao svoje, sa velikom ljubavlju pozdravljajući plodove njegovog rada.

Uspeh Jugoslovenskog dramskog pozorišta, koji je ono postiglo u realnim umetničkim rezultatima, nije samo u darovitim snagama njegovog kolektiva, već i u duhu koji vlada u tom kolektivu, njegovoj žudnji za progresom, u njegovom stvaralačkom kriterijumu, kojim ocenjuje svoja

postignuća, u njegovoj veoma aktivnoj volji da osvaja nove kvalitete u pozorišnoj umetnosti.

Velibor Gligorić

Savremeni pozorišni stvaralac ne može postojati bez poznavanja društvene zakonomernosti. Nemoguće je zamisliti veliko pozorište u kome glumci ne bi imali jedinstvene poglede na svet, na društvo i na pojave života. Nije važno samo slaganje u diskusijama, već ta jedinstvenost pogleda mora da sije i u kreacijama, u svakom umetničkom ostvarivanju. Nemoguće je zamisliti našeg pozorišnog stvaraoca, koji ne bi bio prilično povezan s na-

„Dundo Maroje“ u Jugoslovenskom dramskom pozorištu — Petrunjela (M. Stupica) i Pomet (J. Laurenčić)
(redatelj B. Stupica)

Milošević Mata

Stupica Bojan

Tanhofer Tomislav

Ferari Rahela

rodom, koji ne bi živeo njegovim životom i snivao njegove snove, a pri tom, želeo da izražava njegove težnje. Kao i ostali umetnici vezani za duh svoga naroda, tako ni glumac ne može živeti u oblacima, na nekom čardaku koji ne bi bio ni na nebu ni na zemlji.

Velika tema naše stvarnosti jeste graditi. Graditi čoveka, život, budućnost. To je naša velika istina, to je istina naše stvarnosti, naše umetnosti i velika hrana našeg stvaralaštva.

Iz te teme treba da izraste naš izraz.

Stvarati svesno, ponosno i strasno.

Samo pozorišni stvaraoci, koji su prožeti tim maksimumima mogu da-

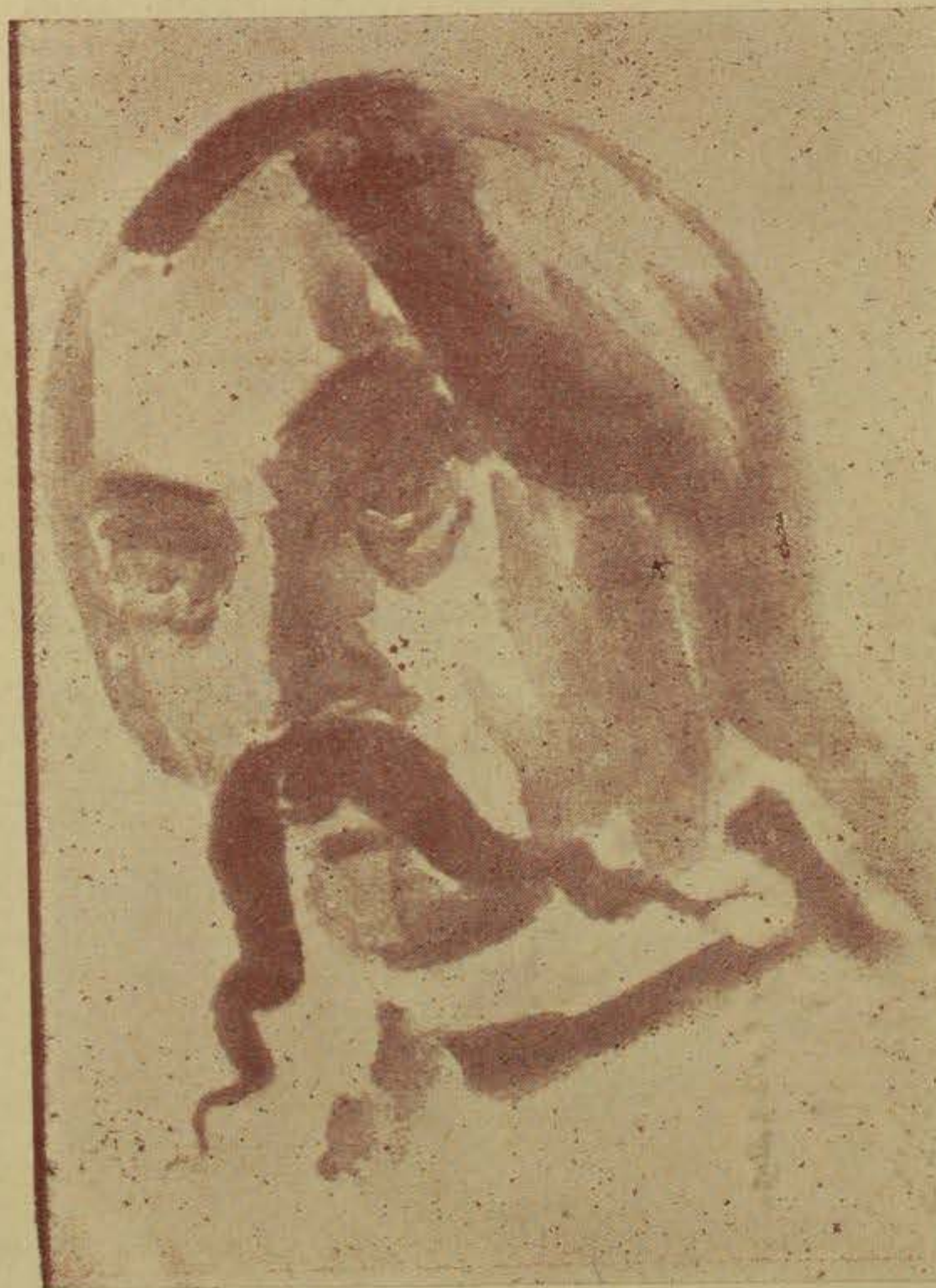

Crnobori Marija

ti onu umetnost za koju je Lenjin reko »Da oploduje poslednju reč revolucionarne misli«.

Bojan Stupica

Nikakav specijalni način rada koji sam sobom znači uspeh mi nemamo. Mi radimo uglavnom onako, kako se radi i u drugim pozorištima koja neguju kolektivno zauzimanje za svaku pojedinu predstavu. Probe zavise od reditelja, od većine zaposlenih članova i kao uvek i svuda, od stvaralačkog raspoloženja pojedinih članova. Ako neke naše predstave dostižu izvanprosečni nivo, to se ima zahvaliti izvesnim objektivnim mogućnostima, ali znatno više težnjama čitavog našeg kolektiva, počev od rukovodstva do najmlađeg statiste.

Skica za masku jednog kapetana u „Peri Segedincu“ (Rad M. Čirića)

Živanović Milivoje

Ajvaž Milan

Dubajić Dejan

Laurenčić Jozo

Postoji još jedna činjenica koju čini mi se, treba podvući. To je da naš kolektiv ne smatra da se treba zaustaviti samo zadovoljno na sadašnjim rezultatima. Kad jedno pozorište, zadovoljno onim što je po-

Stupica Mira

nosi svoj otkriveni ljudski obraz. Smisao njegove umetnosti nije u maskiranju, nego u demaskovanju, »u raskrinkavanju ljudske duše i njenih dubina, u humanizmu«. Svaka nova uloga za nas, glumce, savremenike ove prelazne epohe, na raskrsnici staroga i novoga, učesnike u borbi za preobražaj jednog celog društva, jednog celog čovečanstva, to je novi zadatak da celim svojim bićem, telom, gestom, mimikom i glasom oživljujemo i prenosimo na gledaoca talasanja najsuptilnijih duševnih vibracija, jer glumačka umetnost našega glumca nije u tome da bude majstor pretvaranja, nego da bude što istinitiji, što bliži i prisniji čoveku, razumljiv i pristupačan svakom čoveku. Teater nije više kuća komedijanata. I savremeni glumac mora da poseduje ogromna tehnička svojstva, mnoge zanatske veštine, znanja i akrobatske dresure, a on, pre svega, mora uskladiti svoja unutrašnja životna i umetnička osećanja, svoj subjektivni stil čoveka i umetnika sa duhom vremena da bi mogao da bude njegov puni, istinski, savremeni izraz. U glumcu-čoveku treba vaspitavati takvog umetnika koji će biti kadar da oseti svu dramatičnost duhovne atmosfere svoga vremena, svoje idejne konflikte i probleme koji revolucionarno menjaju svet, da bi na njima merio sebe kao čoveka i izražavao ono najbitnije i supstancijalno u svojoj sopstvenoj čovečnosti.

Tomislav Tanhofer

stiglo, prestane da traži nove puteve, nove mogućnosti svoga izraza, onda počinje njegov pad. Mislim da smo mi, srećom, daleko od toga. Ma da naše pozorište, koje pored drugih, zauzima određeno mesto u pozorišnoj kulturi naše zemlje, iz opravdanih razloga ne može da gaji tendenciju, da bude u artistskom pogledu prvenstveno eksperimentalno, ono mora u granicama svojih mogućnosti, u okviru uloge koja mu je predvođena, u okviru svojih gledanja na pozorišnu umetnost, da ide sa vremenom kako u pogledu repertoarske politike, tako i u daljem razvijanju svog scenskog izraza.

Mata Milošević

Savremeni glumac traži istinitog, pravog čoveka i mesto maske,

Jugoslovensko dramsko pozorište „Jegor Buličov“ — Buličov (M. Živanović), i Ksenija (R. Ferari)
(Reditelj M. Milošević)

Narodno kazalište Osijek, scena iz baleta E. Griega: „Peer Gynt“

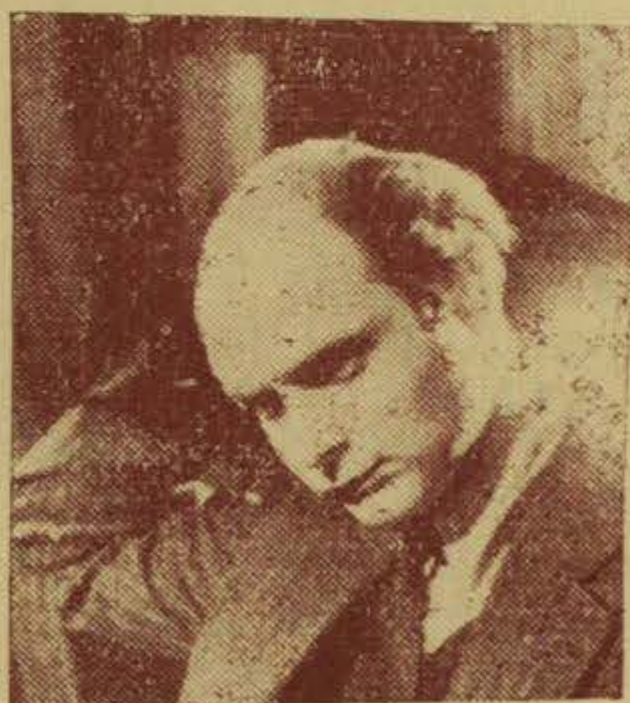
NARODNO KAZALIŠTE OSIJEK

Historija novosadskog pozorišta, kao istaknutog srpskog kulturnog centra, nerazdvojno je vezana sa stvaranjem teatarske kulture u Hrvatskoj. Novosadsko pozorište odigralo je presudnu ulogu u borbi za osnutak Prvog hrvatskog kazališta u Zagrebu, a isto tako i za

zika. U ilirskom oduševljenju napredni zagrepčani pozvali su novosadske glumce, koji su uvježbali junačku igru Ivana Kukuljević-Sakcinskog »Juran i Soifja«, ili »Turci kod Siska«, te dana 10. juna 1840 dali prvu hrvatsku dramsku predstavu u kazalištu na Markovu trgu, Ushi-

I. Marton, redatelj
i igra Lembacha

Branko Mešeg, igra Križovca

Ines Mešeg, igra Lauru

U KRLEŽINOJ DRAMI „U AGONIII“

osnutak »vječito« druge scene u Osijeku. I Beograd i Novi Sad imali su već svoja kazališta sa svojim glumcima, koji su glumili na narodnom jeziku, dok je sa zagrebačke scene neprekidno bio infiltriran anacionalni duh pomoću stranog je-

čanju rodoljubnog građanstva nije bilo kraja. I sigurno je, da je taj događaj pokrenuo sve rodoljubne snage, da se što prije dođe do svog vlastitog kazališta na narodnom jeziku sa narodnim repertoarom, i da se suzbije tudinski utjecaj, koji

E. Grieg: „Peer Gynt“, u izvođenju Osječkog baleta

je prijetio odnarođivanjem. Kao što su prvi počeci kazališta u Zagrebu stajali u centru političkih borbi naprednih elemenata, isto je tako bilo i u Osijeku.

Teatarski život u Osijeku počinje godine 1735 kada su đaci jezuitskih škola davali predstave religiozno-propagandističkog karaktera na latinskom jeziku. Iz ovog teatra razvijao se s vremenom svjetovni teatar, pa je tako carski general dao sagraditi 1776 g. pozornicu u okviru vojarnje u Tvrđavi. Na toj su pozornici kasnije od 1808 g. igrale razne njemačke družine, sve do 1866, kada je sagrađena današnja kazališna zgrada u gornjem gradu. Vjerojatno je da su na staroj pozornici u Tvrđavi nastupili i novosadski glumci, jer je na toj pozornici glumila 1862 i zagrebačka drama. Nova kazališna zgrada svečano je otvorena 1. januara 1867, ali nažalost sa njemačkom predstavom. Sigurno je međutim, da je rodoljubivo građanstvo sve više uviđalo štetnost tuđinskog utjecaja i da je nastojalo da se opre tom utjecaju. Radi toga su i novosadski, kao i zagrebački glumci bili česti gosti. U organiziranju tih gostovanja jednako su se zalagali i osječki Srbi i osječki Hrvati. Raširenih ruku dočekivali su svoju braću iz Zagreba i Novog Sada.

Kako su pak jake veze bile između Novog Sada i Osijeka najbolje nam svjedoči sam početak rada novog osječkog kazališta. Iako je već bila formirana i uprava i ansambl novog osječkog kazališta, to

zorišta pri stvaranju hrvatskog teatra u Osijeku bio ogroman. Uspješna gostovanja novosadskog pozorišta ohrabrila su tada-

Lav Mirski, direktor Opere i dirigent „Aida“

nje napredne krugove grada Osijeka, i mi vidimo oko 1907 gde napredni Hrvati uz bratsku pomoć Srba osnivaju Hrvatsko narodno kazalište u Osijeku.

Olga Kocjančić — Aida

Slavica Pfaf — Amneris
U VERDIJEVOJ OPERI „AIDA“

Sergije Foretić — Radames

kazalište nije moglo odmah započeti rad u samom Osijeku »radi gostovanja novosadana, koje se nije moglo zbog njihovog radnog programa one sezone ni odgoditi ni skratiti« (Radoslav Bačić). Ako je 1907 postojala tako jaka veza sa Novim Sadom, da se je zbog te veze moralo i pričekati sa svečanim otvaranjem novog osječkog kazališta, znači da je ta veza godinama bila podržavana. Na svaki način možemo reći, da je udio novosadskog po-

Poslije osnivanja osječkog kazališta nastupila je druga faza. Novosadani sada više ne gostuju u Osijeku, ali veza Osijeka sa Vojvodinom nastavlja se i dalje. Osječko kazalište započinje odmah poslije Prvog svjetskog rata sa gostovanjem u Subotici. Te se veze održavaju sve do 1927 kada nastupa sasvim nova situacija. Oblasna kazališta kao osječko i novosadsko, zapala su tih godina u tešku finansijsku krizu. U Osijeku se morala ukinuti

muzička grana. A da se i drama spasi, prišlo se fuzioniranju novosadskog i osječkog kazališta. Trebalo je preći na sistem ambulantsnog teatra, jer ni Osijek, ni Novi Sad u tadanjoj situaciji nisu bili u stanju da izdržavaju teatar. Ansambli

probleme teatra. Izglasani su potrebni krediti za popravak zgrade, te je uvedeno i centralno loženje i popravljena unutrašnjost gledališta. Novosadsko-Osječko kazalište dolazi u oktobru 1933 u Osijek, te se poslije gostovanja u Splitu u sezoni

Ivan Feher — Amonasro

Milan Štagljar — Ramfis

Feliks Ajh — Kralj

U VERDIJEVOJ OPERI „AIDA“

osječkog i novosadskog kazališta sastali su se 1 aprila 1927 g. u Somboru, gde su i započeli s davanjem pretstava. Poslije Sombora novo formirano NARODNO POZORIŠTE NOVOSADSKO-OSJEČKO nastavilo je sa gostovanjem u Subotici. Ovo

1934—35 ovo kazalište sasvim smiruje u Osijeku. Opet se polagano obnavlja muzička grana, tako da je osječki teatar u godinama prije rata bio već kompletan teatar.

Kako vidimo u dva navrata historijski razvitak osječkog i novosadskog kazališta bio je više nego prisan. Zato i današnje uspostavljanje naših veza sa kazalištima Vojvodine znači samo obnavljanje svijetlih i velikih tradicija.

B. M.

Dragutin Savin
redatelj
i scenograf
„Aide“

je kazalište gostovalo po prvi puta u Novom Sadu 1 decembra 1928 g. Narodno pozorište novosadsko-osječko rasprostrlo je svoju djelatnost širom naše zemlje. U periodu od aprila 1928 pa do 1934 novosadsko-osječko kazalište gostovalo je u ovim mjestima: Sombor, Subotica, Novi Sad, Zrenjanin, Osijek, Varaždin, Čakovec, Vinkovci, Šibenik, Sušak, Split, Mostar, Hvar, Sinj, Knin, Omiš, Koprivnica.

U posljednoj fazi ovog ambulantsnog kazališta moglo se je vrlo lako dogoditi, da Subotica postane centralom tog kazališta, ali nerazumijevanjem tadanje gradske uprave, ta se je stvar rasplinula. Međutim, gradska uprava u Osijeku počela je da sa većim razumijevanjem gleda na

Argene Savin — koreograf opere „Aida“

Čajkovski: „V. simfonija“ — koreograf Stjepan Suhi

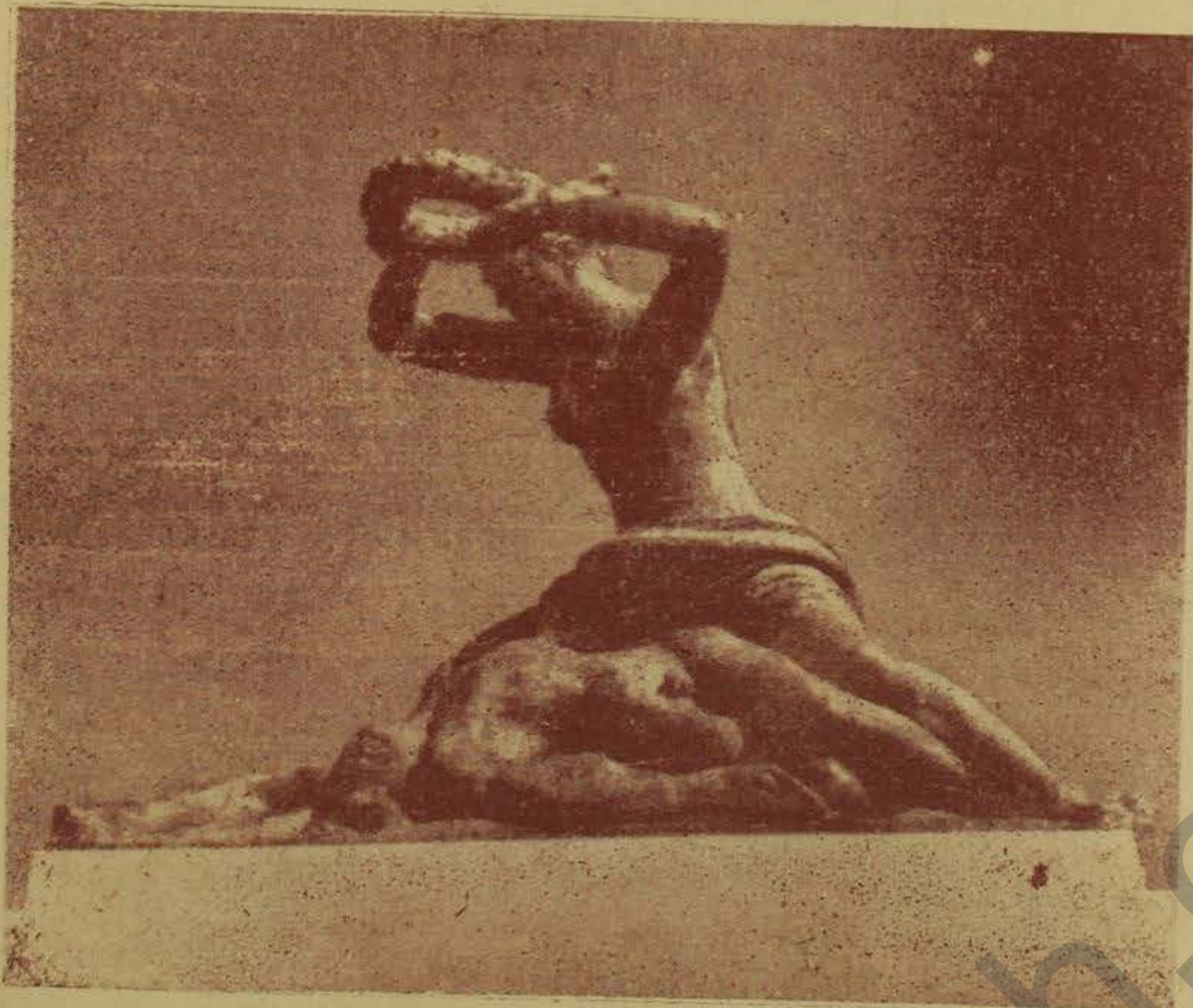
STJEPAN SUHI
šef baleta osječke Opere

Vlado Kobler, diri-
gira V. simfoniju,
i „Polovječke
plesove“

Borodin: „Polovječki plesovi“ u izvođenju baleta Narodnog kazališta iz Osijeka

Subotica — Spomenik palim borcima;
Rad majstora Tome Rosandića

POZORIŠNA PUBLIKA sa salaša

NEDELJA.

Dan koji se poznaje po boji svečane odeće salašarskog življa, što je s naseljskog šora skrenuo drumom ravnim kao pravo povučena crta.

Neposredno pred očima je blještavo beli put, koji se zimi — i danju i noću presijava na svjetlu, žene i devojke su u crnim žaketima, dugim suknjama i povezane crnim maramama; muškarci pratioci pod crnim šeširima, u kaputima sa astraganskim kragnama i u visokim čizmama; — a u daljini pred njima je varoška kuća Subotice, čiji se visoki toranj zavio u maglu. Duž drumu poređale su se ogolele topole i jabla-

novi, koji se na dugom putovanju do Narodnog pozorišta neprekidno približuju svečanim povorkama...

A u Narodnom pozorištu, na maloj pokretnoj sceni, radnici dovršavaju kulise za »Vašange« (poklade), komad iz bunjevačkog narodnog života, koji je napisao subotički pisac Matija Poljaković. Ova stara pozorišna kuća — skoro najstarija posle zgrade Hvarskog kazališta — priprema se da dočeka novu publiku, ljude koji ne stanuju u centru gradskog dela Subotice, već stanovnike udaljenih salaša sa prostranog subotičkog područja, većeg od ma kog gradskog područja u Jugoslaviji. Po zamisli subotičkog slikara Gustava Matkovića

Bunjevci igraju
momačko kolo

prave se kulise bunjevačkih salaša, što vernije i što toplije — kakvi su i u životu — da se gledaoci što više osete kod kuće, da vide sebe i u pozorištu, da pozorište osete svojim. Koliko je trebalo vremena da stanovnici udaljenih naselja u lepim korintskim stubovima pročelja pozorišne zgrade ne gledaju nešto »gradsko«, tuđe i nepristupačno! Nedelja, praznik — dan kada udaljena publika može doći u pozorište i o tome šefovi repertoara vode računa.

»Vašange« je najčešća pretstava ove pozorišne sezone u Subotici. Šta se govori o tom komadu, kombinovanom s bunjevačkim pesmama i proslavljenim bunjevačkim momačkim kolom? Kao o svemu novom — podeljena su mišljenja.

Jedni kažu da je komad slab, sa šturom i praznom konvencionalnom temom o ocu tvrđici koji svoju kćer ne daje siromašnom nadničaru za ženu. Oni smatraju da je Mirko Huska, direktor drame, mladi reditelj bunjevačkih komada, imao vrlo nezahvalan posao i da na scenu nije doneo dobru pretstavu. Oni su »Vašange« gledali samo jednom... I otada su podeljeni u dve grupe: u one koji ne praštaju upravi pozorišta što je sklopila ugovor s Matijom Poljakovićem da napiše »Vašange«, i u one koji »imaju smisla« za razumevanje pozorišne »komercijalne« politike.

A oni treći, koji svoje mišljenje iskazuju burnim aplauzom, ne prestaju da dolaze pešice, ili da grupno dojure kolima, da bi ponovo videli »svoju« pretstavu, na svom narečju. Oni će opet biti oduševljeni momačkim kolom, pesmom nadničara posle rada i otmicom devojke. Pažljivo će gledati scene koje prikazuju običaje o kojima su već slušali. I kad se vrate na salaše pričaće šta su videli onima koji još nisu bili u pozorištu. I opet će pozorišna kuća biti prepuna zahvalne publike, koja ume da oda priznanje...

Haljine žena i devojaka tiho zašušte u pozorišnom foajeu i dobija se utisak da mnogo žure. Cela sala odjednom dobije izraz nestrpljenja, kakav se retko može videti na premijerama. Sve dok se ne digne zavesa. A onda se lica razvuku u osmeh. Kod jednih se to odrazi dahom iz poluotvorenih usana, kod drugih... Posmatrajući ih čovek dobija utisak da se neki istovremeno sećaju nečeg lepog iz prošlosti, a drugi da razmišljaju o nečem lepom iz budućnosti. Ali ono što se događa na sceni jednako ih oduševljava.

Ansambl Hrvatske drame Narodnog pozorišta u Subotici većim delom se sastoji od meštana — Bunjevaca. Lako se može tvrditi da je ovaj bunjevački komad njihovo najbolje ostvarenje — tu su u svom elementu. Nova publika već dobro poznaje svoje glumce i dočekuje ih na sceni aplauzom. Ako ko ovde u to vreme zaluta morao bi priznati da se tako neposredan dodir scene i publike ređe vidi. To nije Sterija, ni Nušić, to nije ni Šekspir — njih ova publika još ne poznaje. To je komad iz života Bunjevaca, kome kritika može dosta zameriti, ali komad koji je u bunjevačkim salašima mnogo učinio da seljaci Subotice, prvi put dođu u pozorište. Komad koji stvara novu pozorišnu publiku.

A kakva je nova publika?

Teško je zaći u misli ljudi u kojima se razvija nešto novo. Ali se zato pod korintskim stubovima pozorišnog pročelja mogu videti devojke i starije žene kako pred ulazak u zgradu skidaju prljave cipele i navlače čiste — posle dugog pešačenja od salaša do grada.

Aleksandar Acković

PEARL BUCK:

KVEJ LAN

Četiri reminiscencije na Kineske pripovjesti

Na scenu postavio } Inscenacija i kostimi } **Vojmil Rabadan**

Izvodi: Hrvatska drama Narodnog pozorišta
u Subotici

Kvej Lan - J. Asić i Majka - S. Bulgakov

Kvej Lan - J. Asić i Dr. Wang Kung - A. Kujavec

Kvej Lan - J. Asić, Dr. Wang Kung - A. Kujavec
i Mery - M. Paraskijević

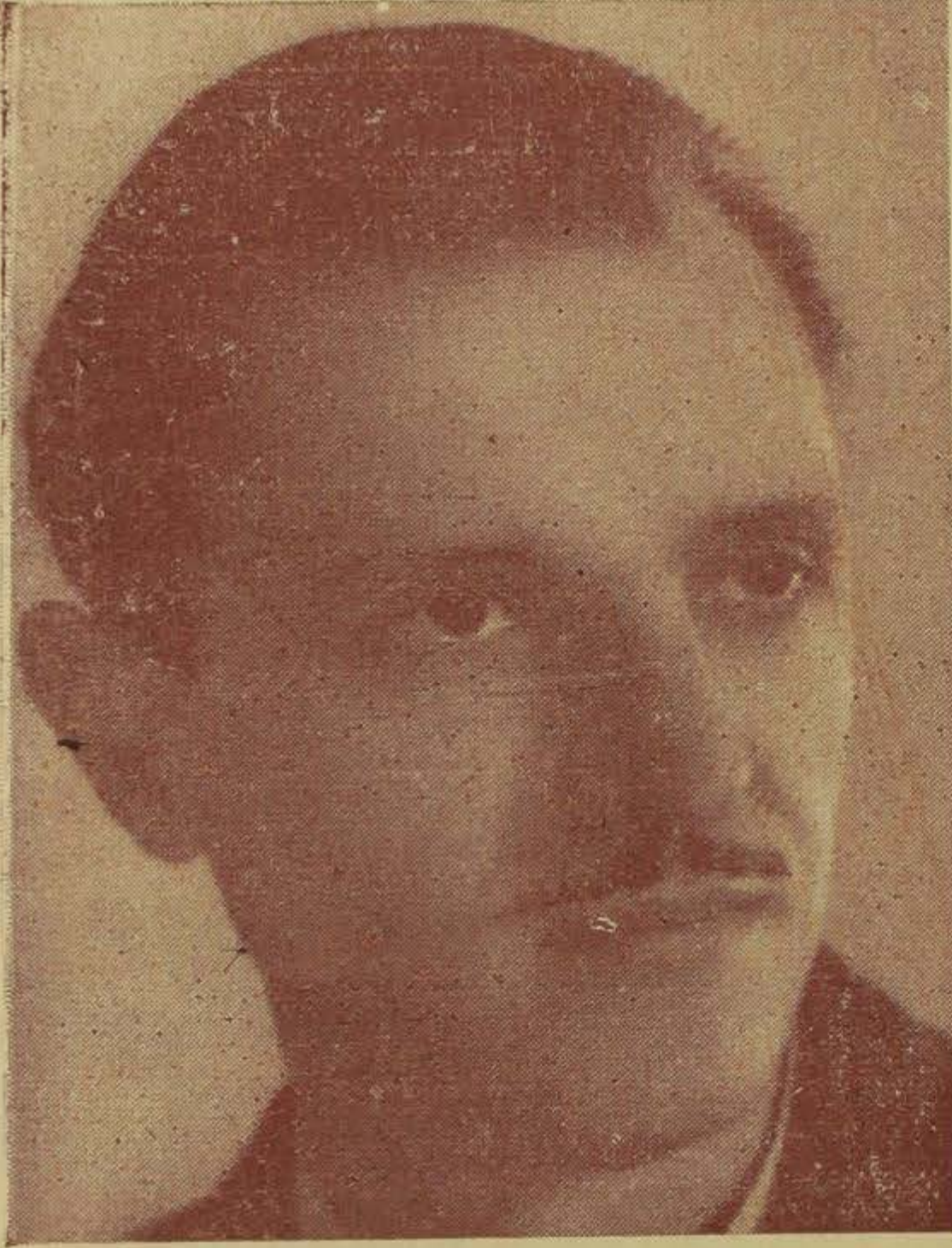

HRVATSKA DRAMA - SUBOTICA Slika gore : — „Kuća mira“ M. Paraskijević (Eva) J. Bajić (Ivan)
Slika dolje : — „Oluja“ Prizor iz I. čina

Subotička opera

Milan Asić, direktor Opere —
dirigira „Nikolu Šubića Zrinskog“

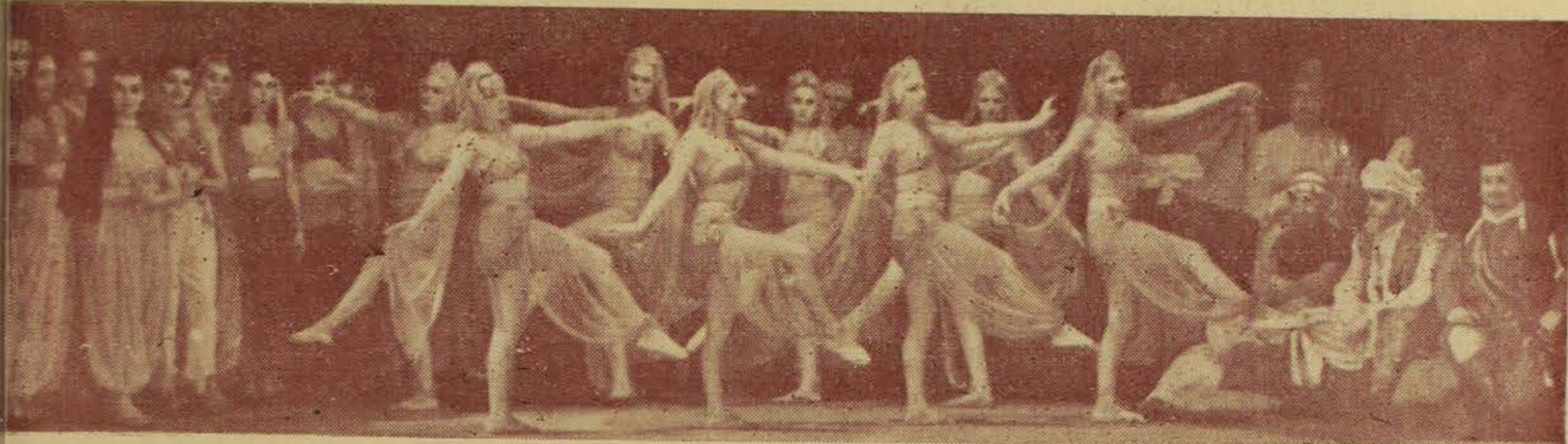
S premijerom Zajčeve opere „Nikola Šubić Zrinski“ pretstavila se subotičkoj publici naša mlada Opera, koja je do ove sezone radila kao Muzička grana Narodnog pozorišta. Niz muzičkih premijera od 1951 god. do danas, (Mala Floramye, Leányvásár, Mágnás Miska, Sylva, Marica grófnő, te opere: Madame Butterfly, Morana i Prodana nevjesta) koje je izvela Muzička grana, bilo je uzrokom i opravdanjem da i Subotica dobije svoju stalnu operu. Već od oslobođenja počinje intenzivni muzički rad pri dramama našeg pozorišta, koje su u svoj repertoar stavljale komade s pjevanjem i glazbom (Koštana, Umišljeni bolesnik, Csikós, Sárka csikó), te operete (Ševa, Zemlja smiješka, Svadba u Malinovki, János vitéz, Mézeskalács). 1947 god. izvodi se Gundulićeva „Dubravka“ s muzikom Jakova Gotovca i popularna Puccinijeva opera „Tosca“.

„Nikola
Šubić
Zrinski“
III. slika

Redateli:
Dr. M. Fotez

Baletna scena iz opere „Nikola Šubić Zrinski“

Subotica, grad muzičke tradicije, u kojoj djeluje Filharmonija preko 40 god., a u kojoj su gostovali najveći domaći i strani umjetnici, gledala je od Oslobođenja u muzičkom dijelu svog kazališta razvojnu liniju mlade Opere.

Taj poštovan rad mladog muzičkog naraštaja bio je uvijek toplo

primljen od subotičke publike, koja je svojom posjetom i odobravanjem pokazala, da voli i cijeni muzičke priredbe u našem kazalištu, a premijere opera (Zajc: „Nikola Šubić Zrinski“, Verdi: „Traviata“, Mascagni: „Cavalleria rusticana“, Andrić: „Dužijanca“), te operete (Schubert: „Tri djevojčice“) i prva premijera „Baletnog divertissement-a“ su dokaz da je Subotica s punim pravom dobila svoju operu.

Aleksandar Marinković, prvak beogradske Opere (Sokolović) k. g. u „Zrinskom“

Jelka Asić (Jelena) u „Zrinskom“

Radomir Milošević, šef baleta — solo u operi „Nikola Šubić Zrinski“

Cijeli ansambl naše mlade Opere radio je s puno volje i ljubavi da to povjerenje i opravda, kako bi i nadalje dokazao svoju zahvalnost publici, koja ga je pratila od prvog početka. Do konca ove sezone kolektiv Opere izvesti će popularnu operetu u novoj verziji „Janos vitéz“ od Kacsóh-Pongráca, koja će biti prikazana na mađarskom jeziku, a naš mladi baletni kolektiv radi sada na spremanju svoje „Baletne večeri“, na kojoj će biti izvedena Čajkovskijeva suita „Ščelkuncik“, Saens-Sansov „Mrtvački ples“ i Korsakov „Španjolski capriccio“.

Naš stalni gost, Aleksandar Marinković, prvak Beogradske opere, 5 juna o. g. proslavio je svoje pedeseto gostovanje u našoj Operi kao Mehmed Sokolović u Zajčevoj operi „Nikola Šubić Zrinski“. On je od početka rada Muzičke grane našeg pozorišta nastupio u svim operama koje su bile na repertoaru, te je s time uveliko doprinio razvitku naše opere.

Ana Ivanišević - Eva u „Zrinskom“

U ovoj sezoni gostovali su: Nikola Cvejić, prvak Beogradske opere („Nikola Šubić Zrinski“); Sergije Foretić, prvak Osječke opere („Madame Butterfly“); Vlada Popović, prvak Novosadske opere („Madame Butterfly“); Dragutin Burić, prvak Novosadske opere („Madame Butterfly“), Anđa Aranđelović, prvakinja baleta („Baletni divertissement“); Miliša Milosavljević, prvak baleta Novosadske opere („Prodana nevjesta“), Mardžori Radovan, operna pjevačica iz Amerike („Traviata“).

Bela Tikvički (kao Nikola Šubić Zrinski)

Uprava i ansambl subotičke Opere

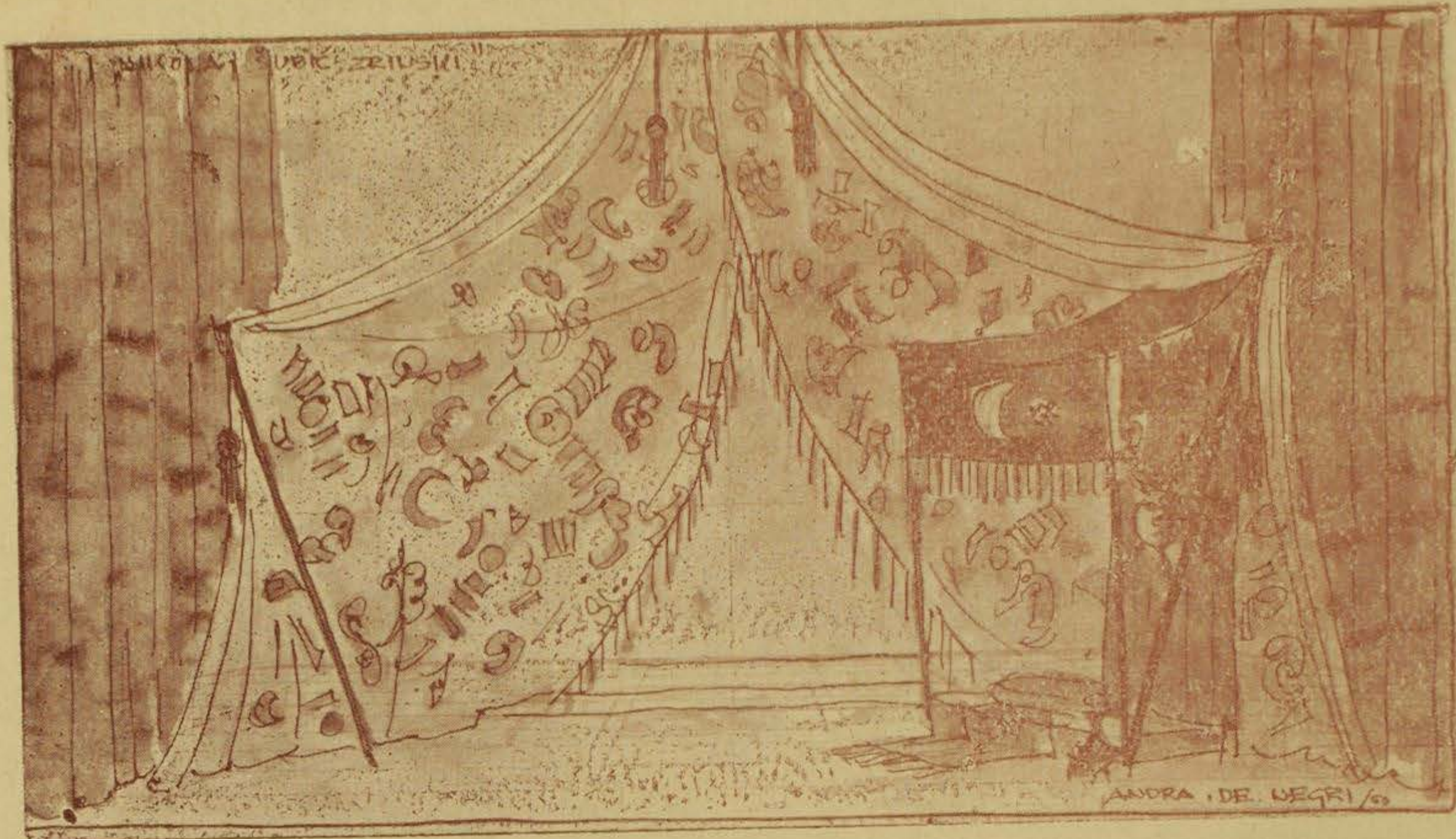
U planu je do konca ove sezone gostovanje članova Osječke i Novosadske opere, kako bi se naša Opera što bliže povezala u radu s navedenim operama. Tako će u nizu tih gostovanja biti prvo od članova Osječke opere: Zdenke Rubinštajn, sopran — Franje Klokočkog, tenor — Jani Fehera, bariton i Drage Savina, dirigenta, u operi „Traviata“ od Verdija.

Od nove sezone naša opera popuniti će mjesta solista, hora, baleta i orkestra, kako bi mogla što uspješnije i pravilnije nastaviti sa svojim radom, a razumjevanje naših Narodnih Vlasti, kao i subotičke publike prema našoj operi, jesu ono najljepše i najdraže što uznosi svakog člana ovog mladog kolektiva. Volja i ljubav za radom neka budu dokaz — da će naša mlada Opera opravdati to povjerenje.

Nacrt kostima za „Traviatu“ — Violetta
(Rad Jasne Novak-Kostinček)

A. De Negri — skica za VI. sliku opere „Nikola Šubić Zrinski“

Marijan Trepše — skica za „Moranu“

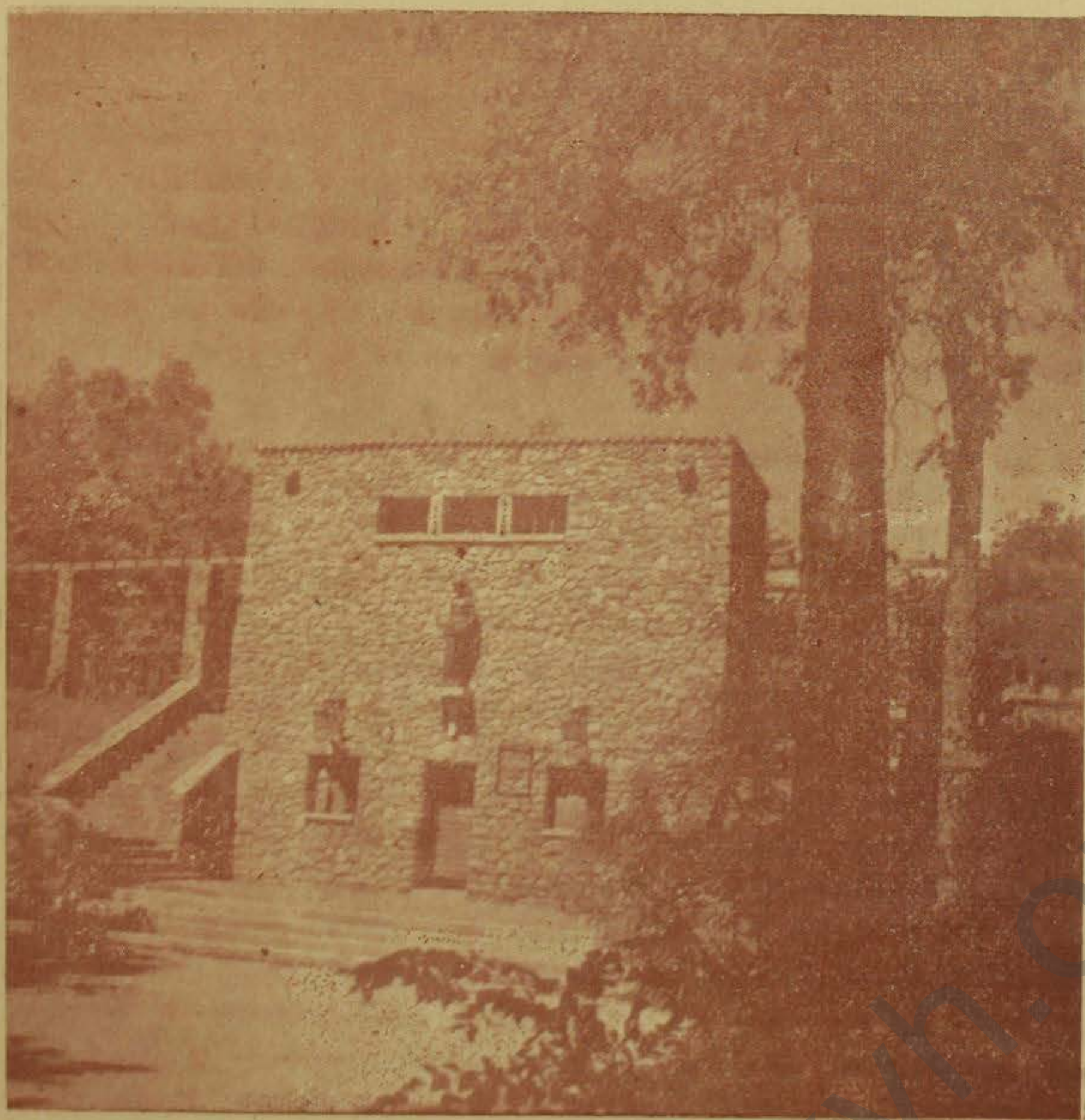
Üdvözlét a Vajdasági színházak ünnepi játékaiknak

Nem tudom miért, de úgy érzem, hogy valami pirosbetűs hangulat árad felém a vajdasági színházak ünnepi játékaik hirdető plakátok égszínkéék négy-szögéből. A Népszínház klasszikus fehér oszlopai és a 100 éves Palicsfürdő fő-bejáratának vidám, fehérvonalas, bokorkonturos vázlatainak keretében, nyírfa-fehér, ünnepi játékokat hirdető betűk alatt sorakozik a fesztivál mű-

sorának szürkés-kék betűkatonás sorrendje.

Orömmel és valami jóleső megelégedettséggel fut végig tekintetem az irodalmi és zenei nagyok, a színpadi szó és zenemű szellemóriásainak büszke, de mégis az alkotó szerénységének békés sorrendjében egymásra talált közösségén. Krlezsa, Begovics, Móricz, Gorkij, Shakespeare, Pearle Buck, Balzac, Osztrovszki, Bizet, Donizetti, Csajkovszki, Kacsóh Pongrác és Verdi szellemi találkozásjáról mesélnek a betűk, a szellem nemzetközi ünnepéről, népek művészeté-

A palicsi nyári színpad — Ljetna pozornica na Palicu

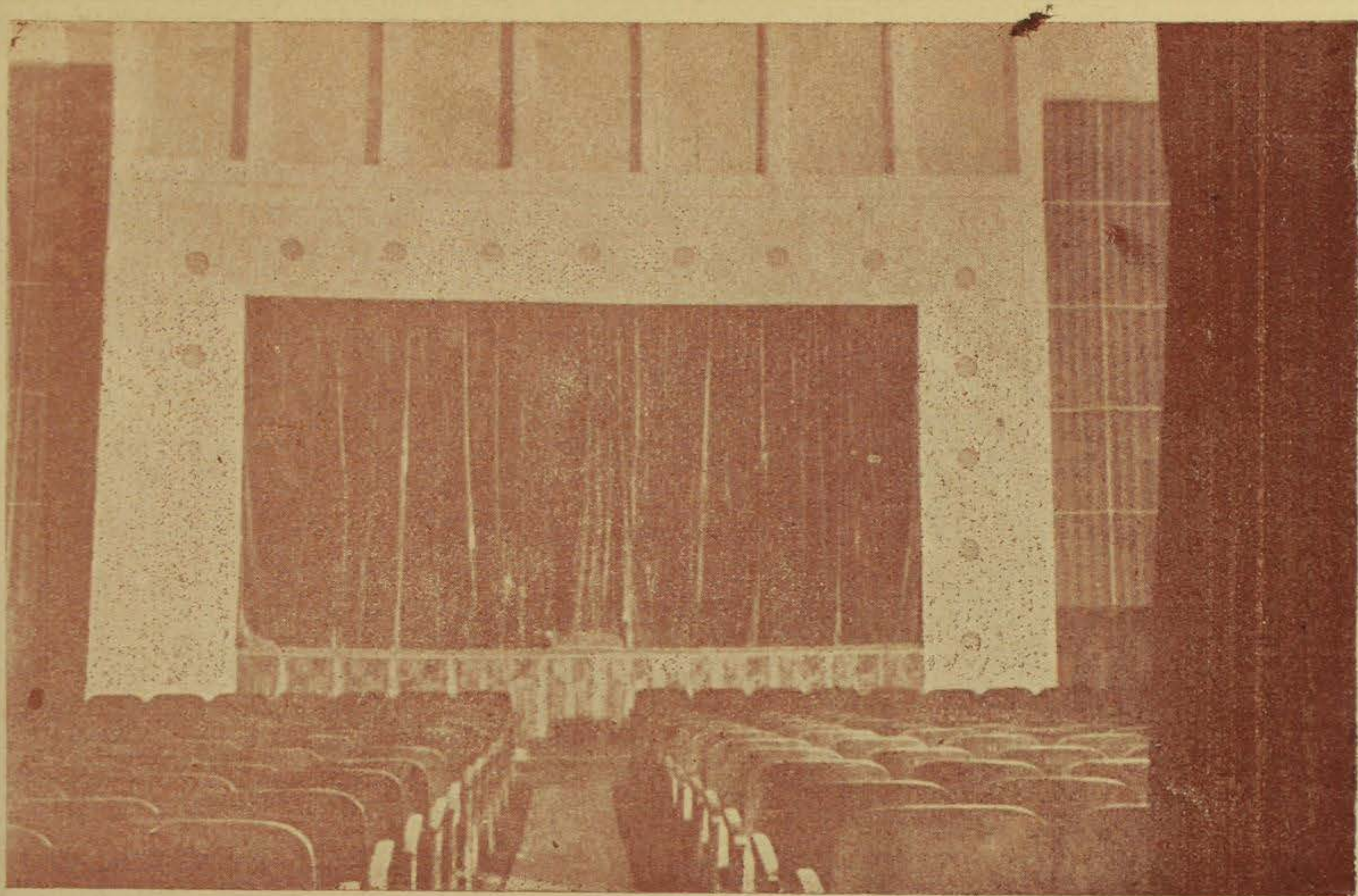
nek kiteljesüléséről és művészetben való egymásratalálásról, a valóban ünnepnek készülő ünnepi játékokról, melynek színhelye Szabadka és Palicsfürdő lesznek az ezévi színházi szezon befejeztével.

Nem lokálpatriotizmus diktálja ezeket a lobogós-virágos sorokat, mégis örömmel és némi megelégedettséggel veszem tudomásul, hogy szülővárosom, gyermek- és ifjúkorom, törekvéseim és színházi munkásságom annyi szép és könnyes emlékeinek helye mind nagyobb szerepet játszik fiatal és egyre jobban izmosodó, egyre inkább terebélyesedő szocialista művészetünk életében, mindinkább méltóbb és méltóbb helyet foglal el országunk művészetének kifejezésre juttatásában és mindez szinte kissé elismerés is azért a szép, eredményes és termékeny munkáért, mellyel a város művészei és művészi adottságának lelkes tolmácsolói évek és évtizedek hosszú során át áldoztak a nemes gondolatközösség oltárán.

Vajdaság színházainak ünnepe lesz ez a találkozó, ahol nem az elsőség elérésének kedvéért, nem a sorrend fontosságának versenyessé hangulatáért gyülekeznek nemsokára a művészek, színészek, énekesek és zenészek, hanem azért, attól a kívánságtól vezérelve, hogy bemutassák eddig elért legnagyobb és legszebb eredményeiket a művészet ápolása és hirdetése terén, hogy megajándékozzanak vele mindenkit, aki kedveli, szereti, szomjazza a szépet, hogy újabb és újabb lelkekben vessék el a szublimált szó, a kicsiszolt gondolat szeretete utáni vágyat, hogy szinte fogadalmat tegyenek a jövő építőszándékú munkája szolgálatában, biztosítékot adjanak, hogy kultúránk minden dolgos nappal, minden lepergő évvel egy-egy lépéssel, de közelebb jut kiteljesedéséhez, az igazi művészet megnyilatkozásához. Gazdag ajándékot hoznak fel Szabadkára vajdasági színházaink, a lelkek gazdag ajándékát és váltják gyakorlatban ez alkalommal is valóra törekvésük vezérgondolatát: mindenki számára megközelíthetővé tenni, tulajdonná képezni azt ami az embert emberré, kiemelkedővé és méltóvá tesz az emberi mivoltában, a művészetet.

Tíz színház találkozója lesz ez a fesztivál és a vendéglátó szabadkai népszínház mellett, a mitrovicai, verseci, becskerekai, zombori, pancsevói és újvidéki színházak soraiban különös örömmel olvassuk még a beográdi Jugoszláv Drámai Színház nevét is, amely részvételével szinte koronát emel Ünnepi Játékaink fölé. Országunk legerősebb, legnagyobb és művészileg legtökéletesebb színháza szinten bejelentette részvételét és mi — kissé művészek, kissé vendéglátók — nem megkülönböztetett örömmel, de talán mégis több szívdobogással várjuk érkezésüket és nálunk elsőízbeni bemutatkozásukat. Úgy érezzük, hogy fellépésük ünnepünk fénypontja, ünnepi hangulatunk legmelegebb perce lesz.

Mint Vajdaságon kívüli színház, az eszéki színház is vendége lesz ennek a fesztiválnak. A nemrég Eszéken járt szabadkai népszínház meghívására érkeznek és mi, a vendéglátók, ez ünnepélyes alkalom keretében szeretnénk viszonzni mindazt a kedvességet, előzékenységet és szeretetteljes fogadtatást, melyben ők részesítettek minket eszéki vendégszereplésünk alkalmából. Szerénytelenység nélkül kérjük, hogy cserébe művészetüket hozzák el és egy ígéretet,

A Népszínház Kistermének színpada
Portal pozornice Male dvorane Narodnog pozorišta u Subotici

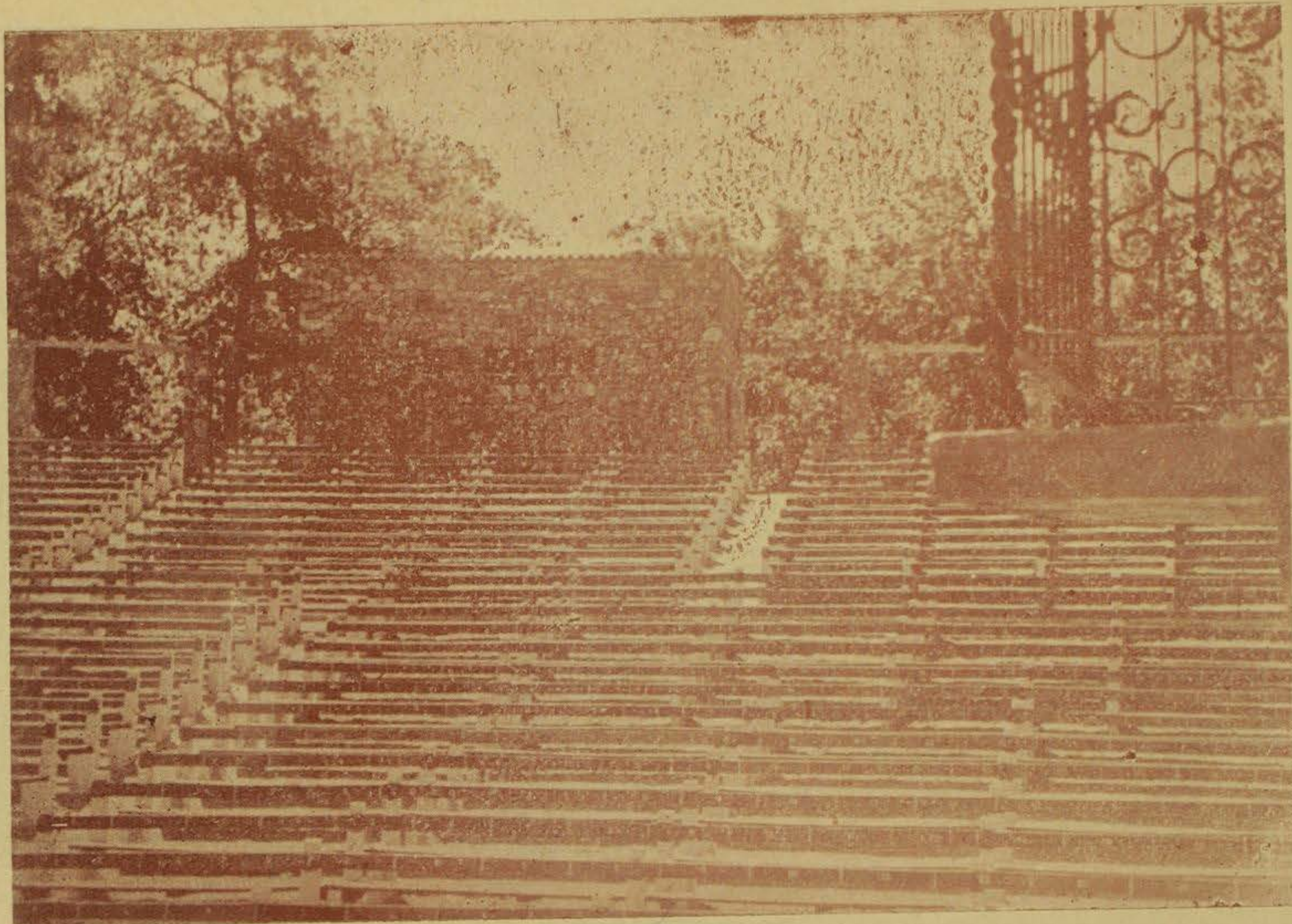
hogy kapcsolataink a jövőben még mélyebben és termékenyebbek lesznek.

Végezetül ki kell még emelnünk az ünnepi felvonulásban mosolygós szerénységgel meghúzódó és a versenyen résztvevő egyetlen félhivatásos színházat is, a topolyai Járási Népszínházat. Ez a fiatal kis színház, mely már évek óta teljesíti kultúrmisszióját a legnehezebb körülmények és feltételek között, dolgozik ugyanolyan szerény szorgalommal, kitartással és élniakarással, mint amilyen szerényen érkezik, játszik és tér majd haza ismét, ez a kis színház szintén belép az ünnepi fényoszlopok tüzébe és áldozatos munkájának eredményével fogja emelni a Játékok értékét és művészi nivóját.

Felemelkedik a Népszínház nagy színpadának pirosbársony függönye, áhítatos csend figyel, issza a szót a kamaraszínház színpadáról, a palicsi szabadtéri színpad piros-termésköves, sudárfenyős és csillagboltozatos keretében nemsokára ismét hozzánk juttatják lelkeik minden szépségét a zenevilág nagyjai és talán itt, a hangszerek hangjában, a hangok és melódiák hullámaiban fogjuk legjobban érezni, hogy találunk önmagunkra, hogy találunk egymásra, örömmel, hogy minden gond, baj és megpróbáltatások fölött él a mindent és mindenkit magához ölelő nagy közösség, a művészet közössége.

Ezekkel a gondolatokkal köszöntjük a vajdasági színházak ünnepi játékait.

PATAKI LÁSZLÓ

A palicsi nyári színpad nézőtere — Gledalište ljetne pozornice na Paliću

SZINPADI JÁTÉKOK VÁROSA

Ünnep. E szónak színes jelentése és vonzó ereje van, mert az alkotó munka új tartalommal töltötte meg. És mindjárt kapcsolódik hozzá a színház, mintha velejárója lenne és jelentené is egyrészt magát az ünnepet, hogy közelében a hangulat is díszbe öltözzön.

Ünnepi játékokra készül Szabadka. A vajdasági színházak az idén itt ünneplik meg szezonzáró szemléjüket s ezzel a ténnyel voltaképp szerepet is vállalt, mert pódiumot nyújt valamennyi együttes számára, hogy fölmutassa itt az idén elért legjobb eredményeit.

Kevés olyan város van a mi vidékünkön, amelynek köveihez annyi színházi emlék fűződik, mint éppen itt: a miénkhez. Ha ez a fekete föld és a futóhomok nem is volt termékeny talaja a művészetnek, de a művészet sokszor a homoki kórók között is kivirágzik. Poéták panasza nálunk is elhangzott, hogy itt „nem igen találtak otthonra a Múzsák”, mégis — száz esztendeje annak, hogy ebben a városban állandó színház épült s azóta — rövidebb megszakításokkal — állandó színjátszás volt a színpadán. A színjátszásnak gyökerei vannak a közönségben. A nép — a város központjától távolabb is — régi színházi előadásokra emlékezik. Mert nemcsak a központ civisei, hanem a külváros: olykor az egész tanyavilág lakossága is találkozott a színművészekkel, ha másképp nem, hát a rögtönzött pódiumon.

Szabadka színházi város, mert az alakító művészetnek itt tartalmas és küzdelmes múltja van. Nem is teremtett volna igényes színházi életet, ha nem talált volna termékeny talajra a százév előtti kezdeményezés.

Most, hogy tíz együttes — köztük az ország első színháza — vesz részt a nyári ünnepi játékokon, ez már maga is komoly dokumentum, hogy a tartomány színházi élete szélességben és mélységben milyen fejlődési vonalat ért el. Ez már olyan szellemi és művészeti magaslat, ahol a verseny szelleme készlet — akár a hellének korában az olimpiai játékoké — helyet kellett hát számára teremteni, hogy a maga teljes nagyságában megmutatkozzék. Mint fennebb mondtam p ó d i u m o t, ahol „fölvonulhatnak a játékosok” és mint egykor a görög honban a kiürült városokból mind idesereglett nép előtt megkezdődjék a színpadi játék.

Meg akarom mondani, hogy városunkban a szocializmus építő szelleme — épp a hagyományok értékét mérve — olyan színházat emelt, amelyek még ma e g y e d ü l á l l ó a k a tartományban. Százéves színházában forgószínpada, Kamara Színháza van és Palicsfürdőn, a fürdőpark kellős közepén hazánk hősvértől pirosult köveiből Szabadtéri Színpad épült, amelyet mi őszinte műszeretünkkel és az alkotó munkáért való rajongással A m p h i t e a t r u m n a k is nevezhetünk. Ez a nagyszerű színtér így, művészi nevet még nem kapott; megadhatja és majd megadja néki a nyári ünnepi játékok művészi teljesítménye és az az élmény, amelyet majd ö t s z á z művész találkozója hoz.

Ha már föllépünk a pódiumra, beszélni kell a művészeinkről is.

A színházi élet itt alakító és alkotó művészeket toboroz. A színjátszásnak szerb, horvát és magyar művelői vannak egy porondon: benne — a Vajdaság képe. A függöny előtt a lokálpatriota, ha mindig ünnepi pózba is akarja vágni magát bennem, mert az ilyenkor jelentkező belső öröm el nem nyomható, és ha most ez így ünnepi szónak is hangzik: mégis kimondom: Művészeink művésze-

Szabadságtér — Trg Slobode

Kulturothhon — Dom kulture

Palicsi sétatér — Glavna aleja na Paliću

tet adnak és művészetet élnek a színpadon. A kezdés botorkálásain messze túljutottunk (még ha nem is lehetne ezt általános érvényűnek mondani) és a játék Shakespeare, Drzsics, Molière, Shaw, Gorkij, Klezsa, Móricz szövegén a realista művészet magaslataiig elért.

Méltó helye lesz színpadunk a Jugoszláv Drámai Színház művészi együttesének, amelytől megláthatjuk művészetünk csúcsteljesítményeit.

Színészek, rendezők, festők és muzsikuskok alkotják nálunk ezt a kört, de benne már megcsillanak az új, értékes láncszemek is. Az alkotók.

Azt a régi, feudó-kapitalista előítéletet, hogy ez szürke, eseménytelen parasztvidék s nem lehet termő talaja az alkotóművészetnek — mi a tudatunkból kitöröltük. Mert maga a népi élet a legfőbb termőtalaj és adott is költőt, drámaíró t. Színházunk az elmúlt évadban is nem egy eredeti bemutatót hozott, prózában, zenés műben, teljes alkotásban, dramatizálásban egyaránt. A nevek és a művek egyelőre itt élnek, ezeken a deszkákon és a műkedvelő színpadokon, de épp ez a fesztivál lesz hivatva arra, hogy innen tovább vigye őket. Megérttek már és közös célunk, hogy a művészi szemle eredményeként talán az elkövetkező esztendőben már, megmutatkozzanak a fővárosi színpadokon.

A nyári ünnepi játékok egy év színházi életének mérlegét adják. A prózai és a zenei együttesek nagy erőpróbája nemcsak a szakmabelieknek, hanem mindenekelőtt a közönségnek szól. A játék és a valóság két arcát viszi a művész a színpadra, hogy játékos kedvvel, művészi eszközökkel igazi életet adjon. Ez akkor lesz igazi, ha a közönségben is fölkelti ezeket az érzelmeket és élményt teremt.

Ez a művészi élmény, — természetesen, ha teljes lesz —, ez tölti meg majd a régi nevet új tartalommal.

Ezért nemcsak ürügy és alkalom, hanem szükségesség is, hogy kimondjam: Szabadkán mind többen arról beszélnek, hogy fesztivál-város lesz belőle. Ezzel az indulással és kezdeményezéssel erősödik és újjászületik színpadunkon a hagyomány értéke. És nem hivalkodás, hanem fogadalom az, amit művészetünk a szavak helyett alkotó munkával mond, hogy itt, ezen a homokos, humuszos sík vidéken — akár a homokszemcsék — a szellemben fölcsillannak a parnasszusi magaslatok. A művészet nem otthontalan s nem úgy jelentkezik, röpké időre, mint aki átutazóban van.

Gyökere, visszhangja, éltető eleme van a népben.

Ez több, mint ígéret, mert a dottság és hivatás, hogy a szocialista teremtő munka 1953-as évében a korinthusi oszlopok fölé a színpadi játékok városának nevét írjuk, és hogy a kőbevésett betűk a művészi szellemünk őrizésében továbbra is, az elkövetkezendő esztendő számára és nemzedékeink örömére ottmaradjanak.

LÉVAY ENDRE

Tehničko osoblje Narodnog pozorišta. — A Népszínház technikai személyzete

A nyolcadik színiévad végén

A Jugoszláviai magyarság eleven színjátszásának fő fáklyahordozója a szabadkai Népszínház keretében működő Magyar Drámai Együttes. Ez az együttes az idei évad végén, a színházi ünnepi játékok idején munkálkodásának nyolcadik évadját fejezi be. Előbb mint önálló, kisebb vidéki színház működött, most pedig mint egy jókora — szervezettel az egész ország egyik legnagyobb színházának — a szlávnyelvű és magyar nyelvű drámai társulatán kívül kétnyelven játszó operaegyüttessel is rendelkező Népszínháznak kebelében végzi küldetését: a vajdasági magyarság színi kultúrájának ápolását és fejlesztését. Amikor a vajdasági hivatásos színházak hatodik,

és az állandó szabadkai fesztivál első állomásához érkeztünk, érdemes egy röpke pillantással az élenjáró magyar színjátszó együttes munkáját tényekben és számokban fölmérni.

Néphatóságaink mindjárt a népfőszabadtó háború befejezése után komoly anyagi eszközöket biztosítottak a hivatásos magyar színjátszás templomának megteremtésére és fenntartására. Szerény, de lelkes gárdával indult el a magyar együttes. Évről-évre fokozódó munkalendületével azonban s tagjainak állandó képzettségével hamarosan figyelmet keltett szép eredményeivel. A széleshömpölyű vajdasági magyar műkedvelőszínháznak is utat mutatott, sőt az elmúlt évek alatt a Topolyai járási Népszínház számára épp-

A MAGYAR NÉPSZÍNHÁZ

ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA SZUBOTICÁN

Hétfőn, 1945. október 29-én a Városi Színház nagytermében

BALÁZS BÉLA

BOSZORKÁNYTÁNC

a népfőszabadtó harcok idejéből vett drámájának bemutatója

Előadják a Magyar Népszínház tagjai — Rendező: DOKTOR LŐSZLÓ

Himnusszal megnyitja a szuboticei Filharmonikus zenekar — Vezényel: SZTRAKA ZSELYKÓ

Az előadás kezdete pontban fél 8 órakor

Belépő: 5-25 dinár — Ünnepes adományokat köszönettel fogadjuk — Jelenik előadás a Magyar Népszínház Intézetes Iratárában Petruszgradska ul. 11 (Képfőir Iratár)

Божанство наше старинку браћу на светано отаранје!

A Magyar Népszínház első bemutatójának plakátja

úgy, mint a zentai, a zrenyanini, zombori, kikindai magyar amatőrszínházak számára színészeket nevelt, amely intézmények már hivatásos emberekkel is dolgoznak, de rendezőit is állandóan kölcsönadja. A tartományi rádióállomás rendszeres drámai előadásait is főként a szabadkai magyar társulat szolgáltatja.

Műsorpolitikájával, rendezőinek sokhelyen segítő munkájával és időnkénti rendező tanfolyamok tartásával fejlesztőleg hatott az egyre lombosodó, de a mesterségbeli fogásokat kevésbé ismerő

a nézők számát, a vidéki vendégjárás eredménykimutatása még sokkal tekintélyesebb lehetne, hiszen vidéken csaknem minden esetben telt ház mellett játszott a társulat.

***

A vajdasági hivatásos színházak eddig már ötízben megtartott évenkénti ünnepi játékaik alkalmával a Magyar Együttes, művészi teljesítményeit tekintve, mindig a legjobbak között menetelt. Már az első fesztiválon megmutatkozott ennek a színjátszó csoportnak nem mindennapi

A Népszínház magyar drámai együttese

műkedvelőtömegekre. Vendégszerepléseivel pedig a szabadkai magyar együttes egész Szövetségi Népköztársaságunk egyik legmozgékonyabb színházának mutatkozott. Kereken mintegy 1300 előadást adtak eddig a magyar színészek a társulat székhelyén és a vidéken. Operettbeli részvételüket nem számítva, mert rendezői és színészei vendégszerepelnek a szabadkai Népszínház opera-ágazatának magyar aperett-előadásain is. Körülbelül 450.000 ember tekintette meg a magyar társulat drámai előadásait, ebből több mint egyharmada vidéken. S ha a vidéki kultúrtermék és kis színházak gyakran egész csekély befogadóképessége nem korlátozza

fejlődőképessége, alkotókészsége és szokatlan munkalendülete. Az 1949-es vajdasági ünnepi játékok alkalmával a kiküldött bírálóbizottság jelentése alapján a szabadkai Magyar Drámai Együttest a legjobb vajdasági drámai együttesnek nyilvánították néphatóságaink. Azóta is szakadatlan igyekezet fűti a magyar társulat tagjait, hogy az akkori megtisztelő elismerést újabb teljesítményeivel is igazolhassa. A testvéri szlávnyelvű lapok is már többízben az egész Szerb Népköztársaság egyik legjobb vidéki társulataként emlegették ezt a magyar társulatot.

Mind az öt eddigi fesztivál a társulat tagjainak kicsiszolódását s az egész

együttes egészséges fejlődését és egybeforradását, kiforrottságát bizonyította. A rendezés törekvéseinek helyességét igazolták ezek az ünnepi játékok a természetes játékmód elsajátítása terén, s a dramaturgia, a művészi vezetés céltudatosságát. A három utolsó fesztiválon a társulat rendezői és színészei többször nyilvános és írásbeli dicséretet, sőt pénzjutalmakat, államdíjakat kaptak.

Működésének évei alatt Vajdaságban kilencvenegynéhány helyiséget látogatott meg több ízben is a magyar színház, de Vajdaságon kívül Beogradban, Zágrábban, Horvátország különféle magyarlakta helyiségeiben stb. is játszott s elvitte mindenhová az új magyar színház eredményeit.

* *

Fönnállásának nyolc éve alatt a Magyar drámai együttes Balázs Béla, Hágy Gyula, Zilahy Lajos, Móricz Zsigmond, Szigligeti Ede, Sárközi György, Török Rezső, Molnár Ferenc, Csepreghy Ferenc, Emőd Tamás, Martos Ferenc, Bródy Sándor, Csiky Gergely, Hunyadi Sándor, Komor Gyula, Indig Ottó magyar szerzők egy vagy több színművét mutatta be.

A Jugoszláviai magyar szerzők közül Weigand József, Bogdánfi Sándor, Gál László, Mamuzsich István, Sinkó Ervin és Sulhóf József színművei szerepeltek a Magyar Együttes műsorán.

Tizenkét szerb és horvát színmű is színpadra került a magyar műsorban. Éspedig Nusics Braniszláv öt komédiája, Popovics Sztéria két komédiája, s néhány fiatal horvát vígjátékiró komédiái. Ezenkívül egy csomó egyfelvonásos szerb és horvát íróktól. Az európai irodalmak könnyebb és súlyosabb művei is szép számmal kerültek a Magyar Drámai Együttes színpadán. Klasszikusokat és moderneket egyaránt játszottak a magyar színészek. Egy amerikai színmű is szerepelt a műsoron.

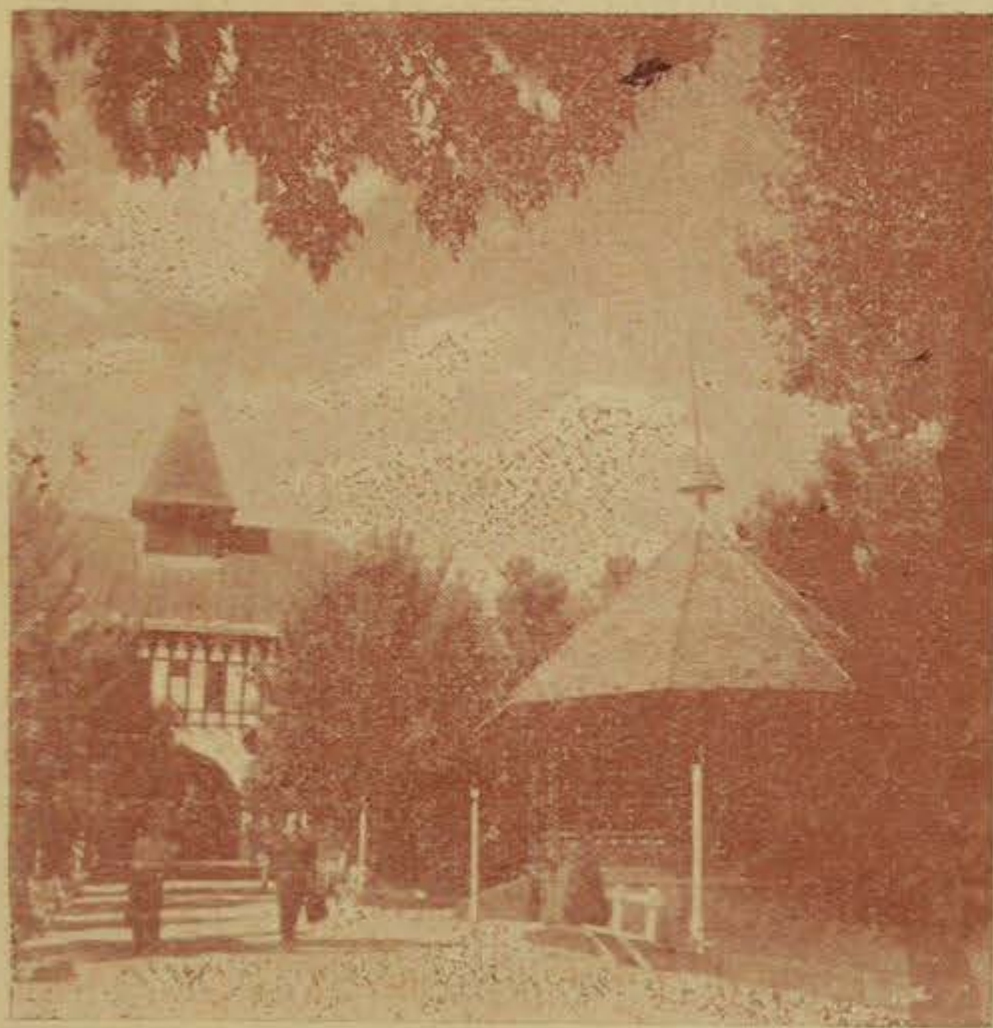
* *

Legnevezetesebb művészi sikereit Gorkij „A Zselyeznov-ház asszonya“ és Jonson „Volpone“ című darabjával aratta az együttes. Szép erkölcsi és művészi sikert jelentettek azonban a magyar dalművek is. Ugyancsak igen jelentős lépés volt Nusics „A megboldogult“, Gow és D'Usseau „Mélyek a gyökerek“ és Bródy „A tanítónő“ című színművek előadása.

■ jelenet a magyar dráma első Shakespearei vígjátékából — A makrancos hölgyből

Az együttesnek a nyolc év alatt legtöbbször játszott darabja Szigligeti Ede „Csikósa“-a volt, Móricz Zsigmond átdolgozásában. Összesen 63 ízben ment, mindig hatalmas közönség előtt, s akár-

Részlet a palicsi sétaterről
Setalište na Paliću

mikor újra sikerrel fölújítható ez a népszinmű. Több mint 31.000 ember nézte meg. Utána Móricz Zsigmond „Ludas Matyi“-ja, mely szinművet 61-szer játszotta az együttes, közel 30.000 néző előtt. A „Csikós“ egyedül Szabadkán majd ötvenszer futott, és közönséget nevelt a színház többi előadásai számára is a munkásrétegekből és a paraszt látogatókból. Művészi szempontból is jelentős sikert aratott ez a két szindarab. Vidéki méretben hatalmas sikert hozott a „János vitéz“ daljáték bemutatása, és szintén mérföldkövet jelentett a magyar szinjátszás népszerűsítése terén. Az idei fesztivál végén a Népszínház Operája mutatja be újra részben a magyar drámai színészek bevonásával.

Általában elmonnható, hogy az eredeti magyar darabok bemutatása aratta a tömegsikereket, ami természetes is egy magyar szintársulat esetében. A hat év alatt a legtöbb darabban szereplő szerző mégis a szerb komédia-író: Nusics Braniszláv volt. S ez nem valami megalkuvó, s alázatosan hizelgő műsorpolitika eredménye, hanem a közönség érdeklődésének helyes fölisméréseként

állt elő. Szívesen látta a magyar közönség a kitűnő szerző mulattatóan ostorozó vigjátékait.

Ha a jugoszláviai magyar hivatásos szinjátszás elsőként megalakult és legkiemelkedőbb intézményének, a szabadkai Magyar Szinjátszó Együttesnek műsorát áttekintjük a lefolyt nyolc esztendő fölmerésekor, az országunkban élő kisebbségi népek egészséges és zavartalan kultúréletéről kapunk bizonyító erejű érdekes képet.

* *
*

A szabadkai magyar szintársulat előadó káderének fejlesztésében döntően működött közre két rendező: Garay Béla és Pataki László, valamint Sántha Sándor színész-rendező is, akik tudásuk, tapasztalatuk, tehetségük javát a színészek kiképzésére fordították, s pedagógiaileg sem lebecsülendő eredményeket értek el. A Magyar Drámai Együttes működésének nyolcadik évadjában a társulat munkájába bekapcsolódott Varga István fiatal rendező is, aki a Zágrebi sziniakadémia rendezői szakán végzett, a munkája megkezdésekor már komoly szakképzettségről, tehetségről és nevelői képességekről tett tanuságot.

A szabadkai magyar társulat jelenleg a művészeti igazgató vezetésével három rendezőt, harminc színésztagot, egy ügyelőt és két sűgőt foglalkoztat.

A nem lebecsülendő munkaeredmények mellett még ma is egyik égető problémája a Magyar szinjátszó Együttesnek a színész-utánpótlás kérdése. Valamilyen kétéves iskola vagy, stúdió formájában volna ez a kérdés megoldható a Népszínház rendező-káderének foglalkoztatásával s egyéb szükséges szakelőadók munkába vonásával, de az ehhez szükséges pénzügyi eszközök ösztöndíjakra a színház anyagi erőit meghaladják

L. I.

Jelenet „A Makrancos hölgyből” (Versegi József, Vujkov Géza, Szilágyi László, Godányi Zoltán és Fejes György)

A makrancos hölgy:
Petruccio (Szilágyi László), Grumio (Godányi Zoltán)

William Shakespeare :

**A
MAKRANCOS
HÖLGY**

Vígjáték 4 felvonásban
(11 képen)

Fordította :

LÉVAY JÓZSEF

Rendező :

GARAY BÉLA

Diszletervező :

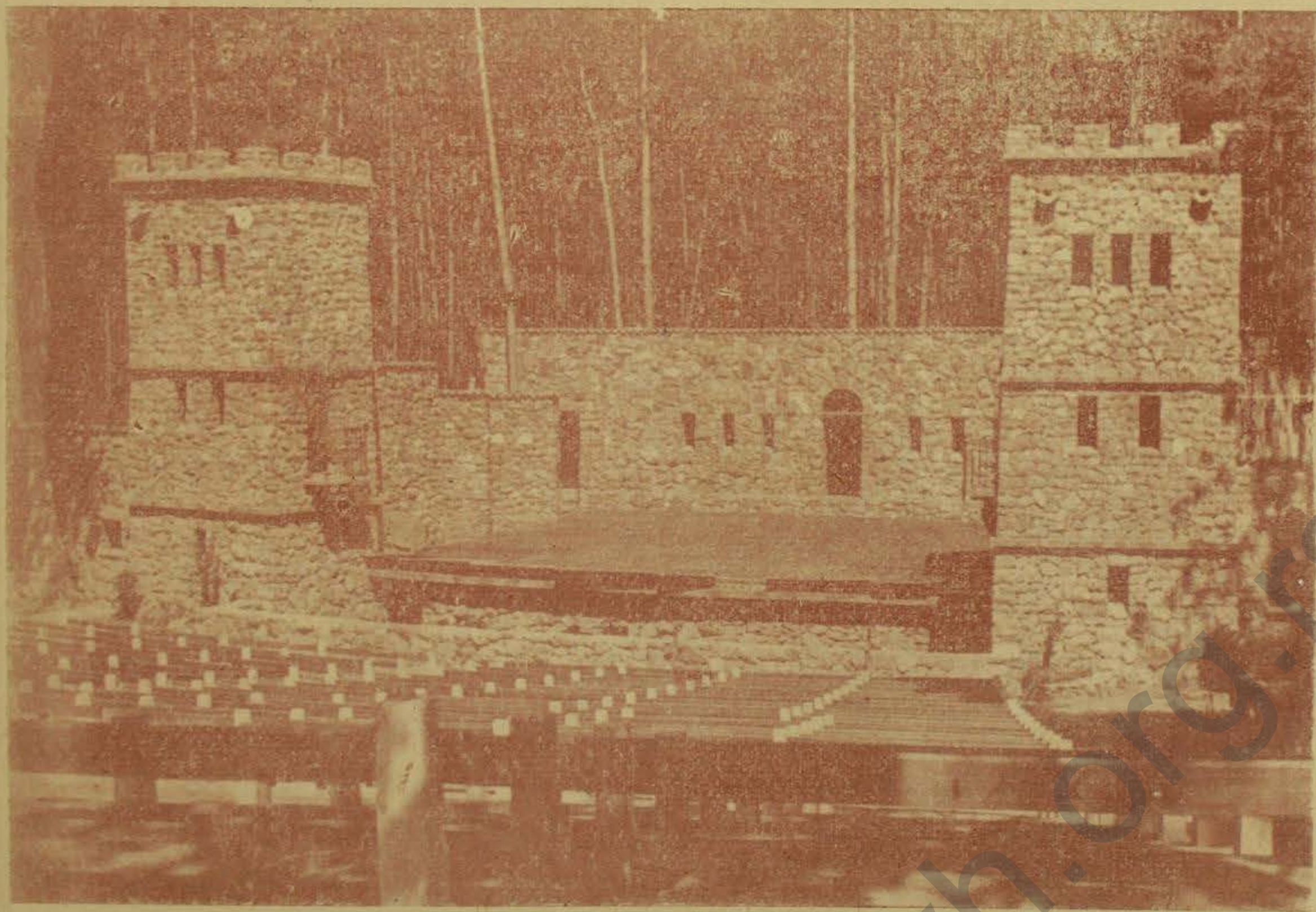
DE NEGRI ENDRE

Hivatásos színészet városunkban a XIX. század elején*

Amikor a több mint 150 éves török uralom után vidékünk felszabadult, új népek lepték el városunk területét. A visszaköltöző őslakókon kívül nagyon sok idegen jött Szabadkára. Főleg német iparosok, akik a kipusztult magyar lakosságot igyekeztek helyettesíteni. A város közművelődési állapotára igen jellemző, hogy polgárai hamarosan elsajátították a német nyelvet és legnagyobb részük olvasott és beszélt a germán nyelven. Ennek a magyarázata az, hogy 1780 körül német komédiások keresték fel a várost, akik Schwer-tenberger József igazgató vezetése mellett működtek, aki megindítója volt a német színészet majdnem száz

esztendeig tartó működésének. Ezeket a német előadásokat kezdetben a városi tanács tagjai, az itt állomásozó katonaság tisztjei és a német iparosság látogatták. Ezenkívül kedvenc szórakozása volt a színház az itt élő magyar nemességnek, akik szívesebben beszéltek németül, mint anyanyelvükön. Ezek a német előadások inkább csak arra voltak jók, hogy a közönségben felébresszék a színház szeretetét és az anyanyelvükhöz hű hazafiakban ébren tartsák a magyar színészet megteremtésének vágyát. Így aztán a színjátszás töretlen ugara termőképesseé vált, a közönség fokozatosan ért meg a hivatásos színészet befogadására.

A palicsi nyári színpad — Ljetna pozornica na Paliću

* Részlet a szerző „Az ekhósszekértől -- a forgószínpadig” c. sajtó alatt lévő könyvéből.

A szabadkai Munkásotthon — Radnički dom

Az első hivatásos magyar színtársulat 1818-ban jött hozzánk Aradról. Ez a társaság Kilényi Kocsis Dávid igazgatása alatt jött ide és az »Alföldi Nemzeti Színjátzó Társaság« elnevezést viselte. Kilényi igazgató takarékos, rendszerető ember hírében állott és társulatát mindenütt rendkívüli tetszéssel fogadták, ami kétségkívül Kilényi kiváló szervező képességéről tett tanúságot, — valamint az ő érdeme, hogy a nemesség körei a művészet fejlődését elősegítették. Nagyon nehéz munka volt ez abban az időben, amikor a magyar nyelv csak vendég volt az országban és a hatóságok is görbe szemmel nézték a magyar színeszet térfoglalását. A színtársulat előadásait a gimnázium nagytermében tartotta (a mai Zeneiskola helyén álló épület). A városi tanács nemcsak ingyen világítást és fűtést adott a társaságnak, hanem a városi zenekart is ingyen bocsájtotta rendelkezésükre. A közönség nagy érdeklődést tanúsított a színtársulat iránt, tömegesen látogatta az előadásokat, azonban a helytartó tanács 1818 január 19-én kelt rendeletére a társulatnak át kellett költöznie a Schulz-féle kávéházba, majd pedig a »Fekete sas«-hoz címzett vendégfogadó ivószobájába, ahol »pipafüst és borgőz mellett« tartották előadásukat. A vilá-

gítást faggyúgyertyák szolgáltatták és pedig oly módon, hogy a színpad két oldalán 3—4 szál gyertyát égettek és ezeket a szereplő színészek vagy színésznők koppantoták el szerepeik elmondása közben úgy, hogy az illető színész újjait megnyálazta és sorba koppantotta a gyertyákat. Néhány évvel később az itt szereplő színtársulatok már olajmécsesekkel világítottak. A nézőtéren padok voltak elhelyezve, a kényelemszerető nézők maguk küldték el a színházba kényelmes székeiket. A város vezetősége itt is támogatta a társulatot, saját költségén szerzett be részükre padokat és más szükséges berendezési tárgyat.

A terem nem volt kényelmes, mert a színészeknek az ablakon kellett bejárniok a színpadra, létrán keresztül, amely — főleg a nők számára — elég kényelmetlen és veszélyes művelet lehetett. A városban megforduló színészek még 1847-ben is itt tartották előadásukat. A feljegyzések szerint Kilényi társulata nem volt nagyszámú, kevés színésze lehetett, mert Ecsedy Jozefa színésznő megbetegedése miatt több napig nem tarthattak előadásokat. Amikor a beteg színésznő felgyógyult a társulatnak el kellett hagynia a várost, mert megérkeztek a német színészek és nekik kellett átengedni a termet.

Kilényi 1820-ban újból megjelent Szabadkán. Az igazgató Győrből hozta ide társulatát és ideutazásuk előtt

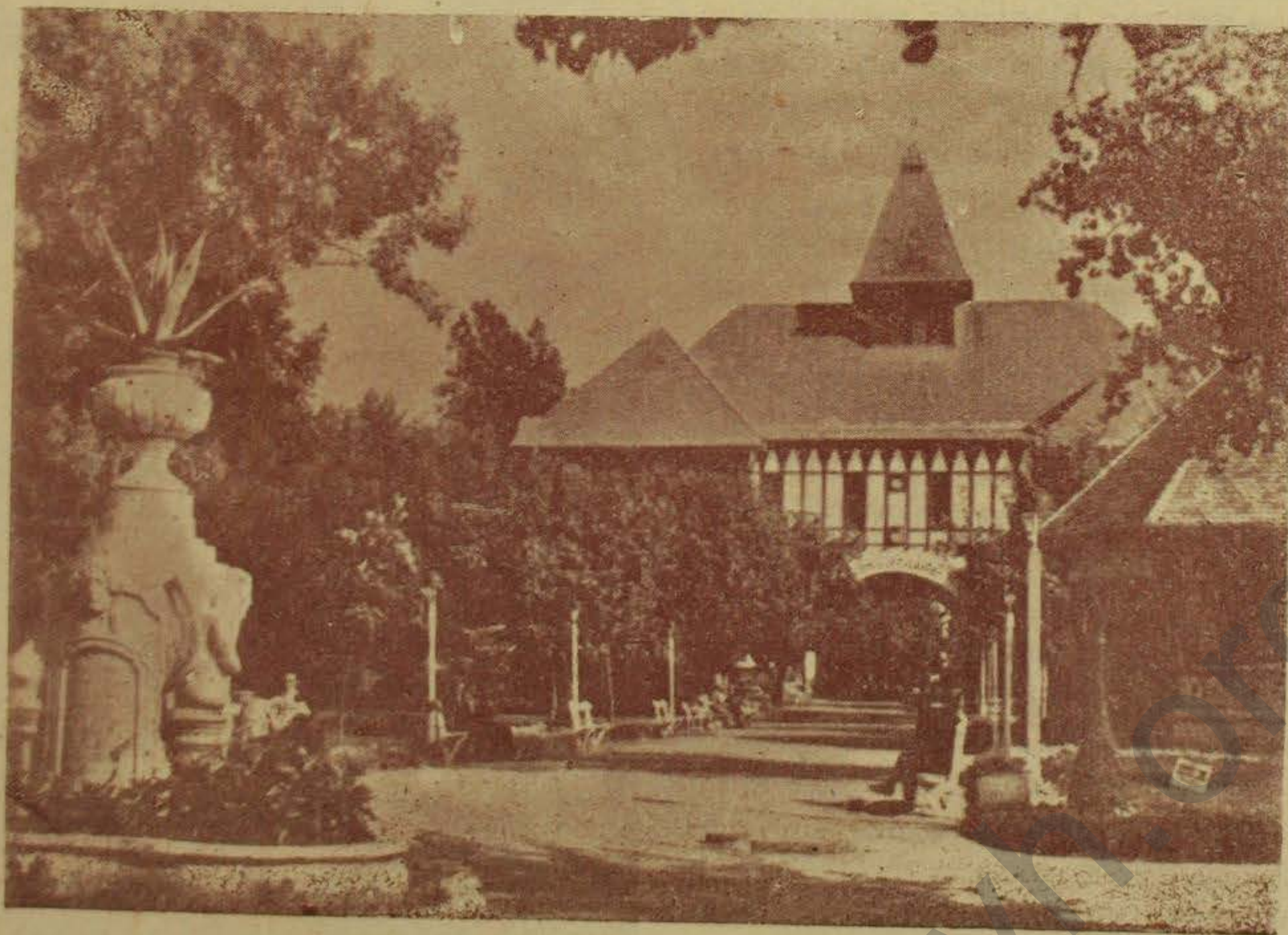

A Népszínház kistermének nézőtere — Mala sala

minden tagjával rendes havi fizetésre kötött szerződést. Ez volt az első magyar színtársulat, amelynél a színészek nem osztalékra voltak alkalmazva, hanem megszabott összegű havi fizetésre. Hogy állandóan jó erőkből álló társulatot tudjon össze tartani, ez is művészet volt abban az időben, mert az akkori színészek szerették a vándorlást és nem igen volt maradásuk egy helyben, — az igazgató tehát cselhez folyamodott, oly módon, hogy nagy előlegeket adott, hogy ezzel biztosítsa magának hosszabb időre a színészek működését. A társulatot a vidék legjobb erőiből állította össze az igazgató és primadonnául Déryné Széppataky Rózát szerződtette, aki ebben az időben országszerte elismert énekesnő és nagy művésznő volt. A nemzet bájos napszámosnője fáradhatatlanul járja az országot, hirdette a szó és dal erejét. Micsoda élete volt abban az időben egy színésznőnek! Egy-egy bemutató előtt Déryné éjszakákon át görnyedezett, fűtetlen szobában, mert maga himezte a mintákat arra a selyemruhára, amelyben másnap a főszerepet játszotta. Fű-

tetlen színpadon sokszor nyitott kocsiszínekben játszott, mert ugyan kinek jutott volna eszébe fűteni a magyar színjátszók théátrumát? A nézők lehellelte megfagyott, szemüket vörösre csípte a fagygyertyák sűrű füstje, a díszleteket foltozott lepedőkből, festett papírosból tákolták össze és a nézők fantáziájának erősnek kellett lennie, ha arról a díszletről el tudták hinni, hogy hol a római fórumot, hol a párisi bankár előkelő szalonját, hol pedig egy lovagi vár tornyát ábrázolja. A csizmadia-szín lyukas tetején nem egyszer becsurgott a hólé az énekesnő vállára, de Déryné csak mosolygott és énekelt tovább, hogy elősegítse a színjátszás fejlődését...

Ezután Abday Sándor társulata keresi fel a várost, majd Horváth és Komlósy tásigazgatók vezették ide Székesfehérvári társulatukat. Ugyanez a társulat jött vissza 1825-ben is. A közönség már ekkor annyira színházbaráttá vált, hogy komolyan felvetődött az állandó színház felépítésének terve. Az elgondolást tett követte és a város 1826-ban otthont

Palics főterének részlete — Palić, velika terasa

A szabadkai Művész-klub díszterme
Subotica — Klub prosvjetnih radnika

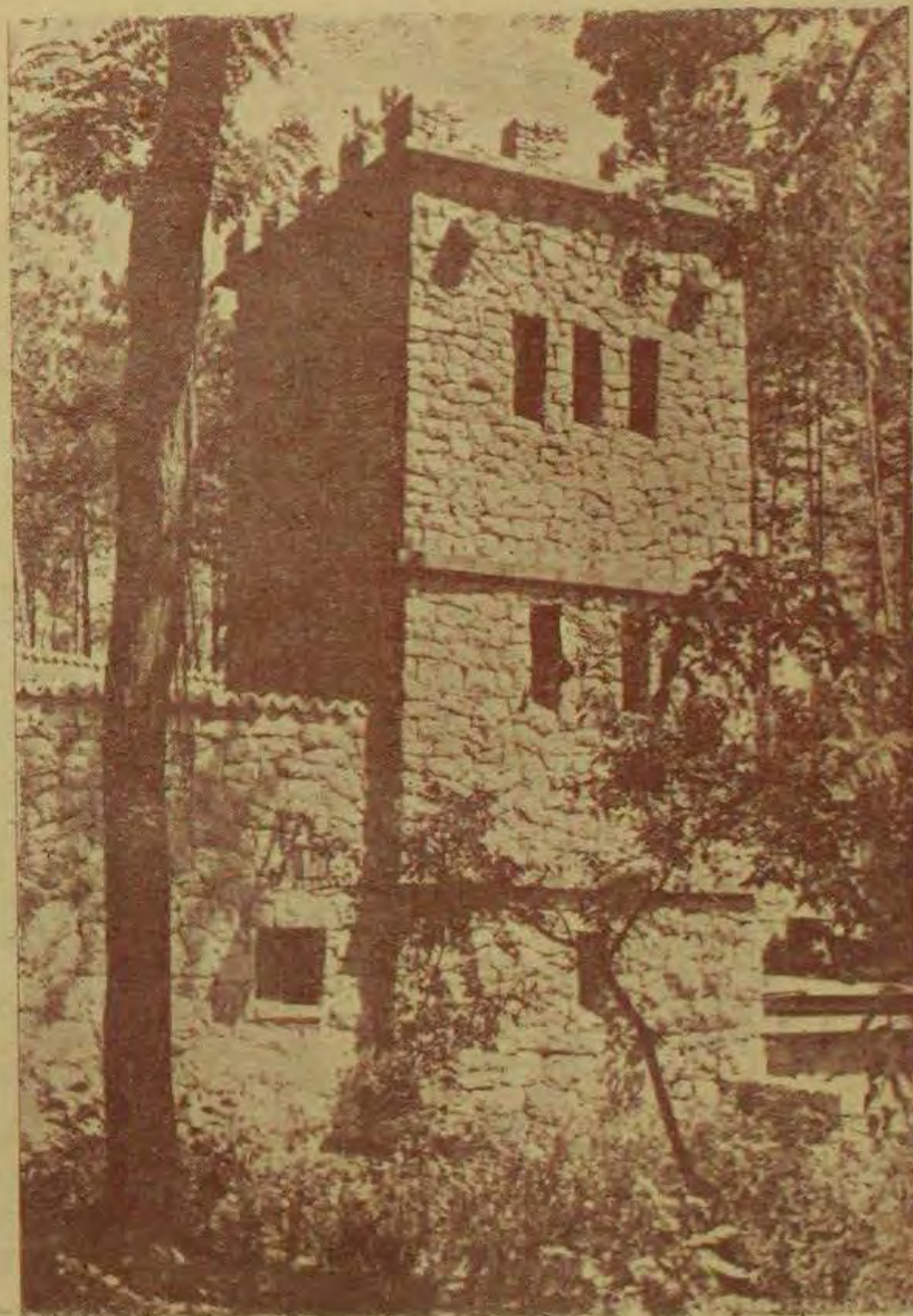
emelt a színháznak, ahol az »erre átvonuló játszó társaságok« előadásokat tarthattak. Ez nem a mai színházépület, hanem az ugynevezett nagykávéházban »farsangi mulatságokra és tántzokra használni szokott szála«, amely »játékalkalmatossággal felszerelve a nézők száalakított át«. A terem végén volt a »muzsikáló személlek rekesztékje« (orkesztrum), majd kissé magasabban a »játzó személlek piartza« (szinpad). E a terem tulajdonképpen az akkori Polgári Kaszinó terme volt, melyet a német iparosok »Bürger Kasino« néven alapítottak. Ez a kaszinó a mai Senoé és Gorkij ucca sarkán, az 1944-ben lebombázott Millekich-palota helyén állt és a maga idejében központja volt a város társadalmi életének. A színház itt nagyon küzdött a műszaki felszerelés hiánya miatt. Hogy miként nézhetett ki ez a színház, elég megemlíteni, hogy a harmadik hely közönsége gyalulatlan deszkákból készült padokon ült és a színészek kényelmetlen öltözőkben készültek az előadásra.

Mikor a terem elkészült azt a Székesfehérvárról »Horváth József kormányzása alatt« idevetődő társulat nyitotta meg 1826 évi Kisasszony hava (szeptember) 24-én, az »egybegyültek öröme«.

Tulajdonképpen innen lehet számítani az állandó magyar színeszetet városunkban.

A társulat jó előadásokat nyújtott és megnyerte a közönség szeretetét. Ezenkívül a színészek magatartása, társadalmi érintkezése is megbecsülést érdemlő volt. Egykorú feljegyzés szerint »ezen Társaság a Város kebelében mind a maga feddhetlen jó erköltsi viselkedésével, mint alkalmas és serény iparkodásával kedvezést nyert«. A társulat innen Zomborba, majd Veszprémbe, Székesfehérvárra és onnan Pozsonyba utazott. A gépek korában élő ember előtt ez az út jelentéktelennek látszik, ha elgondoljuk, hogy a régi színészek ezt az utat »ekhós-szekéren«, ládák tetején kuporogva tették meg. Az út az utazással és színészkedéssel járó kedves epizódok ellenére sem lehetett valami élvezetes.

A mai nemzedék fel sem tudja becsülni, hogy Thália istenasszony szolgálata mennyi fáradtsággal, nélkülözéssel járt a múlt század elején, és Gorkij utca sarkán, az 1944-ben is . . . f

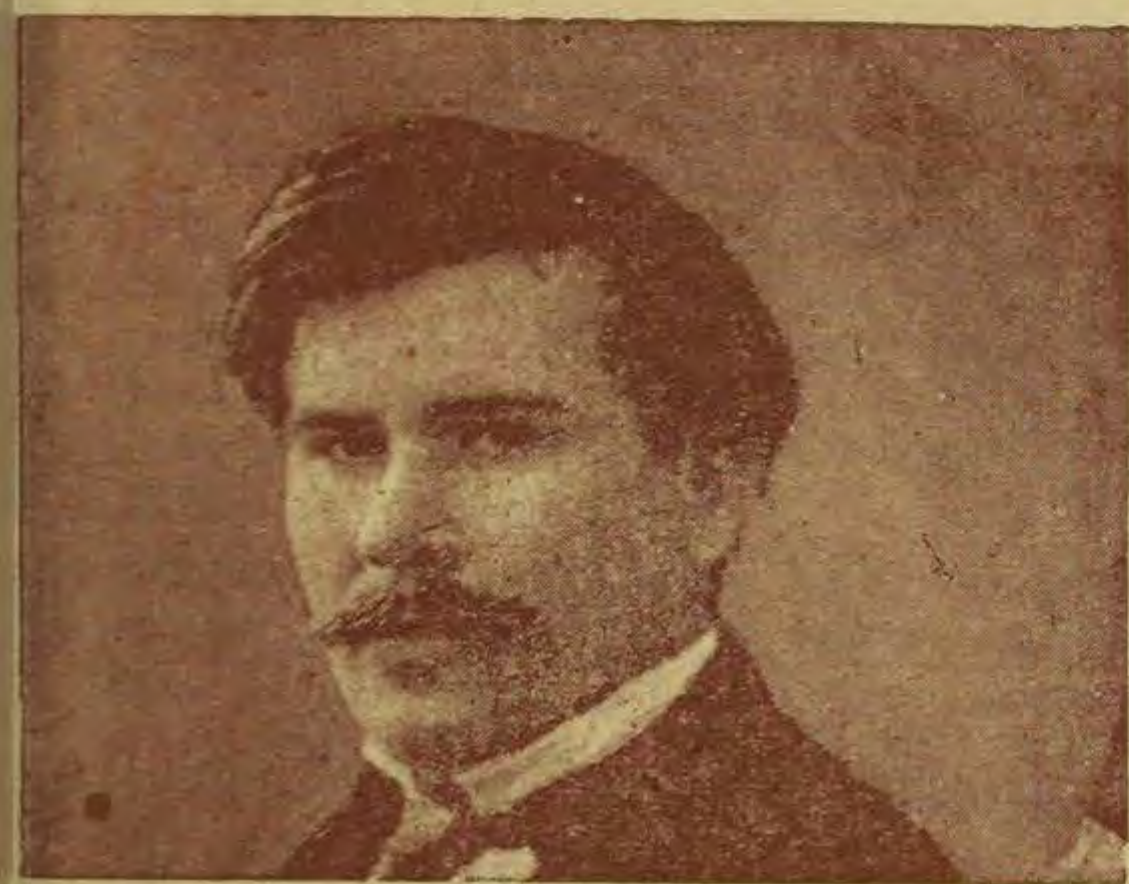

Részlet a nyári szinpadról — Palić, ljetna pozornica - detalj

Egy bemutató elé

Mindig kiemelkedő színházi eseménynek számít, ha a modern dráma-irodalom neves és népszerű szerzője kerül színlapra. Műve vonzó, mert nem csak művészetével, de témájával is a mában él: közvetlen közlő adja az életet. Legfőbb célja és mondanivalója a valóságábrázolás; a rendező, a színész, a színházé.

Ez volt a törekvés az egész évadon keresztül az ország valamennyi

Móríc Zsigmond

leátrumában. És ennek a munkának művészi szemléje most a palicsi nyári fesztivál.

Néhány év mérlegével szemben a multtal ma számottevő eredmények látjuk, hogy színházaink műsorán mind nagyobb számban szerepelnek a modern realista dráma-irodalom alkotói és hazai szerzők. Megjelent a színpadon időtálló műben korunk témája is; a mi színpadunkon Sinkó Erviné és Matya Polyákovicsé és ezen az úton értek be remekművek nyomán a dramaturgizálások.

Nem véletlen, hogy az „Úri muri“ bemutatója a legjobb előadások között sorra kerül a fesztiválon. A művészegyüttes is így akarta, hogy az innepi keretnek megfelelően három néltő darab kerüljön a repertoárra...

Móríc Zsigmond, a regény szerzője és Laták István, az író és dra-

maturg a darab dramaturgja. Ez jelentős mozzanat ennél a színpadi műnél, mert Móríc inkább mint regény- és novellairó ismert az olvasó előtt. Szép prózájában a paraszti élet problémáit tárja föl kegyetlen őszinteséggel. Érdeme és előnye is, hogy szakított a hagyománnyal, amely uralkodott irodalmi életünkben az ő fölépítéséig: az idealizált, meghamisított falut és kisvárost a maga valóságában mutatta be. Először regényalakban dolgozta föl az „Úri muri-t“. Egy esztendővel később — 1927-ben — a színházak megrendelésére vígjáték formájában átdolgozta és ezt a vígjátékot ismerték és játszották a magyar színpadokon. Akik ismerik a regényt és a regényből higitott vígjátékváltozatot, azok előtt érthetetlen, miért írta át Móríc semmitmondó vígjátékát a regény nagyszerű mondanivalóját. De ha ismerjük a régi színházak üzleti világát, akkor választ találunk erre a kérdésre is. Az író halála után hátrahagyott írásai között állítólag ráakadtak az „Úri muri“ eredeti dramaturgizálására, amit az akkori színházi fórumok előadhatatlannak tartottak. Sajnos a színpadi mű nem jutott el hozzánk. Hogy most mégis színpadra kerül az „Úri muri“, ez Laták István író, a magyar dráma igazgatójának érdeme, aki a regény alapján vitte ismét színpadra a darabot.

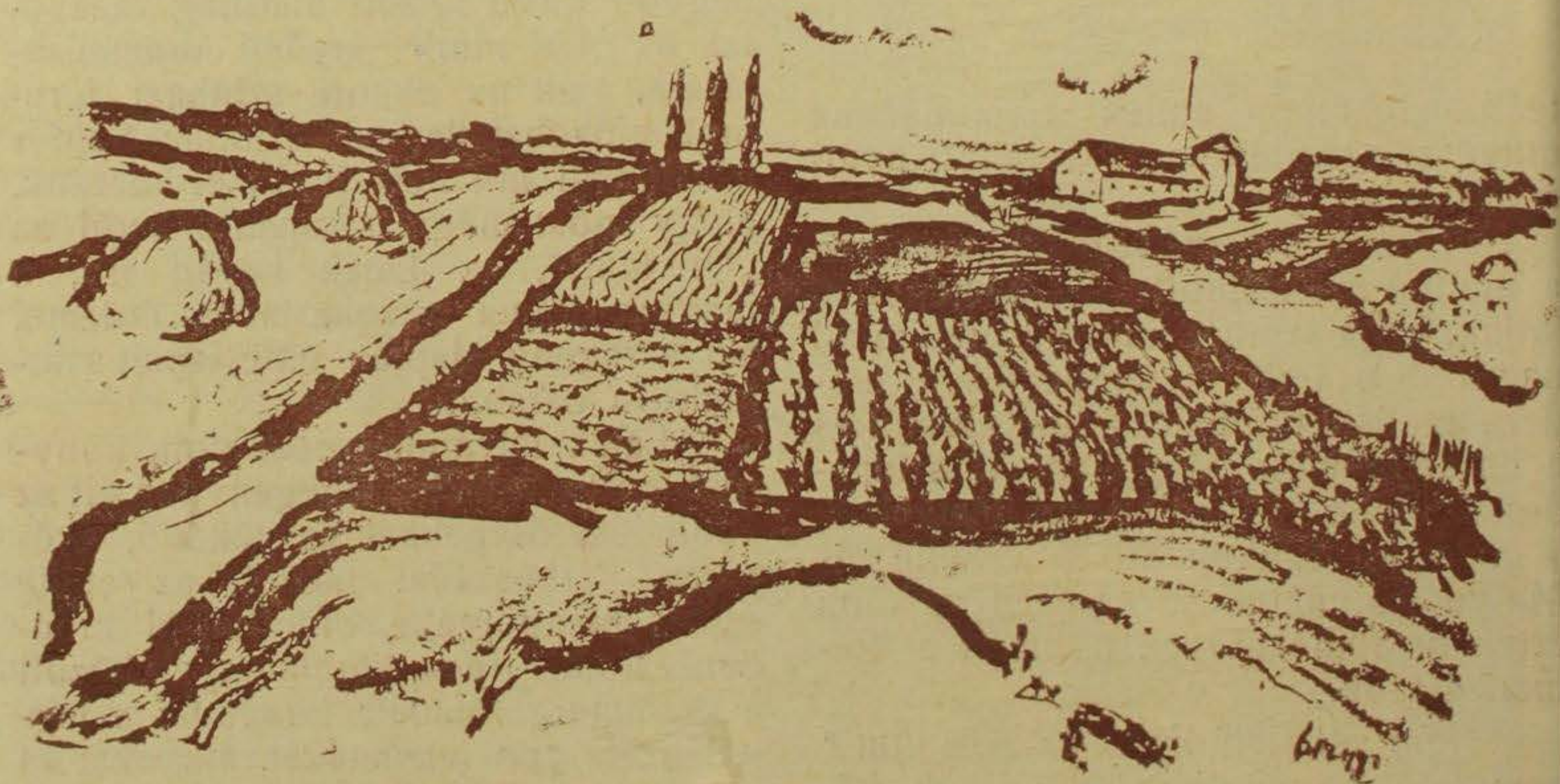
Laták Istvánnak nem volt könnyű dolga. Móríc a regényben élt az adott lehetőségekkel és lüktető, erőteljes párbeszédei mellett az epika széles hömpölyébe oldotta föl mondanivalóját. Ilyen körülmények között a dramaturg föladata kiragadni a legjellegzetesebb jeleneteket, alakokat és úgy csoportosítani őket, hogy minden mozzanatot, hangot a cselekmény szolgálatába állítson. Ez lényegében sikerül is az átdolgozónak. Komoly irodalmi és egyben színpadi értékkel gyarapodott a vajdasági magyar színpad műsora.

Magáról az „Úri muri“-ról egyik kritikusa azt mondja, hogy a „... kilencszázas évek úri Magyarországának haláltánca“. Ettől tömörebb és találóbb meghatározást keresve sem találhatnánk. Móricz ebben a művében egy alföldi kis város úri világát, annak duhajkodó dorbézolását mutatja be és bizonyítja, hogy a napokig tartó tivornyák, marakodások és szeretkezések után a válságban vergődő úri osztály számára nem marad más, mint a hirtelen összeomlás. Az „Úri muri“ hőse is ilyen véget ér: a borba és

cigányzenébe fúló dorbézolás után magára gyűjtja a házat és főbe lövi magát. Bukása szinte egész osztálya kidőlésének szimbólumává válik.

Móricz neve Ady és József Attila mellett él a modern magyar irodalomban. Művei is élnek, a legnagyobbak mind szélesebb néprétegekig jutnak el. Az „Úri muri“ nálunk most ennek a szinpadi műnek a szárnyán indul el. Feledhetetlen maradjon azok előtt, akik látják a szinpadon.

VARGA ISTVÁN

B. Szabó György

Alföldi táj
Predio nizijske

Népszínház Topolyán

Közel négy esztendővel ezelőtt született meg a gondolat, hogy színházat létesítsenek Topolyán. A néphatóság és néhány lelkes művész volt a kezdeményező; a topolyai műkedvelő színjátszás lelkes tagjai és Dimitrijevics Mara, a színház szerelmese vállalkozott arra, hogy fészket teremtsen a hivatásos színjátszásnak ott — egy most cseperedő vidéki városkában —, ahol eddig a színházalapításra még gondolni sem mertek.

Az alapítás esztendeje 1949. Ebben az esztendőben adta a város a színháznak azt a központi épületét, amelynek homlokzatán ma a topolyai Népszínház fölirata áll. Maga az építkezés is hősi vállalkozás volt, mert a társulat két szál kőművessel kezdett a munkához és a közösség hozzájárulásával rövid időn belül a legnagyobb nehézségek közepette is, befejezték az építkezést.

Tavasszal, 1949 március hó 2-án már meg is kezdték a játékokat. Együtt játszott a szerb és a magyar amatőr színház egészen 1950 októberéig. Akkor megszűnt működni a szerb társulat, a magyar együt-

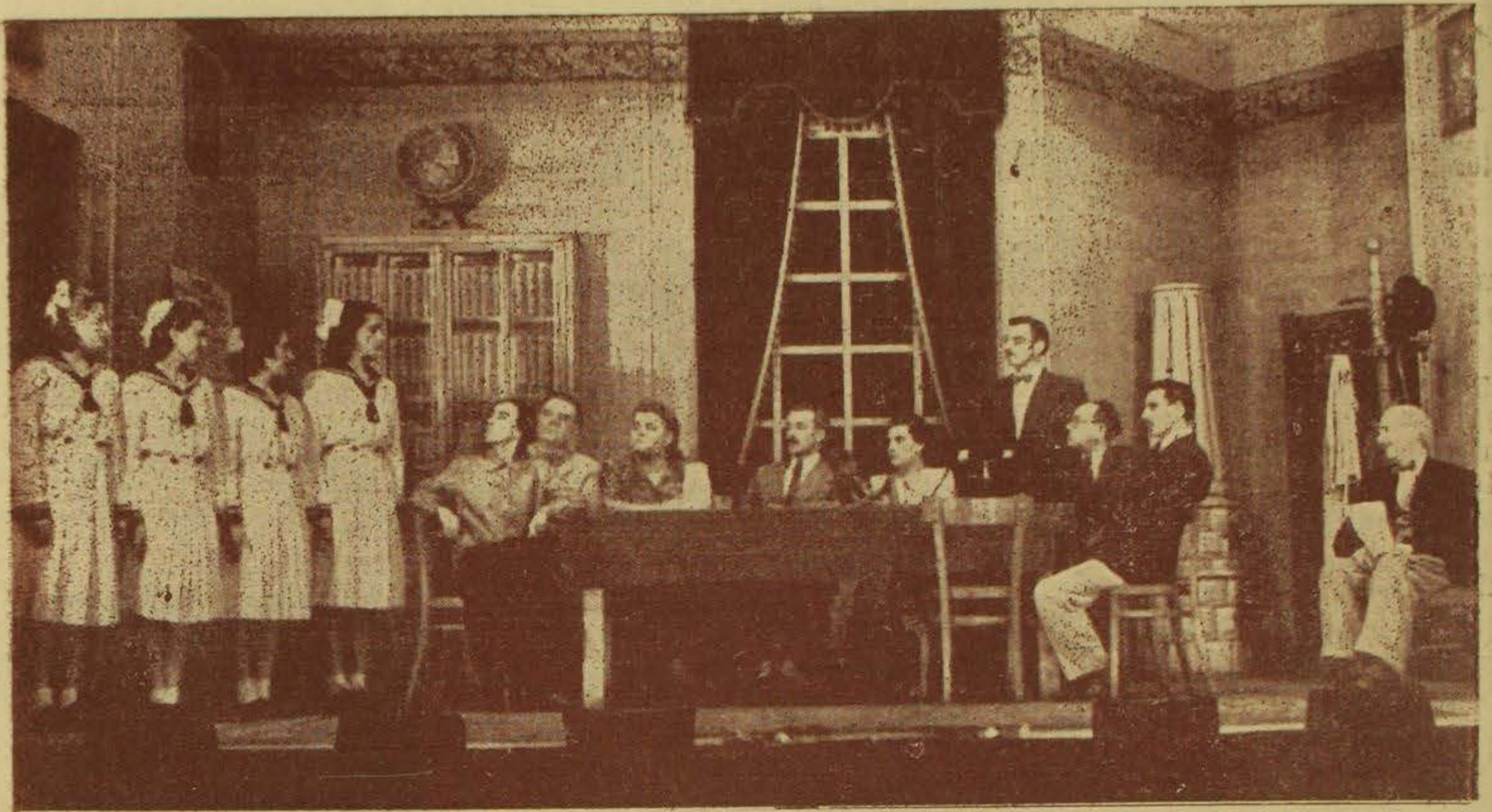
tes viszont mint félig hivatásos színház dolgozott maroknyi lelkes gárdájával. Hatan voltak mindössze a társulatban, akik hivatásbeli színészként lerakták a színház alapköveit, de mellettük legalább még ötször annyi a műpártoló száma, akik munkával és segítséggel végigkísérték az együttes legnehezebb napjait.

Pataki László
vendégrendező

A topolyai Járásí Népszínház együttese

Jelenet a topolyai Járási Népszínház előadásából: Fodor László „Érettségi“ c. színművéből

Topolya népe és színházi közönsége tudja, hogy ennek a munkának oroszán-részét Dimitrijevičs Mara, a színház mai igazgatója végezte és nem egy munkatársa akad. Pár esztendő alatt a művészi együttes létszáma tizenháromra emelkedett és ezek mellett három technikai beosztott dolgozik.

Topolya ezzel hivatásos Népszínházat kapott és valóban ki is érdemelte ezt a minősítést jelentő nevet. Fejlődése túllépte a város határait; nemcsak a bemutatók és az előadások számának emelkedésében jutott kifejeződésre, hanem a színvonalas művészi teljesítményben is. Színészeit elsősorban a küzdelmes munka nevelte, de művészi szaktudást is kaptak a vendégrendezőktől. Garay Béla, Pataki László és Lendvai Lajcsó, a szabadkai Népszínház rendezői immár harmadik esztendeje vég-

zik a darabok betanítási munkáját. Valóban, színházi élet az, ami ma a topolyai színházban él s lerázta magáról azokat a kísérőjelenségeket, amelyek a műkedvelés korából maradtak hátra.

A társulat egy külön sajátos érdeme, hogy új szűz területeken jelentős közönséget nevelt magának. Ez művészi, de egyben úttörő munka is, a Telecskai-dombok vidékén. Topolyán már neve és hitele van és jó híre a városon túl, a járásban, a tanyavilágban, mert olyan helyekre vitte el a színpadi játékot, ahol eddig színházat soha nem láttak. Az idén is — mint tavaly — több volt sokkal több az előadása kint a pusztán, mint bent a városban, a színház falai között. És mindahány élményt jelentett, — ezt mondja róla a nép.

Fejlődési távlata épp ezért biztató.

NACRTI KOSTIMA

Hela Wolfart: „Dovitljiva djevojka“,
od Lope Di Vega

Stana Ceraj - Cerić:
„Sluga dvaju gospodara, od Goldonia

Pregled istoriskog razvitka srpskog pozorišta

u Vojvodini

Pozorišne pretstave u Vojvodini vrlo su starog datuma. Poznato je da je prva pozorišna pretstava u srpstvu izvedena u Sremskim Karlovcima 1736 godine od đaka Latinske škole Emanuila Kozačinskog. U XVIII veku imamo podataka o radu diletantskih pozorišnih družina u Velikom Bečkereku (1787) i u Vršcu (1792—93). Nešto kasnije, 1802 godine srpski đaci u Novom Sadu igrali su dramatisovane epizode iz Starog i Novog zaveta, po ugledu na zapadnoevropske misterije. Slične pretstave ponavljaju se i 1811 godine.

1813 godine Joakim Vujić, otac srpskog pozorišta, sa diletantima izvodi u u Pešti svoj prevod Kreštalice od Kotzebu-a. Prvi srpski pozorišni čergar, putujući glumac i upravnik pozorišta priređuje, zatim, takve pretstave 1815 godine u Baji, Segedinu i Novom Sadu, 1820

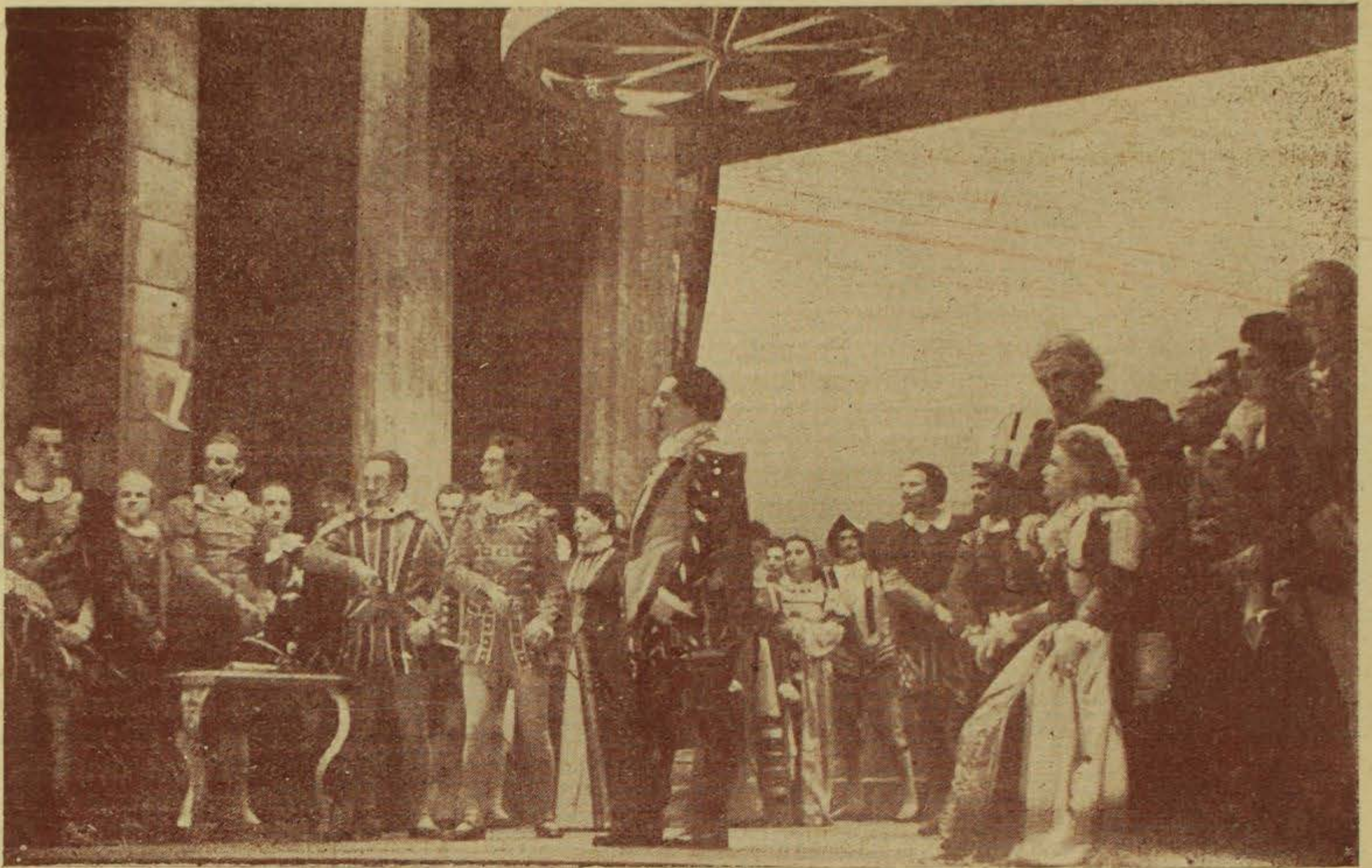
u Budimu, 1824 u Zemunu, Pančevu i Temišvaru. Sem toga, zna se da je 1823 godine išlo na gostovanje u Stari Bečej jedno novosadsko đačko diletantsko društvo, na čijem je čelu bio bogoslov Đoka Duza, i da su 1825, 1826 i 1827 godine đaci normalnih škola i gimnazije u Novom Sadu davali pretstave u tzv. Kremerovom teatru, u gostionici »Kod fazana«, pod upravom »profesora načertanija« Atanasija Nikolića.

Istorija vojvodanskog pozorišta zabeležila je da je 1828 godine Konstantin Popović — Komoraš formirao u Novom Sadu novu diletantsku pozorišnu družinu i počeo sa predstavama »Kod fazana«. Isto tako, 1830 godine postoji u Starom Bečeu pozorišno društvo, kome se na čelu nalazi Antonije Brežovski iz Novog Sada, i koje je sa izvesnim prekidima radilo sve do 1844 godine.

Konstantin Popović — Komoraš ob-

Srpsko narodno pozorište - Novi Sad
Radni fotos sa probe komada „Leda“ od M. Krleže. Slavko Šimić (vitez Oliver Urban) i Ljubica Ravasi (Klara)

Srpsko narodno pozorište - Novi Sad
Gaetano Doniceti: „Lucija di Lamermur“ — scena iz IV slike

navlja 1837 godine diletantsko društvo u Novom Sadu, ali već iduća godina znači veliku prekretnicu u pozorišnom životu Novoga Sada. Te godine u Novi Sad dolazi Joakim Vujić i odmah, razume se, formira pozorišnu družinu od amatera koji su se ranije već bavili tim poslom. Po odlasku Vujićevu iz Novog Sada, početkom 1839, trupa, koja je pod njegovom upravom radila, nije se rasturila nego se pretvara u Leteće diletantsko društvo, koje najpre kraće vreme radi u Novom Sadu, a zatim izvesno vreme gostuje u Zemunu i Pančevu. Na poziv zagrebačke Ilirske čitaonice, Leteće diletantsko društvo odlazi na duže gostovanje u Zagreb. Društvo je prvu predstavu u Zagrebu dalo 10 juna 1840 godine sa komadom *Juran i Sofija* od Ivana Kukuljevića Sakcinskog. Novosađani su gostovali u Zagrebu punih 11 sedmica, i u zgradi na Markovu trgu priredili 20 predstava sa 13 komada. Tom prilikom prikazano je šest komada srpskog komediografa Jovana Sterije Popovića, u svega osam predstava. Trupa je posle toga gostovala još u Sisku i Karlovcu, a zatim se ponovo vratila u Zagreb i tamo ostala sve do 1842 godine.

To vrlo značajno gostovanje Novosađana donelo je Zagrebu, gde su dotle davane predstave na nemačkom jeziku, prve pozorišne predstave na narodnom jeziku. Kasnije od članova novosadskog diletantskog društva formira se u Zagrebu Domo-

rodno teatralno društvo, koje je prethodnik današnjeg Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.

Četrdesetih godina prošlog veka radilo je u Pančevu jedno vrlo aktivno pozorišno društvo, koje je 1844 godine, za vreme uprave Nikole Đurkovića, pretvoreno u stalno pozorište. Tri godine kasnije to pozorište prelazi u Beograd. Između 1850 i 1852 godine postoje u Somboru, Subotici, Kikindi i Irigu vrlo istaknute diletantsko pozorišne družine.

Stalno srpsko pozorište u Vojvodini osnovano je 1861 godine u Novom Sadu od članova putujuće Kneževićeve družine, prvog pozorišta sa izvesnim umetničkim renomeom koje je u Novom Sadu dotle gostovalo. Osnovao ga je Jovan Đorđević, uz punu pomoć i podršku Svetozara Miletića i ostalih članova Srpske čitaonice u Novom Sadu, i to pod imenom: Srpsko narodno pozorište.

Srpsko narodno pozorište je prvo stalno pozorište u srpstvu. Ono je sve do 1914 godine vršilo vrlo značajnu kulturnu i nacionalnu misiju u srpstvu. Srpsko narodno pozorište je u toku svoga rada do Prvog svetskog rata gostovalo u svim krajevima srpskim koji su bili pod Austro-Ugarskom, pa čak i u hrvatskim i slovenačkim. Pozorište je tako gostovalo i u Zagrebu i još u nekim hrvatskim mestima. U Bosni i Hercegovini gostovalo je 1912 godine, i to od 16 marta pa

do 6 aprila u Sarajevu, od 7 do 16 aprila u Mostaru, a od 17 do 30 aprila u Tuzli.

Posle Prvog svetskog rata Srpsko narodno pozorište kao oblasna, državna ustanova aktivno je radilo do 1928 godine, a onda se njegova aktivnost znatno umanjuje. Kada je Novi Sad 1936 godine dobio i Banovinsko pozorište, od Srpskog narodnog pozorišta ostalo je samo Društvo za srpsko narodno pozorište, ali stalnu predstavljачku trupu nije imalo.

Treba napomenuti da je Srpsko narodno pozorište, kada je, 1928, izgorela pozorišna zgrada u dvorištu Dunderskove pivare, spojeno sa osječkim Kazalištem pod imenom Novosadsko-Osiječkog pozorišta.

Banovinsko pozorište radilo je sve do 6 aprila 1941, a tada su mađarski fašistički okupatori, po ulasku u Novi Sad, to pozorište rasturili a njegovu imovinu opljačkali ili uništili. Posle oslobođenja, decembra 1944 godine, formirano je Vojvodansko narodno pozorište.

Od oslobođenja naovamo novosadsko Pozorište ostvarilo je niz veoma uspelih premijera, od kojih su neke bile na vrlo visokom umetničkom nivou. Godine 1947

pri Pozorištu u Novom Sadu osnovana je i Opera, koja je 1950 dobila svoj samostalni Balet. U decembru mesecu 1951 godine novosadsko Pozorište proslavilo je 90-godišnjicu svoga rada, i tom prilikom je dobilo svoje staro ime — Srpsko narodno pozorište.

Srpsko narodno pozorište u Novom Sadu dalo je iz svojih radova beogradskom i zagrebačkom pozorištu niz značajnih glumačkih snaga. Štaviše, 1868 ono je velikim delom sudelovalo u osnivanju stalnog pozorišta u Beogradu, davši mu tom prilikom svoga upravnika i organizatora Jovana Đorđevića i polovinu svoga glumačkog ansambla. Među najveće umetnike koje je odgajilo i izgradilo Srpsko narodno pozorište svakako treba spomenuti Peru Dobrinovića, Dimitrija Ružića, Dragu Ružić, Lazu Telečkog, Lenku Hadžić, Milku Marković, Andriju Lukića, Dimitrija Spasića, Andru Stojanovića, Koču Vasiljevića. Treba naglasiti da su i neki današnji naši istaknuti scenski umetnici prošli kroz Srpsko narodno pozorište, među njima i Dobrica Milutinović, Milivoje Živanović i Boža Nikolić.

Luka Dotlić

Srpsko narodno pozorište - Novi Sad
„Karmen“ od Ž. Bize-a — scena iz II čina

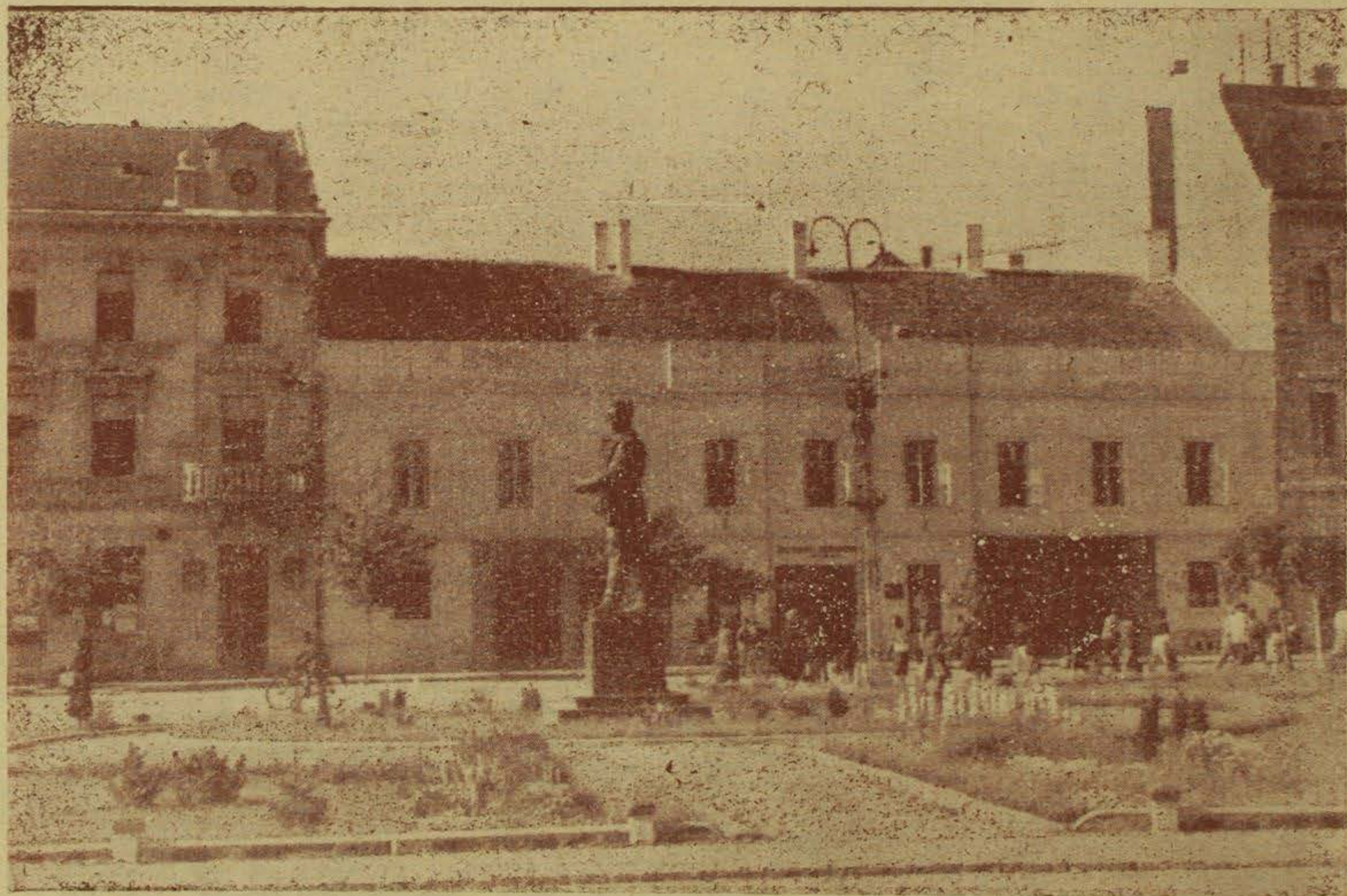
Razvoj pozorišne umetnosti

U ZRENJANINU

Zrenjanin je jedan među gradovima Vojvodine u kome se pozorišna umetnost razvijala punim zamahom tokom celog XIX veka. Čak i koncem XVIII veka bilo je diletanskih pozorišnih predstava u Velikom Bečkereku, a izvođači tih predstava išli su i u okolna sela, pa i u gradove Vršac i Kikindu. Zna se na primer, da je Joakim Vujić, otac Srpskog pozorišta, ili kako ga još zovu »srpski putujući Šekspir« — prikazivao ovde svoj prevod »Kreštalicu« od Koce Bua.

Sterijske Popovića stvarala se »Omladinsko društvo« za izvođenje pozorišnih prikaza iz narodnog srpskog života u Banatu.

Još potpunije je zadovoljena kulturna potreba grada, kada je Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada počelo sa svojim gostovanjima u Velikom Bečkereku. Bilo je to veliko slavlje, svako njihovo gostovanje. Članovi novosadskog pozorišta su u Bečkereku imali ne samo krug svojih prijatelja, već i fanatičnih obožavalaca njihove pozorišne umetnosti. Oso-

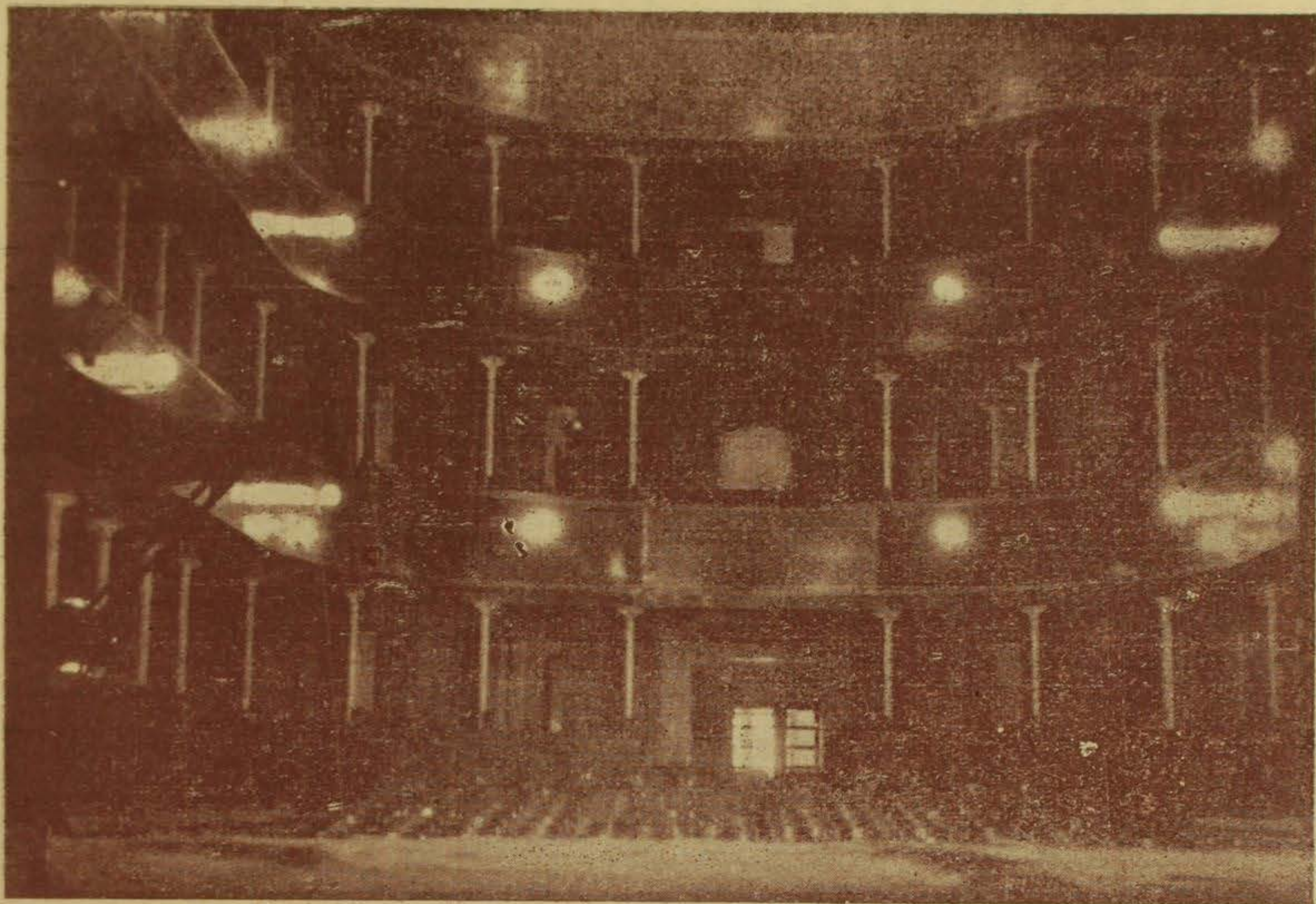
Zrenjanin — Narodno pozorište

Godine 1818 jedna diletanska družina iz Velikog Bečkereka putovala je do Budimpešte i prikazala »prigodna sočinjenja« u više činova za Srbe koji su tamo živeli.

Kada je u Novom Sadu Konstantin Popović — komoraš organizovao pozorišnu družinu Veliki Bečkerek je bio jedan od centra gostovanja te družine. Ali već godine 1845 velikobečkerečka omladina osniva »Kulturno ilirsko društvo« sa pozorišnom sekcijom. Šesdesetih godina prošloga veka u jeku nacionalne borbe Svetozara Miletića, a na tekovinama Jovana

bito su bili ljubimci bečkerečke publike Marković, Vujićka, Kranjčević, Vasiljević, Dobrinović i Dobrinovićka. Ružić i Ružićka.

Prvi Svetski rat prekinuo je ove pozorišne tradicije. Tokom rata srpska reč je umuknula na pozorišnim daskama u Velikom Bečkereku. Ona, međutim, ponovo oživljava nakon njegovog svršetka kada pored Srpskog narodnog pozorišta iz Novog Sada u Zrenjaninu gostuju razne putujuće družine. Kako to još uvek nije zadovoljavalo potrebe grada, osniva se i nekoliko diletanskih družina u Zrenja-

Gledalište Narodnog pozorišta u Zrenjaninu

ninu. Među njima se ističe diletanska družina pod vodstvom profesora Stanojevića, koji je u isto vreme i reditelj i izvođač. Među njegovim oduševljenim pomoćnicima pominjemo imena Šace Pavlovića, Antonija Strbića, Novaka Grujića, Sofije Zeberan, Bebe Bajić, Slavke Rotara, Dušana Vasiljeva itd. Razvija se intenzivan živ, ozbiljan amaterski rad. Iz redova ovih amatera izrastaju mnogi glumci rasuti danas po pozorištima cele zemlje kao recimo Sofija Perić-Nešić, Ljubica Ravasi, Lazar Bogdanović, Milan Cvejanov, Đura Turinski, Voja Milenov, Svetozar Nedeljković, Beba i Smilja Matić, Julka Cvejanov, Leposava Lazarov i dr. To amatersko pozorište imalo je svoju ozbiljnu i brojnu publiku. Pretstave je davalo u sokolani, čija je sala mogla primiti do 1.200 gledalaca. Imalo je pretstave u pretplati i van pretplate u toku jedne sezone. Da je ono zaista bilo na dostojnoj umetničkoj visini dokazuju gostovanja pojedinih prvaka beogradskog Narodnog pozorišta među kojima pominjemo imena Bože Nikolića, Žanke Stokić, Dušana Radenkovića, Dese Dugalić, Ljubinke Bobić, Milice Bošnjaković, Drage Spasić, Pere Dobrinovića, Raše Plaovića, Nikačevića i tako dalje.

Ovo pozorište bilo je u mogućnosti da ostvari repertoar iz koga citiramo samo neke pretstave: Edmond Rostan »Sirano

od Beržeraka« Strindberg: »Aveti«, Molier: »Smešne precioze«, Gogolj: »Revizor« i »Ženidba«, Čehov: »Soba br. 6«, Fedor: »Matura«, itd.

Drugi Svetski rat je ponovo ugušio pozorišni život u ovom gradu. Odmah po oslobođenju on se obnavlja, u početku ponovo na amaterskoj osnovi uz pomoć profesionalnih glumaca Siniše i Ljubice Ravasi. Zauzimanjem Slobodana Berberskog, poverenika za prosvetu i kulturu Okružnog Narodnog Odbora, ovo amatersko pozorište pretvara se u profesionalno Okružno pozorište i prilikom svog svečanog otvaranja prikazuje »Stanoja Glavaša« od Đure Jakšića u režiji Lazara Bogdanovića. Tako je u razvoju pozorišnog života, koji ima svojih bogatih tradicija Zrenjanin došao najzad do svog stalnog pozorišta, koje iz dana u dan raste i postiže uspehe uz ozbiljnu pomoć i podršku narodne vlasti. Tako je negdašnja potpuno ruinirana pozorišna zgrada obnovljena u jedno lepo moderno pozorište, kako po unutrašnjem uređenju, tako i po spoljašnjoj formi, generalnom opravkom gledališta i pozornice 1948 god.; 1949 g. instalacija vodovoda, kupatila i osvetljenja; 1950 g. instalacija centralnog grejanja i plafona nad pozornicom; 1951 god. izgradnja velike moderne slikarnice; 1952 god. ceo kompleks zgrada uz pozorište dodeljuje se pozorištu, te se u njima a-

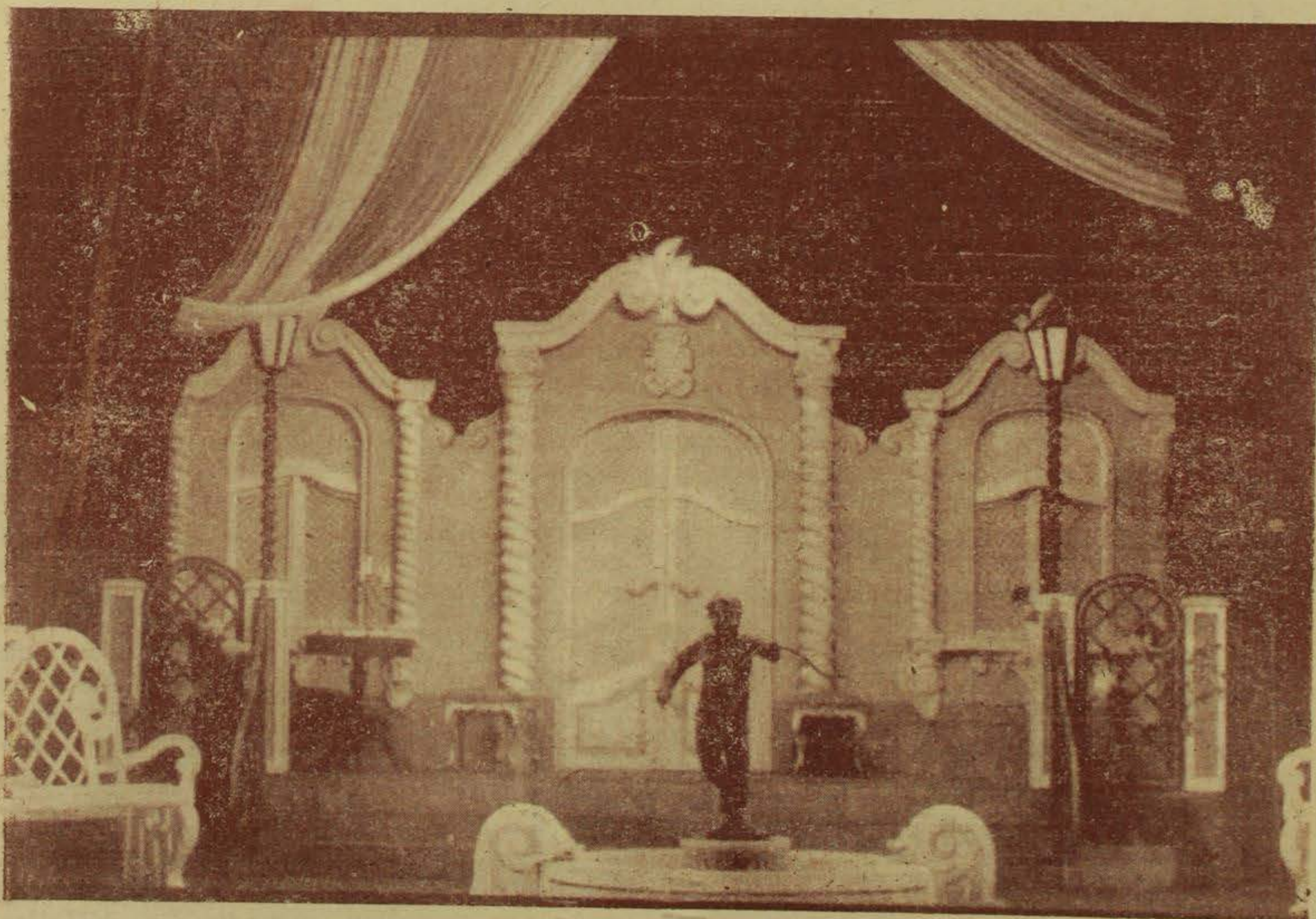

Kolektiv Narodnog pozorišta u Zrenjaninu

daptiraju sale za probu i ostale prostorije potrebne pozorištu. Sve u svemu grad Zrenjanin ima sada jedno prijatno i lepo pozorište u koje gladaoci sa uživanjem i radošću dolaze.

Iz svega do sada izloženog jasno se vidi da će pozorište u Zrenjaninu u svom daljem radu imati sve uslove za svoj uspešan razvoj.

M. Stanojević

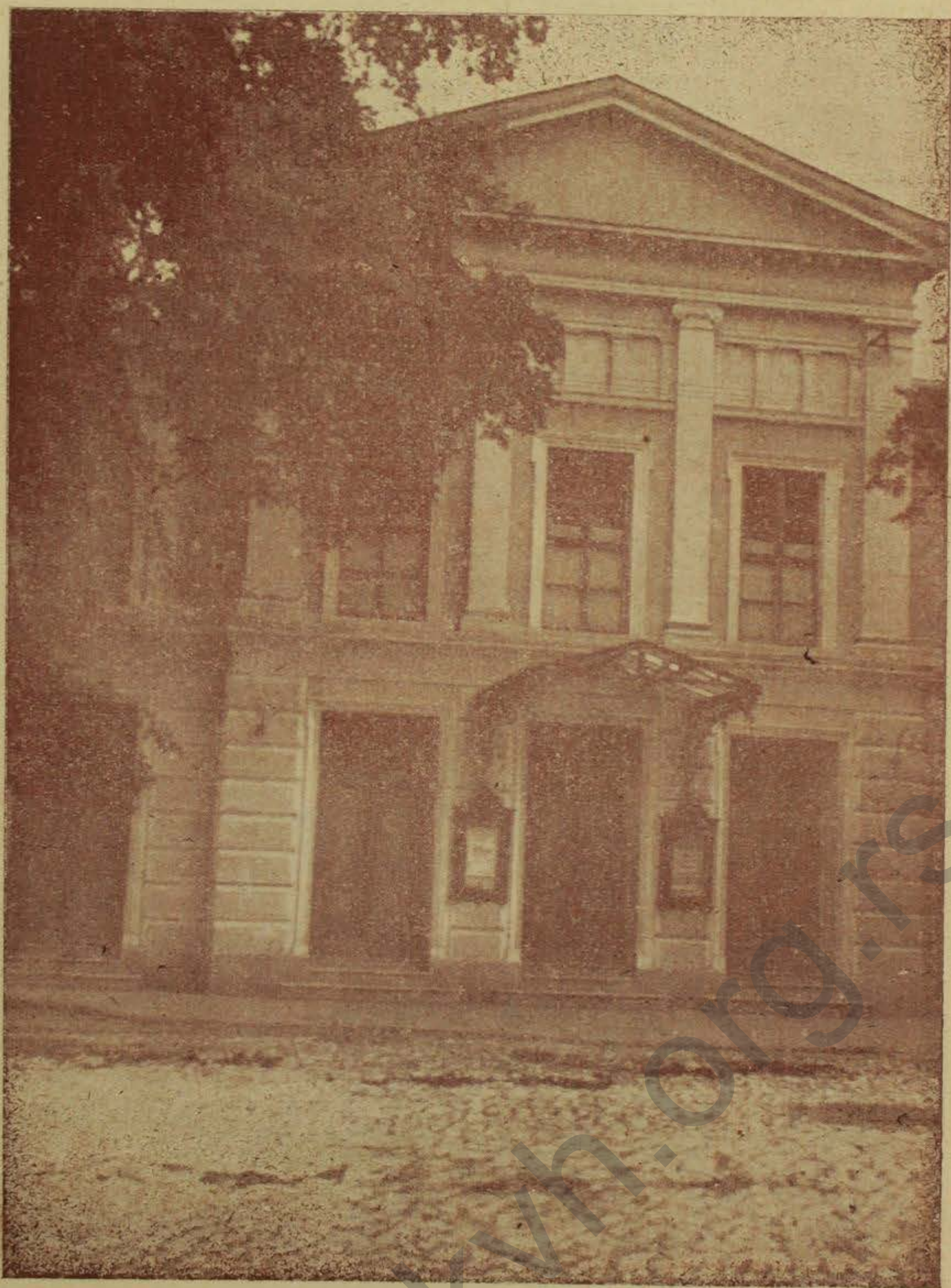
Narodno pozorište Zrenjanin — Inscenacija za „Ušene žene“ od Moliera

Pozorište u Somboru

Još koncem XVIII veka zabeleženi su u Somboru prvi pokušaji diletanskog pozorišnog rada u tesnoj vezi sa osnivanjem učiteljske škole koja ove godine proslavlja 175 godina od svoga osnivanja što je zaista redak jubilej. Polovinom XIX veka grupa građana traži od župana odobrenje za rad pozorišne družine, koja bi ostvarivala svoje pretstave u korist postradalih porodica u Revoluciji 1848—49. godine i stradalnika od požara i poplava tih godina. Naravno, apsolutistički režim Aleksandra Baha odbio je ovu molbu. U drugoj polovini prošlog veka nekoliko somborskih porodica podižu pozorišnu zgradu u centru grada. Njen barokni enterijer potpuno je očuvan i danas, ma

da je zgrada nekoliko puta gorela. I danas pozorište radi u toj zgradi, čije gledalište pored lepog stila poseduje i izvanrednu akustiku.

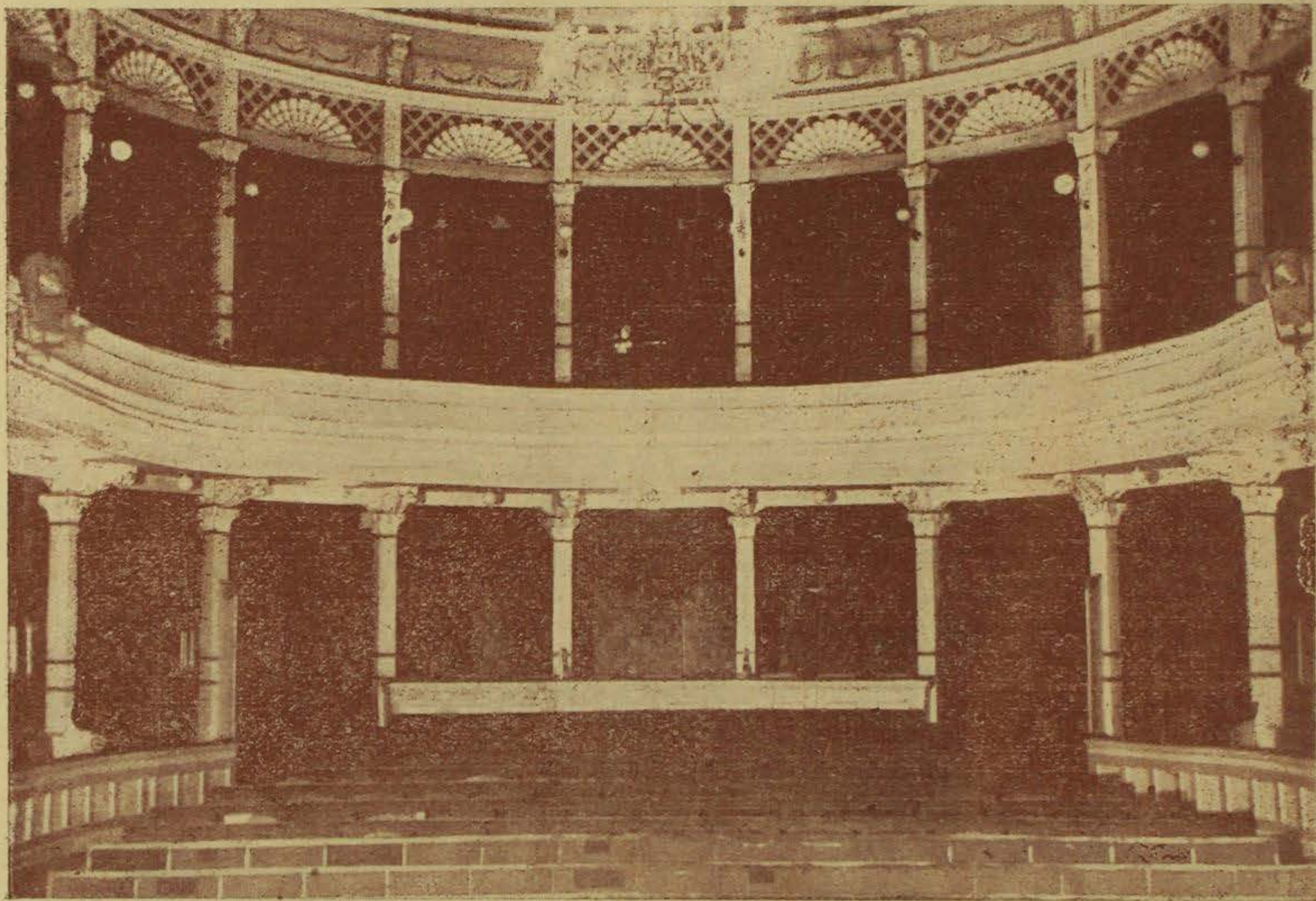
Sve do pobede naše narodne revolucije, svi pokušaji da se osnuje stalno pozorište u Somboru, ostali su bez rezultata. Više od petnajst decenija neimari na širenju pozorišne kulture u gradu i okolini bile su razne diletanske družine, a povremeno se beleže značajna gostovanja novosadskog i osječkog pozorišta. Još i danas prema ovim ansamblima somborska publika nosi osećanje duga i zahvalnosti zbog stvaranja preduslova koji su narasli do kulturne potrebe za osnivanjem današnjeg stalnog pozorišta.

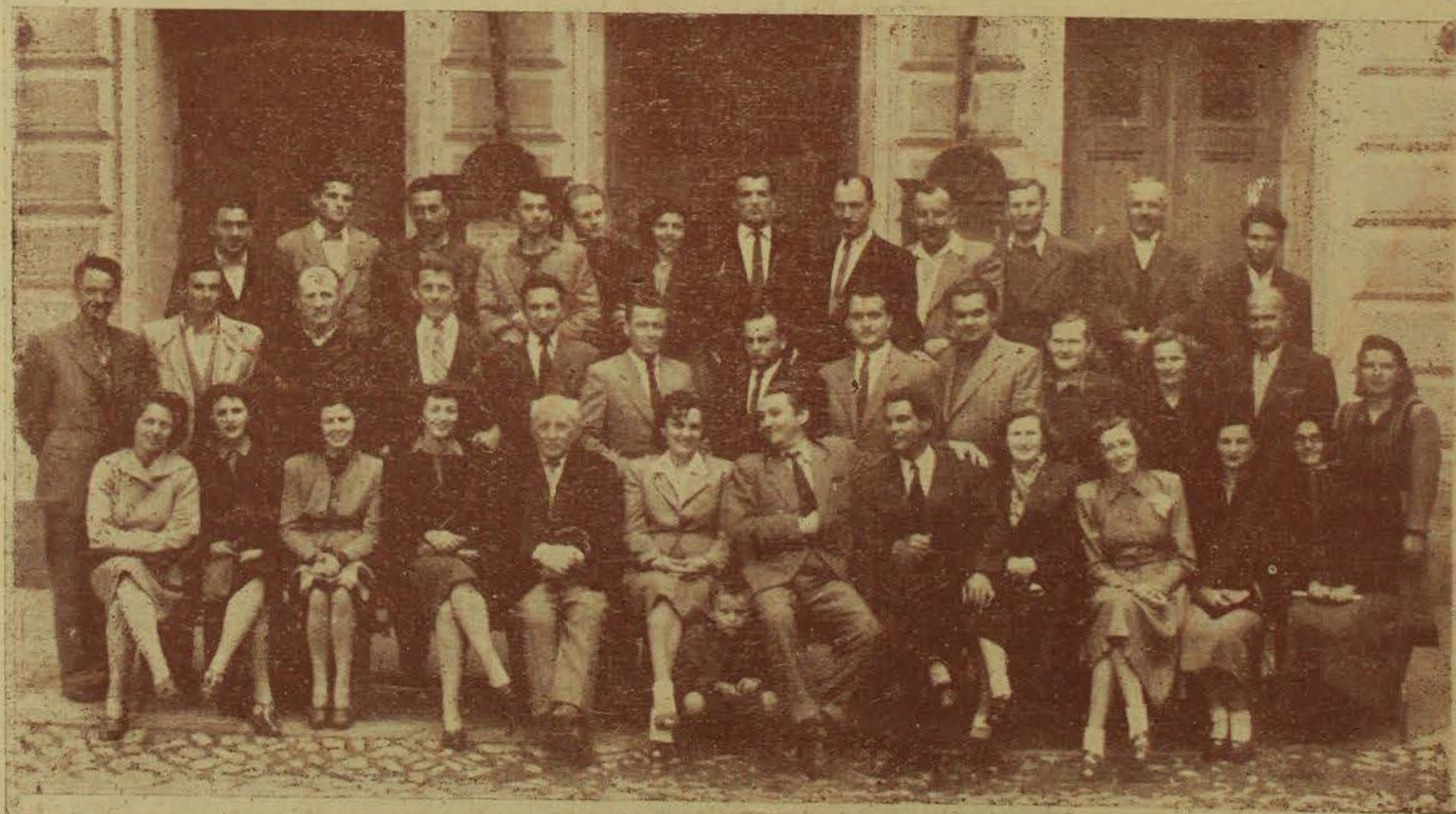
Sombor —
Narodno pozorište

Ovom sezonom Narodno pozorište u Somboru beleži sedmu sezonu stalnoga rada. Osnovni kadar stalnog pozorišta sačinjavali su amateri, od kojih znatan broj i sada sa uspehom radi u ovom ili drugim pozorištima. Mladom kolektivu značajnu pomoć pružili su gostujući reditelji kao Tito Strozzi, Jovan Konjović,

Marko Fotez, Ahmed Muradbegović, Jovan Putnik i dr. Sada umetnički kolektiv sačinjavaju nekolicina iskusnih starijih glumaca i diplomirani učenici pozorišne škole, pa je on u stanju da sa uspehom ostvari i složenije scenske umetničke zadatke.

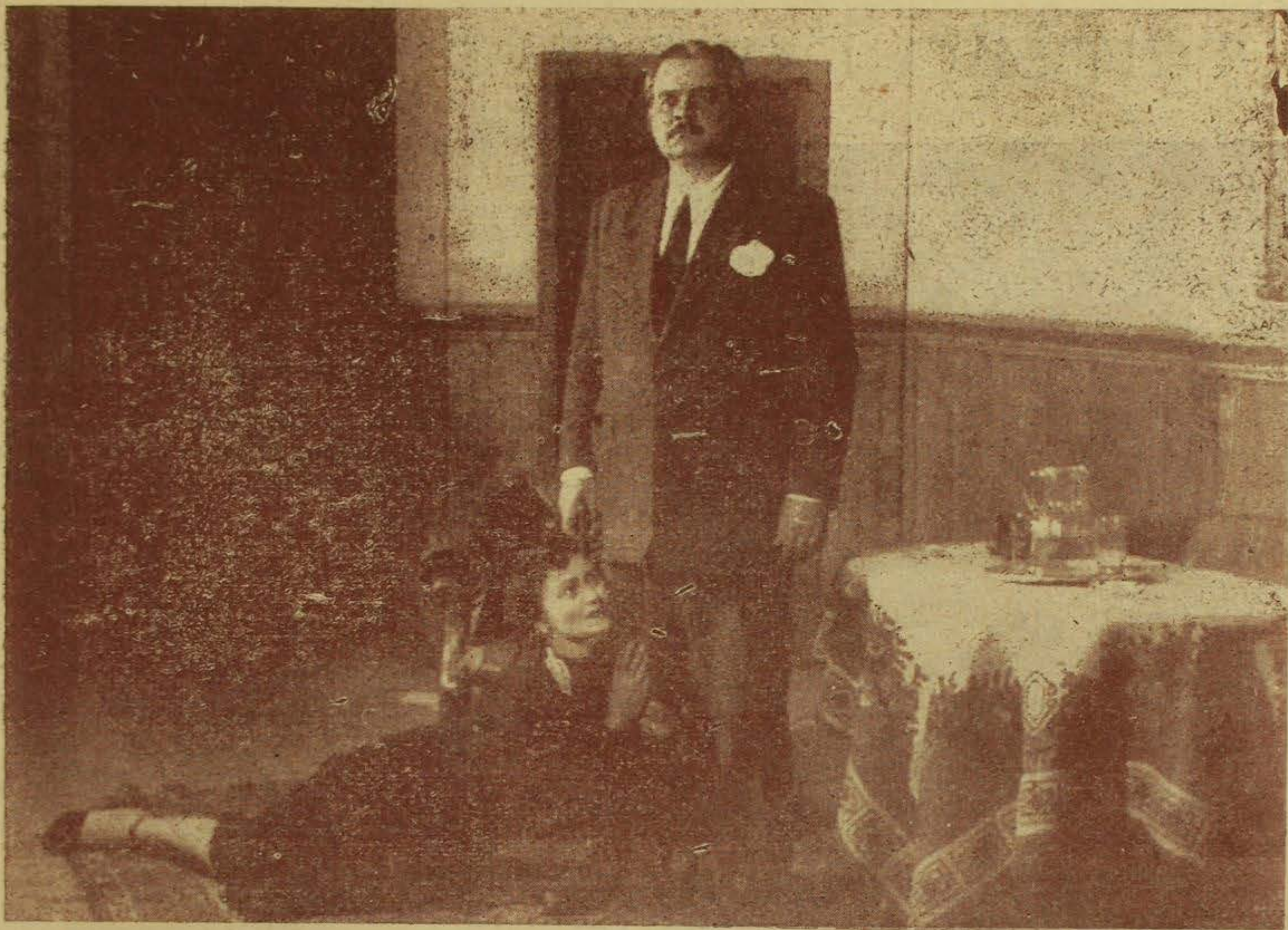

Gledalište Narodnog pozorišta Sombor

Kolektiv Narodnog pozorišta Sombor

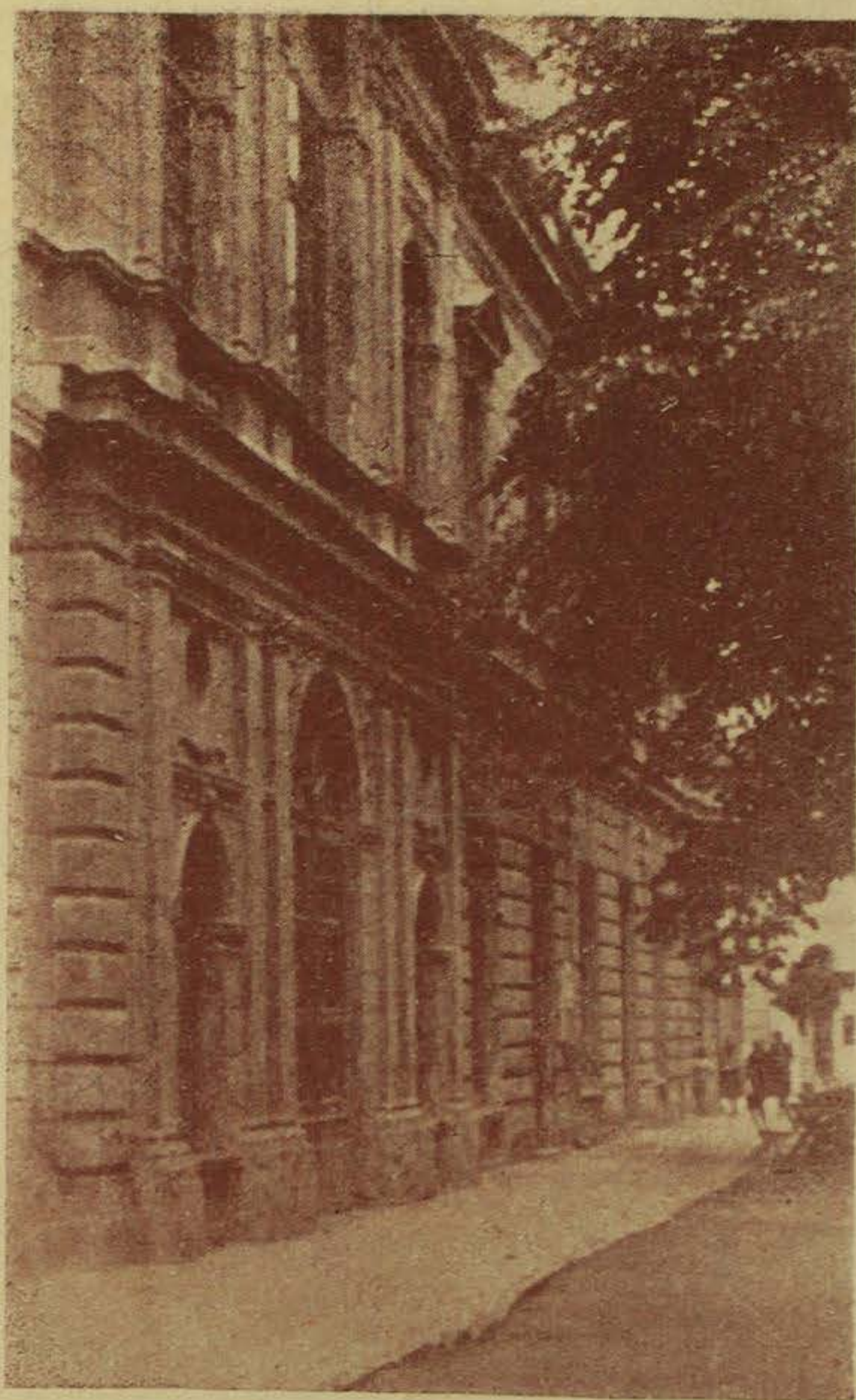

Narodno pozorište Sombor — „Poljubac pred ogledalom“, (Dr. Held) Hajtl Ivica, (Marija) Savić Vidosava

Narodno pozorište Sombor — „Na Dunavu noć“ Scena iz II. čina

Sremsko narodno pozorište

Sremska Mitrovica — pozorišna zgrada

Sremska Mitrovica iako žiža kulturnog života u Sremu nije sve do svršetka II. Svetskog rata imala svoje stalno profesionalno pozorište. Kulturno umetnička delatnost odvijala se u raznim društvima kao što su bila Srpsko crkveno društvo, Hrvatsko pevačko društvo, Ženska zadruha, i Odbor Srpske građanske čitaonice. Prva pozorišna manifestacija zabeležena je 1866 god., kada je dramska sekcija Srpskog crkvenog društva izvela tri jedninke i time položila temelj dalje pozorišne delatnosti. Pored toga usledila su gostovanja raznih pozorišnih družina na koja se u periodu između dva rata nadovezuju gostovanja pozorišta iz Novog Sada, Beograda, Zagreba i Osijeka. Marta 1945 god. osniva se prva stalna umetnička ekipa Okružnog Narodnog Odbora sa sedištem u Sremskoj Mitrovici. Ova je ekipa rasformirana 1947 god., a njeni članovi prelaze u novo formirano pozorište, koje je sa više ili manje uspeha delovalo do

avgusta 1951 god., kada je ukinuto i zamenjeno amaterskim pozorištem. Pokazalo se međutim, da jedno amatersko pozorište ne može udovoljiti kulturne potrebe grada, pa je na zahtev građana i uz podršku narodnih vlasti avgusta meseca 1952 god. ponovo formirano stalno pozorište sa nazivom »Sremsko narodno pozorište«. Članstvo i uprava tog pozorišta za jednu sezonu svoga rada opravdalo je očekivanja i sa ponosom može reći da je udovoljilo svome zadatku.

Srpsko narodno pozorište — Novi Sad
Olga Bruči (Lučija) i Jovan Stefanović-Kursula
(Lord Henrik Aston) u „Lučiji di Lemermur“
od Donicetija

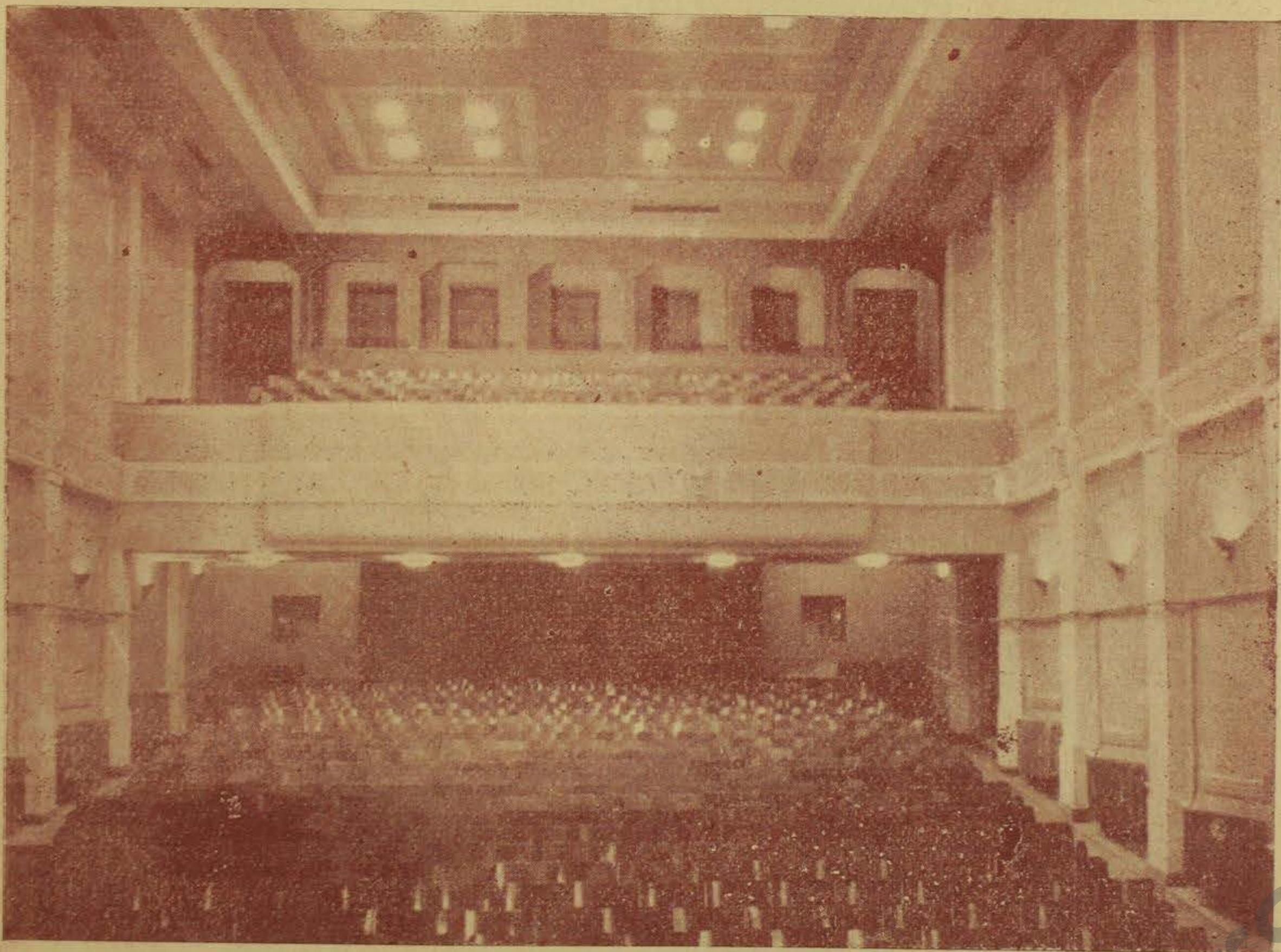
NARODNO POZORIŠTE

U PANČEVU

Početak pozorišnog rada, vezan je za »Oca srpskog pozorišta« Joakima Vujića. 1824 godine organizovao je diletantske pretstave u Pančevu. Vujić je ubrzo prekinuo svoj rad, ali ga je docnije obnovio. 1840 godine novosadsko pozorišno leteće društvo davalo je tri meseca pretstave u Pančevu, a u zimu 1838 - 1839 godine postojalo je jedno nemačko pozorište koje je bilo najviše posećeno od Srba.

sko-crkvenog pevačkog društva u Pančevu i rodoljubivim pančevačkim trgovcima Đorđu Tamburiću i Aleksandru Bariću.

Uspeh ovog pozorišta koje je davalo pretstave na »ilirskom jeziku«, bio je jedinstven te je Magistratu podneta molba da se obezbedi jedan fond za izdržavanje pozorišta. 1847 godine Nikola Đurković prelazi u Beograd osniva Srpsko diletantsko društvo na Đumruku i tako se ra-

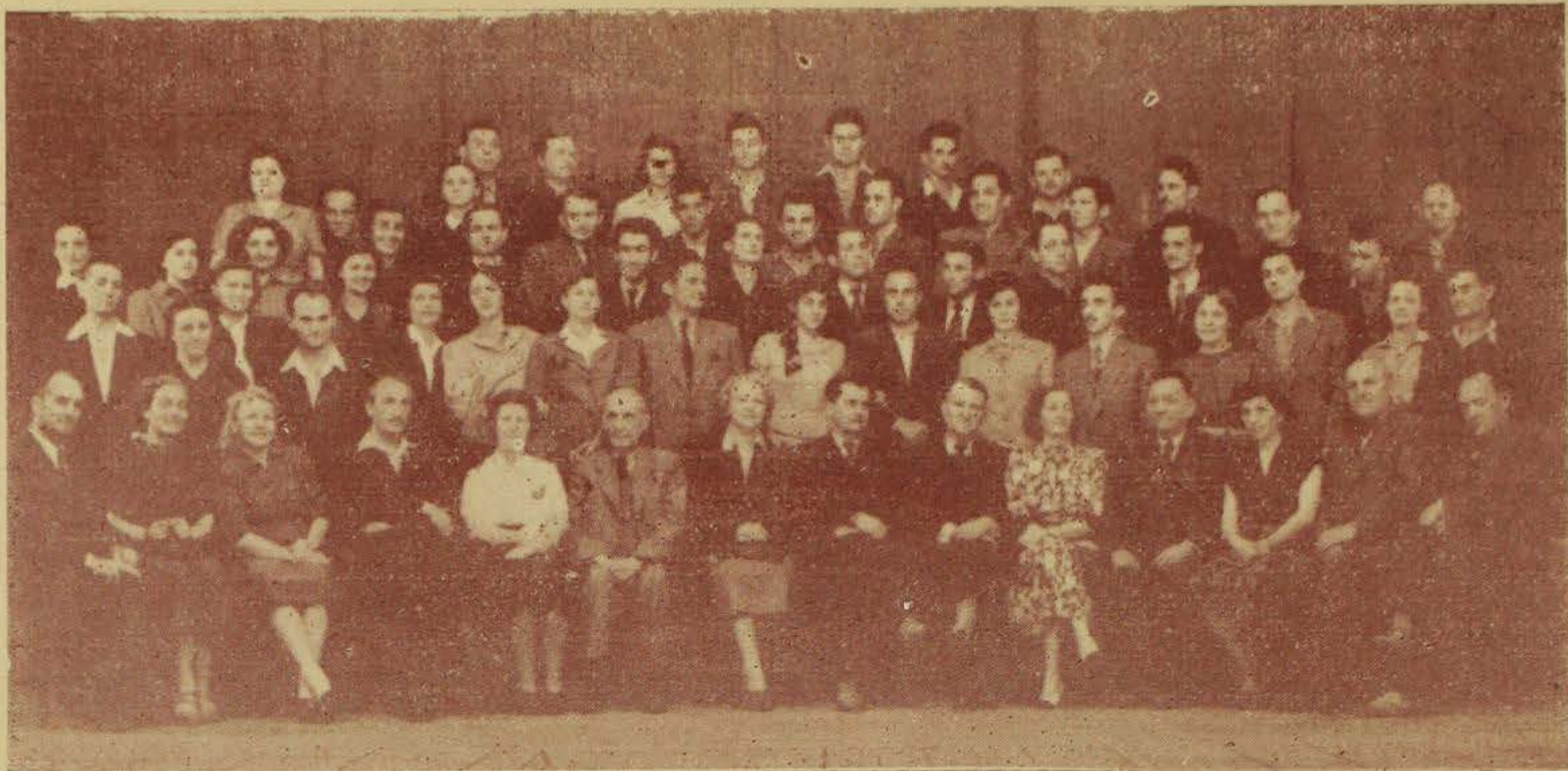

Pančevo — gledalište Narodnog pozorišta

U jesen 1839 godine obrazovano je Pančevačko srpsko diletantsko pozorišno društvo. Ono daje dve pretstave: »Adelaidu, Alpinsku pastirku« i »Vladimira i Kosaru« dramu od Lazara Lazarevića. U pretstavi su učestvovali pančevački diletanti i pevači iz hora pančevačkog pevačkog društva. Glavna zasluga ovog dobrovoljnog pevačkog društva koje je otpočelo stalni rad januara 1844 godine, pripada Nikoli Đurkoviću horovođi Srp-

stura pozorište u Pančevu. Pančevo dugo nije imalo stalnog pozorišta ali je Srpsko narodno pozorište iz Novog Sada kroz čitavo vreme svog postojanja davalo pretstave u Pačevu, tako da pozorišni život u Pančevu uglavnom nije ni prestajao.

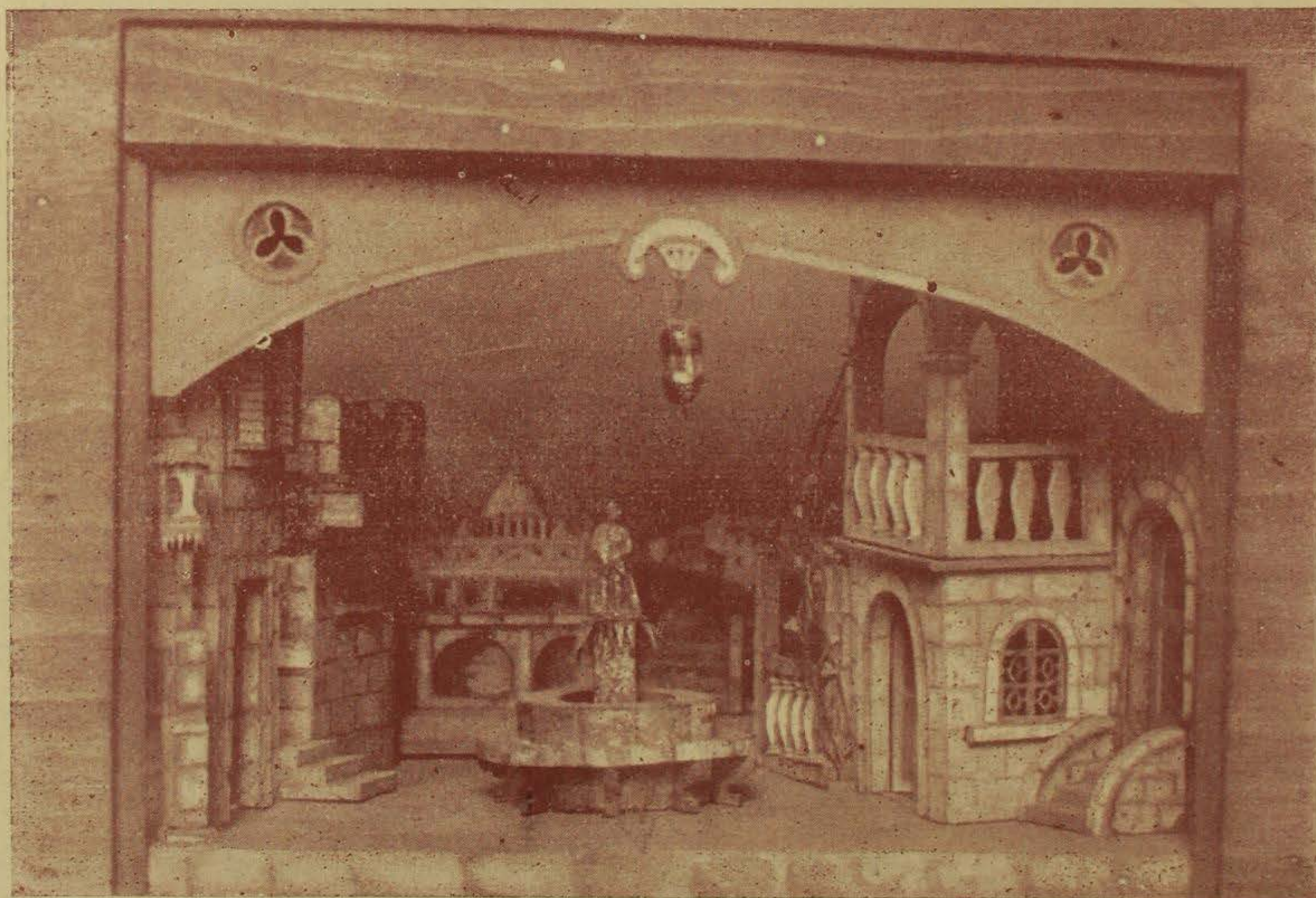
Sadašnje pozorište izraslo je iz pozorišta Dunavske banovine iz Novog Sada koje je za vreme okupacije 1941 godine emigriralo u Požarevac i Smederevo a zatim se početkom 1942 godine preselilo

Kolektiv Narodnog pozorišta Pančevo

u Pančevo gde radi bez prekida do danas. Ovo pozorište je prvo u našoj zemlji posle oslobođenja tj. na oslobođenoj teritoriji počelo normalni rad. U početku pozorište je radilo u Svetosavskom domu gde su uslovi za rad bili nepovoljni i vrlo teški. 1946 godine na inicijativu po-

zorišnog kolektiva pristupilo se izgradnji nove zgrade koja je dovršena januara 1948 godine. Pozorište danas radi pod priлично povoljnim uslovima i ima dobar rediteljski i glumački kadar i daje solidne umetničke rezultate.

Inscenacija „Dundo Maroja“ u Pančevu — Scenograf: V. Rebežov

Rumunsko narodno pozorište

u Vršcu

Prva premijera Rumunskog narodnog pozorišta u Vršcu bila je 5 juna 1949 god. Istovremeno novoosnovano Rumunsko narodno pozorište počelo je posećivati pojedina sela sa rumunskom nacionalnom manjinom i time najpotpunije opravdalo svoje postojanje.

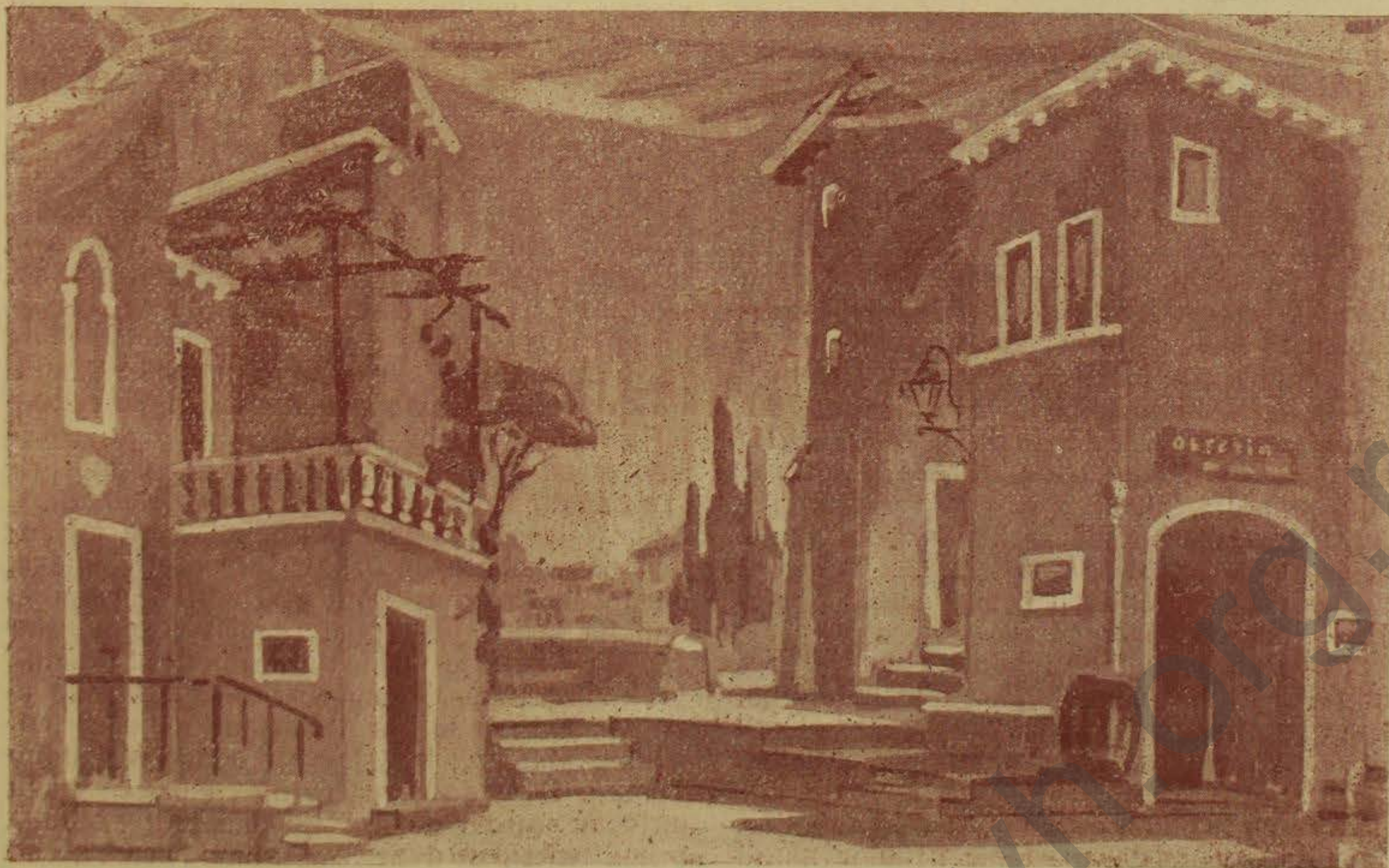
Nakon ove prve premijere nizale su se i druge kao: »Prosidba« od A. Čehova, »Burna noć« od Kara Đalea, »Školski nadzornik« od Trifkovića, »Ožalošćena porodica« od Nušića, »Ženidba i udadba« od Sterije Popovića itd.

Početakom 1951 god. ovo poluprofesionalno pozorište postaje državna ustanova pošto su savladane mnoge teškoće. Uzdižući svoj kadar pozorište ostvaruje razvoj o kome najbolje svedoči repertoar koji je iz sezone u sezonu sve ozbiljniji.

Opaska: Srpsko narodno pozorište iz Vršca. nije dostavilo podatke o svojoj istoriji

Pozorišna zgrada u Vršcu

Narodno pozorište Sombor — M. Denić: „Dundo Maroje“ - skica

FRAGMENTI

IZ ISTORIJE SUBOTICE

Subotica je osnovana sredinom XIII veka. Osnovao je madjarski kralj Bela IV posle tatarske najezde, po svom povratku iz Dalmacije.

Prvi pozitivni podatak o Subotici imamo iz 1391 godine, u jednom spisu, kada se spominje pod imenom Zabotka u županiji Bodrog. I drugi put se spominje naš grad u jednom sudskom spisu pod imenom Zabatka.

U svojoj istoriji ovaj grad je imao i ova imena: Szabathka, Sobatitz, Zabatthka, Subotica, Suppotiza, Szent Mária, Maria Theresiopolis.

Do godine 1439 Subotica odnosno Sabatka ili Sabadka bila je kraljevsko dobro. Te godine kralj Albert dao je u zalogu čuvenom vojskovođi Jovanu Sibirjaninu — Hunjadi Janošu zajedno sa svim svojim susednim mestima: Tavankutom, Madarašom i Halašom. Po predanju Jovan Hunjadi je sagradio u Subotici „kulu“, tj. tvrđavu, kao važnu tačku u svojoj strategiji u ratu protiv Turaka. Od ove tvrđave ostalo je samo malo: jedan deo današnje franjevačke crkve.

Po svoj prilici Tavankut je ranije postao grad nego Subotica. Tavankut pod svojim imenom spominje se već 1439 godine kao grad (oppidum), a posle dva veka, 1658, kao pustara. Bajmok je takodje postajao u XV veku, te se spominje već 1462 godine, a Ludaš je ranije: 1335 godine.

Posle smrti Jovana Hunjadia Suboticu je nasledila njegova udovica, zatim njen sin, madjarski kralj Matija Hunjadi-Korvin. Ovaj je poklonio erdeljskom vojvodi Pongrac Janošu (1464). Posle smrti kralja Matije, Vladislav II poklonio je sva Matijina imanja, pa i Suboticu, njegovom vanbračnom sinu Jovanu Korvinu, a od njega Suboticu je nasledila udovica Beatrica rođena Frankopan koja se preudala za markgrofa Djuru Brandenburškog. Oni su se, međjutim, iselili u Nemačku. Jovan Korvin je još za života obećao Suboticu beogradskom banu Mirku Terek od Enjinge (Enyingei Török Imre) i njegovoj porodici. Markgrof Brandenburški je zahtevao da mu se preda Subotica, što je kralj i odobrio (1511) ali Ljudevít II je na žalbu Tereka promenio svoju odluku i Suboticu je vratio (1519) Tereku. Protiv ove odluke žalila se Pongracova kći, supruga Ljudevita Ujlaki, tražeći Suboticu za sebe (pa i Tavankut i ostala susedna mesta), ali bez uspeha.

Poslednji vlastelin Subotice bio je Valentin Terek (Török Bálint), koga je, međjutim, isterao iz Subotice car Jovan Nenad Crni, koji je Suboticu učinio svojom prestonicom. Posle njegove pogibije na kratko vreme Valentin Terek je ponovo stupio u posed Subotice.

Nemamo podataka o tome kako je narod živeo za vreme turske vladavine, ali nema sumnje, živeo je isto tako kao i u ostalim

delovima Madjarske: bili su u ropskom odnosu prema svojim vlastelinima i njihovim činovnicima. Obradjivali su gospodarevu zemlju i služili su njihovu vojsku primorani svakog časa da poginu za njihove interese.

Velika seljačka buna Dózsa György-a zahvatila je ceo južni pojas Madjarske, pa i ovaj kraj. Nema sumnje da su se subotički bezemljaši pridružili ovom zamašnom pokretu, prvoj seljačkoj revoluciji na području Madjarske i učestvovali u seljačkoj revoluciji na području Madjarske te doprineli likvidiranju svojih tlačitelja: plemića i ostalih zemljoposjednika, vlastelina.

Godine 1526 turske armije Ibrahima zauzele su Budim, zatim su se žareći i paleći po svoj okolini vraćali uz Tisu i Dunav ka Beogradu i dalje za Carigrad. One su napale i Suboticu, ali subotička tvrđava, opkoljena sa sviju strana močvarom, branila se žestoko i odbacila turke, koji su se povukli ka Carigradu.

Posle pogibije madjarskog kralja u Muhaču Madjarska je imala dva kralja: austrijanca Ferdinanda i erdeljskog vojvodu srpskog porekla, Jovana Zapolju, koji potiče sa juga. U to vreme pojavio se neočekivano u Pomorišju vojskovođa nepoznatog porekla, koji je skupio silnu vojsku od 30.000 ljudi. Jovan Čarnojević ili kako su ga zvali: Jovan Nenad-Homo Niger: Crni čovek. Jovan Crni vladao je velikom teritorijom, a za svoju prestonicu odabrao je Suboticu gde se smestio u tvrđavi. Tu je imao svoj dvor sa vojskovođama i diplomacijom.

Valentin Terek, koji je bio na strani Ferdinanda, poveo je borbu protiv Jovana, koji se proglasio carem, zbog posedovanja Subotice čiji je on bio vlastelin. Jovan je obećao svoju potporu Zapolji. Ferdinand je, međjutim, obećao caru Jovanu da će ga pomagati u stvaranju zasebnog despotstva na jugu Ugarske, ali da stane na njegovu stranu. Pošto je Jovan hteo da na teritoriji Vojvodine i Pomorišja osnuje slavensku zajednicu, pristao je na predlog Ferdinanda. Terek je prišao Zapolji i ponovo postao protivnik Jovanov. Zapolja je plakao kada je čuo da ga je Jovan napustio. Poslao je vojsku protiv njega, ali Jovan potpuno potuče Zapoljine armije. Zapolja je još vtše puta napao vojsku cara Jovana, koja je između Subotice i Sente pretrpela poraz. Sam car Jovan smrtno je ranjen. Odneli su ga u Tornjoš u kuću jednog Madjara, koji je vest odneo Valentinu Tereku. Ovaj dodje u Tornjoš i otseče glavu mrtvom caru i odnese je Zapolji. Zapolja prima natrag u dvor Valentina Tereka, ali ovaj za kratko vreme predje Ferdinandu, pa se ponovo vraća Zapolji.

Posle smrti Zapoljine Terek padne u tursko ropstvo i poslednji vlastelln Subotice umre na turskoj robiji.

Subotica pada pod tursko gospodstvo 1542 posle Kalače, Baje i Segedina.

Turski jaram trajao je vek i po u Subotici. Gusta tama obavija ovaj period života našeg grada, samo se iz narodnih pesama i nekih zapisnika datih kasnije pred vlastima može zaključiti, da je narod živeo pod teškim uslovima. Subotica je pod Turcima bila nahija tj. srez i sedište sudskog okruga.

Od 1542 do 1636 Subotica je živela pod turskom vladavinom. Posle je ušla u sastav vojne krajine, koja je postojala do 1743.

1743 Subotica je proglašena za trgovište pod imenom Szent Mária, a 1779 godine unapredjena je za slobodni kraljevski grad pod imenom „Maria Theresiopolis“. To ime grad je dobio „iz zahvalnosti prema carici Marija Tereziji što je Suboticu podigla na rang „Slobodnog grada“.

Posle neuspele revolucije madjarskog naroda protiv Austrije, po osnivanju Srpske Vojvodine Subotica je ušla u njen sastav od 1849 do 1867, kada je vraćena u okvir

Madjarske kojoj je pripadala sve do 13 novembra 1918 godine, do svršetka prvog svet-skog rata. Tada je Subotica ušla u sastav Kraljavine Srba Hrvata i Slovenaca, koja je kasnije dobila ime Jugoslavija.

12 aprila 1941 godine Subotica je ponovo postala Szabadka, jer je Hitler poklonio Bačku i Baranju Madjarima, koji su bili spremni da povedu rat protiv Jugoslavije i Sovjetskog Saveza na strani Nemačke, a Jugoslavija se raspala na više strana.

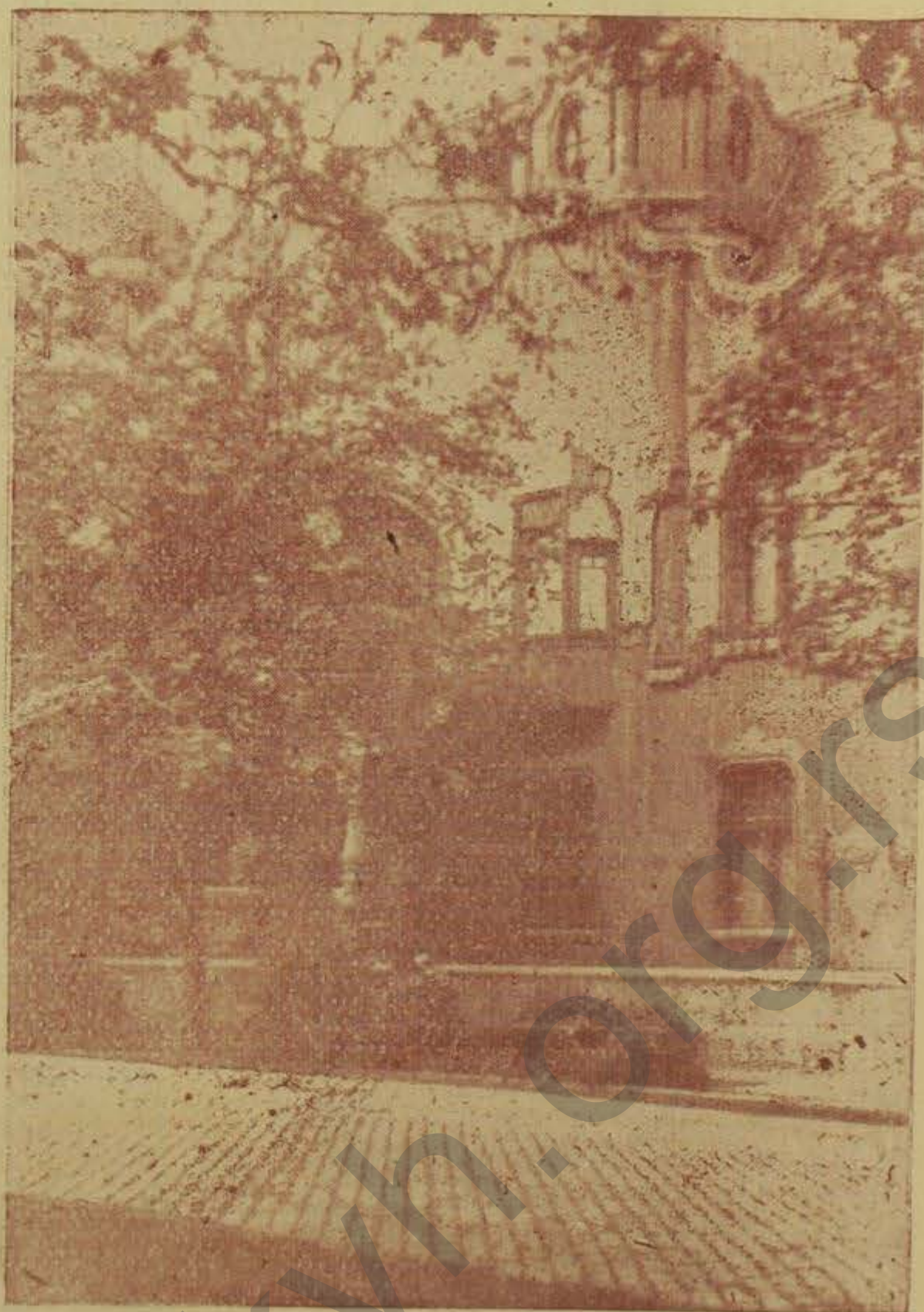
Subotica je živela pod jakim pritiskom za vreme madjarske fašističke okupacije. Prvi dani okupacije bili su naročito teški. Mrtva telesa nevinih gradjana ležala su po ulicama kao zastrašujući memento. Svesna omladina predvodjena Komunističkom partijom dala je otpor, palila useve i organizirala oružane čete stvarajući na taj način prve partizanske jedinice. Nedela nisu zastrašila komuniste i ostale rodoljube koji su do kraja pružali otpor okupatorima, osnivajući protiv njih oslobodilačku vojsku i partizanske odrede. Subotičani su takodje učestvovali u toj borbi u svojim jedinicama.

10 oktobra 1944 godine Subotica je slobodna i uspostavljena je naša narodna vlast.

GRADSKI MUZEJ

Gradski muzej u Subotici je nova ustanova. Osnovan je 1948 godine i uz svestranu brigu i pomoć narodnih vlasti već 29 novembra iste godine otvoren je i za širu javnost.

Krajem prošlog veka u našem gradu koji se počeo naglo ekonomski i kulturno razvijati osetila se težnja za otvaranje jednog muzeja. 1892 godine osnovano je Muzejsko društvo koje se bavilo sabiranjem knjiga i starina uz pomoć države i grada. Iz kataloga koji su nam ostali iz toga vremena vidi se da je društvo imalo lepih uspeha u radu. Međutim u razdoblju između dva svet-ska rata usled nemarnosti i izlebolje, plačke i nedostatka stručnog osoblja skoro ceo materijal je izgubljen. Na ovaj način postojanje muzeja određuje s jedne strane pojava da je decenijama sakupljan materijal od neocenjive vrednosti izgubljen potom-

Gradski muzej — ulaz
A. Városi múzeum bejárata

Šokica sa „brundzukom“.

Gradski Muzej Subotica

stvu za većita vremena, a sa druge, muzej kao nova ustanova koja nije opterećena ostacima prošlosti može mirno koračati kao saradnik u izgradnji socijalizma.

Muzej ima lokalni karakter. Svi izloženi predmeti su iz Subotice i okoline i vezani su za kulturni život ovdašnjeg naroda. Muzej ima pet odeljenja.

Arheološko odeljenje obuhvata sva doba razvoja, počev od kamenog sve do 14 veka. Svi predmeti nađeni su u okolini Subotice zadnjih godina

na nalazištima u Tavankutu, Šupljaku, Ludašu, Hajdukovu i Nosi.

Istoriska zbirka obuhvata spomenike grada Subotice od 15. veka do danas uključivši i NOB. Cilj je zbirke da da potpunu sliku Subotice grada i okoline u prošlosti, kulturni istoriski razvoj, rad cehova, biblioteke, arhiva, muzeja, a isto tako i politički život i zbivanja danas.

U etnografskoj zbirci su sakupljeni predmeti iz materijalne kulture ovdašnjeg živilja Bunjevaca, Srba, Šokaca, Mađara i kolonista.

Bunjevka
(oko 1870 god.)

Bunjevka
(oko 1900 god.)

Prirodnjačka zbirka muzeja je bogata i raznolika. Obuhvata trofejnu zbirku Oskara Vojnića (egzotične životinje iz Afrike i Azije) jedinstvenu u Jugoslaviji. Ista zbirka poseduje odeljak egzotičnih etnografskih predmeta.

U galeriji slika su zastupljeni pored stranih majstora i naši slikari iz Vojvodine od 19. veka do danas.

Muzeju je pripojena Galerija slika dr. Jovana Milekića i Lovački

lariše lov zbirkom domaćih i stranih trofeja, oružja i pribora za lov važna grana naše privrede danas.

Muzej uzima u kulturnom životu grada učešće kursevima, predavanjima, tumačenjima kao i tematskim izložbama.

Naročito popularnost uživa muzej među omladinom i seljacima, koji u velikom broju posećuju muzej pojedinačno i kolektivno. Od svog formiranja do danas kroz izložbene sale muzeja prošlo je oko 600.000 posetilaca.

Dosadašnjim svojim uspesima muzej je zaslužio pomoć narodnih vlasti i radnih kolektiva, a isto tako i simpatije i ljubav posetilaca. Kolektiv muzeja nastojace da svojim radom i u buduće održi ovu pomoć i brigu za unapređenje muzeja i njegovo dalje razvijanje.

Bunjevačka soba

muzej na Paliću. Lovački muzej ima zadatak da upozna publiku sa lovačkom našom i inozemnom faunom s jedne strane, a sa druge da popu-

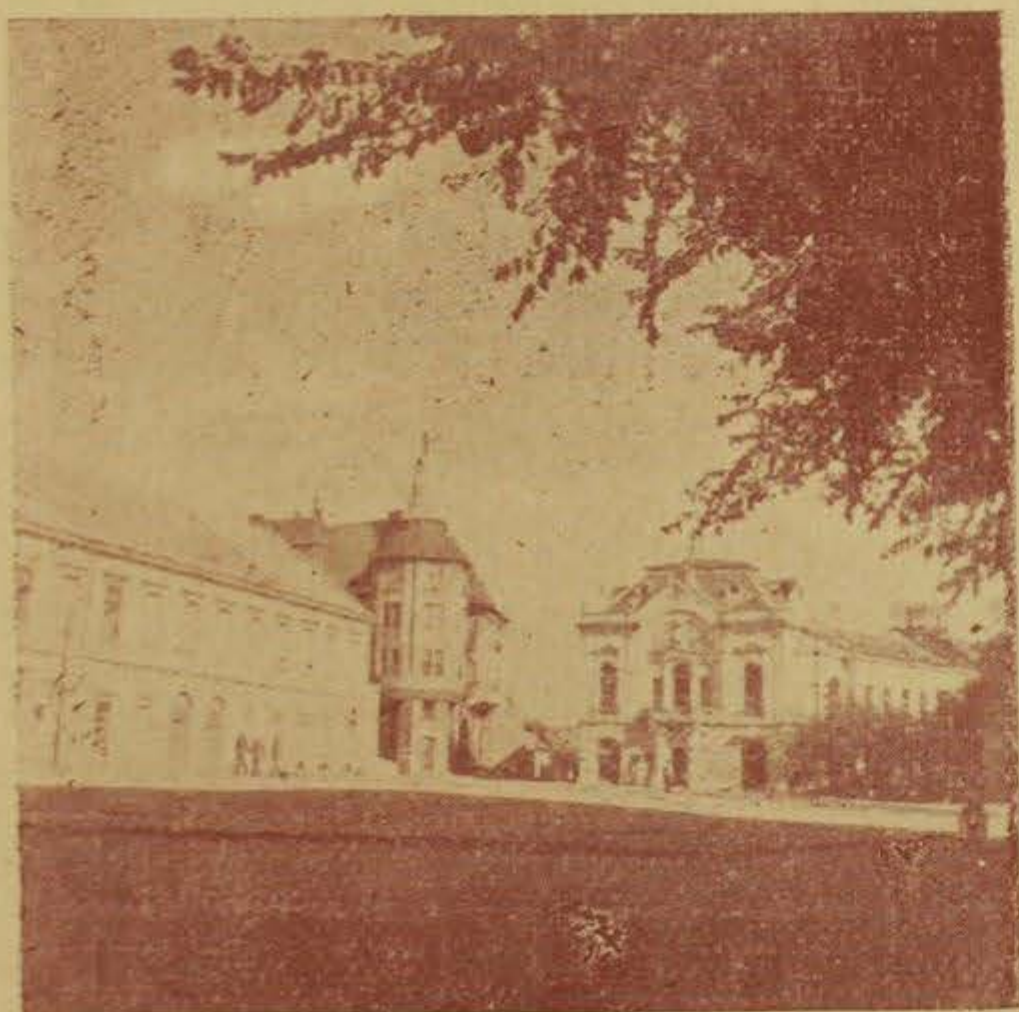

Škica

Gradska biblioteka

1892 god. kada je na inicijativu Lazara Mamužića tadašnjeg istaknutog javnog i kulturnog radnika i poznatog gradonačelnika osnovana Gradska biblioteka imala je svega 1000 svezaka. Danas, međutim biblioteka broji preko 100.000 knjiga. Po onome čime sve biblioteka raspolaže, pretstavlja rijetku dragocjenost, veliko sakupljeno blago u knjigama na 14 jezika. Tu su čuvena djela poznatih pisaca iz svih pravaca književnosti. Među njima se nalazi i veći broj djela iz XV, XVI i XVII stoljeća. Biblioteka raspolaže i sa 30 inkunabola — rukopisa na pergamentu.

Gradska biblioteka — Városi könyvtár

Sva ova stara i čuvena djela predstavljaju veliko historijsko blago o životu i kulturi tadašnjih naroda.

Bogatstvo i zbirka biblioteke bilo bi daleko veće, da ona u dane oba svjetska rata nije preživjela niz puštošenja i razvlačenja njenih najčuvjenijih primjeraka. Poslije I. Svjetskog rata 1918 god. u svom povlačenju austro-ugarska vojska upala je i u prostorije biblioteke i teško je oštetila. Mnoga djela su odnešena po vojnicima, a također i slike većih umjetnika i veliki broj znamenitih muzejskih rijetkosti. Veliki dio njiga je i oštećen.

Potpuno isto stanje samo u još drašćnijem obliku ponovilo za 1941 g. kao i kasnije u ostalim danima okupacije.

Gradska biblioteka bila je prva prosvjetna ustanova, koja je 1882 g. osnovana u Subotici. Dvije godine ranije osnovana je društvena organizacija: Udruženje prijatelja javne biblioteke i muzeja u Subotici sa ciljem, da prikupi dovoljno knjiga i sav ostali materijal za osnivanje biblioteke i muzeja. Tadašnji list „Sloboda“ donosi prikaz osnivačke skupštine ovog udruženja i poziva građanstvo da pomogne ovu akciju kako bi se zaostali grad u kulturnom životu i prosvjećivanju naroda osvježio. Isti list nešto kasnije piše i o odzivu građanstva koje je nesebično pomoglo biblioteku. Veliki broj građana i istaknutih kulturnih i javnih radnika predali su knjige iz svojih biblioteka u gradsku. Međutim i pored već znatnog broja nabavljenih i dobijenih knjiga biblioteka nije bila pristupačna širokim narodnim slojevima. Politika nabavke knjiga bila je takva, da su se i pored većine slavenskog stanovništva kupovale knjige isključivo na mađarskom i njemačkom jeziku. Osim toga, to su bile uglavnom stručne knjige, strogo naučne i tome slično, što je širokoj čitalačkoj publici bilo strano. Ovakvo stanje pokušao je da izmjeni i biblioteku približi i učini je pristupačnom svim slojevima građanstva Lazar Mamužić tadašnji gradonačelnik, kome Subotica uglavnom duguje za veliki razvoj u svim pravcima društvenog života. Međutim Lazar Mamužić nije u tome uspio u ubrzo je bio smijenjen s položaja. Zbog ovakvog stanja Udruženje nije moglo da održi biblioteku i ono se raspada u junu 1906 god. a biblioteka potpada pod staranje tadašnjeg Gradskog poglavarstva.

Međutim ni pod Gradskim poglavarstvom biblioteka nije u početku

postigla naročiti uspjeh. Tek kada se dr. Biró tadašnji gradonačelnik zainteresirao za stanje u biblioteci, ono se počelo popravljati. Tako je 1917 god. na Gradskoj skupštini prihvaćena ponuda, da se od dr. Milkó Izidora za biblioteku otkupi njegova privatna knjižnica. Dr. Milkó Izidor bio je subotički književnik i u svojim putovanjima po svima zemljama Evrope sakupio je i svoju riietku i skupocjenu knjižnicu od 12.000 knjiga, koja je u to vrijeme bila veća od Gradske i ostalih biblioteka u Subotici.

Uloga, koju je ova biblioteka odigrala od njenog postanka do danas nije mala. Baš zbog toga ovih dana kada u Suboticu kao festivalski grad dolazi veliki broj i drugih gradana, da pogledaju predstave učesnika Vojvodanskog festivala, treba spomenuti i Gradsku biblioteku u Subotici, radi njene uloge i velikog uspjeha na prosvjećivanju naroda.

(Prema originalnom rukopisu
Blaška H. Vojnića obradio
Ljubiša Pisarević, novinar)

MUZIČKA ŠKOLA

Državna Muzička škola u Subotici, od svog osnivanja 1868 godine, stekla je bogato iskustvo i tradiciju, koje je došlo do svog punog izražaja, nakon oslobođenja 1945 godine. Istina je, da je u ovoj školi sa puno uspjeha djelovao Lanji Ernő, odličan muzičar, talentiran kompozitor i oduševljeni kulturni radnik, osnivač i prvi dirigent Subotičke Filharmonije, ali je Muzička škola uvijek ostala pristupačna samo užem krugu ljubitelja muzike. Svoje pravo mjesto Muzička škola je dobila tek 1945 godine, kada je počela naglo da se razvija. Tadašnji direktor Straka Željko uspio je da bolje organizira školu. Od 1947 godine na čelu škole stoji Milko Kora, pedagog i reproduktivni umjetnik.

Muzička škola ima 5 odjeljenja: Nastavničko-teoretsko, solo pjevanje, klavir, gudačko i duvačko. U školi danas radi preko 30 nastavnika, među njima znatan broj poznatih pedagoga i reproduktivnih umjetnika. Škola sada ima blizu 300 učenika.

U ovoj školi su dobili svoje osnovno muzičko obrazovanje, kasniji odlični pedagozi i umjetnici, među kojima: Kramer Mirko, Hauser Andrija i Mirko, Pinkava Ivan, profesor Muzičke akademije u Zagrebu, Segedi Aleksandar, koncertmajstor zagrebačke opere, Pap Ljudevit, koncertmajstor beograd-

ske filharmonije, Dimitrijević Milan, profesor beogradske akademije i umjetnik violinist svjetskoga glasa, Neufeld Andor, koji sada živi u Švedskoj i još mnogi drugi, uglavnom violinisti, zatim pianisti Milko Kora i Krombholc Karlo. Ova škola bila je koljevka još daljnjim odličnim intrumentalistima kao što je violončelista Marko Stokanović, profesor novosadske muzičke škole, pjevačima kao što je istaknuti pedagog profesor subotičke muzičke škole Šifliš Irma, Skenderović Matija, prva-kinja ljubljanske opere, Nemet Rudolf član opere Narodnog pozorišta u Subotici, dobitnik diplome na Konkursu pjevača u Beogradu 1951 godine i još mnogi drugi, koji su većinom reproduktivni umjetnici od ranga.

Muzička škola u Subotici bila je oduvijek centar muzičkog života ovoga grada. Iz nje je izraslo staro filharmonijsko društvo, a također i sadašnji Filharmonijski orkestar grada Subotice, čiji su najaktivniji članovi sadašnji odnosno bivši profesori i đaci same škole.

Pored ostalih umjetnički zadatak ove škole, jeste i u priređivanju koncertata, koji imaju visoki umjetnički nivo i koji mnogo doprinašaju razvoju ukusa i muzičke kulture stručne i šire publike.

Estera Ivković

PALIĆ

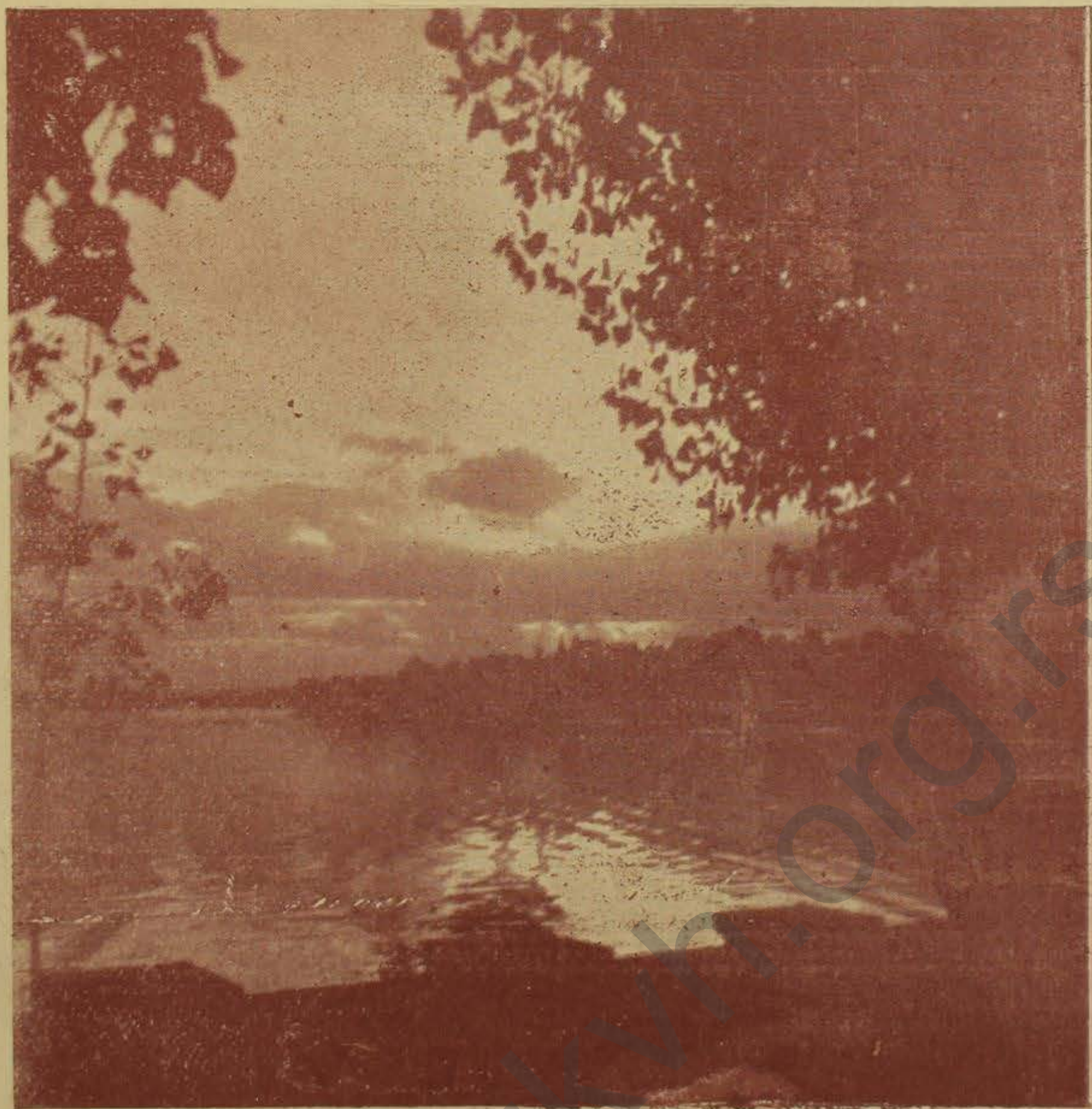
Bez ovog divnog parka i velikog Bjezera, kojeg su nazvali »bačkim morem«, Subotica bi, nema sumnje, izgubila mnogo od svog značaja.

Nije nam ostalo iz prošlosti nikakvih podataka o tome kako je nastalo ovo veliko jezero. U jednom dokumentu iz 1462 godine pored imena Bajmoka i Čantavira spominje se i pustara Palij, koju je mađarski kralj Matija poklonio svojoj majci. Ova pustara je vremenom postala selo, koje se spominje u turskim tefferima 1580—82 godine kao Pálegyháza, koje spada u subotičku nahiju (okrug) sa 10 porozovnika. To mesto spominje se i kao Palić i Palič.

Po predanju, međutim, jezero je nastalo tek sredinom prethodnog veka. Prema jednom dopisu pisanom iz Subotice 18 aprila 1781 na mestu sadašnjeg jezera bio je tada veliki pesak, pašnjak, na kome su pasle ovce. Čobani su tu na više mesta kopali bunar da bi pojili svoje ovce. Voda

je bila slana i ovce su rado dolazile na ovaj pašnjak. Jednom su čobani iskopali bunar i naišli na debelu žilu te je voda poplavila svu okolinu. Tako je nastalo jezero...

Naučnici smatraju da se jezero u godinama siromašnim vodom isušilo, kao mnoga druga jezera u srednjoj Evropi. Istorija nam takodje govori da je austrijski general Marsigli, koji je boravio u ovom kraju 1690 godine, napisao u svom opsežnom delu, izdatom tek 1727 godine, pod naslovom: Danubius Pannonice-Mysicus, na jednoj mapi i ovo: da se pored Subotice nalazi jedno jezero zvano Piligo palus, a to je više nego sigurno: Palić. Isto tako i vojska Eugena Savojskog, pripremajući se na veliku senčansku bitku, postavila svoj tabor 28 septembra 1697 godine kod »velikog jezera Palića«. 1743 i 1749 godine ugovor vlade i Subotice »ostavlja Suboticu u posedu »lacus Palith«. Gradski skupštinski zapisnik iz 1751 godine takodje

Palić - jezero

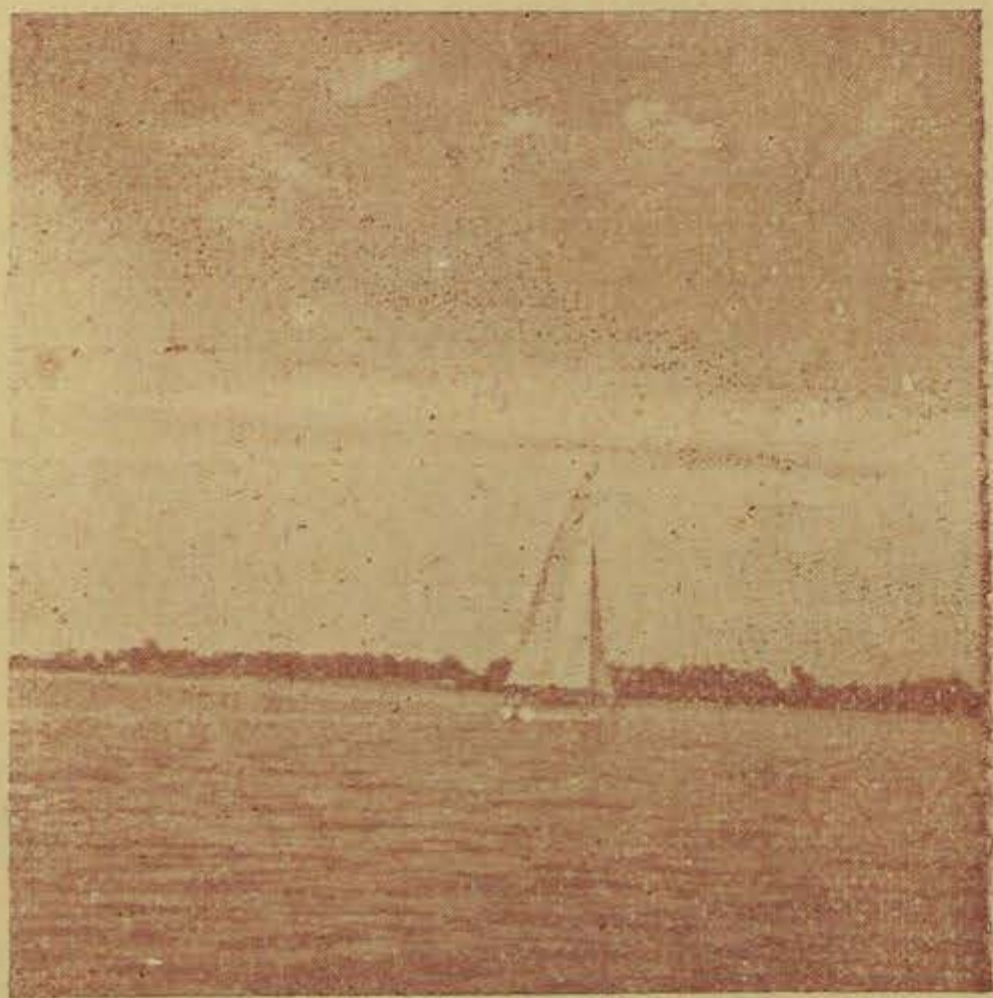
A Palicsi tó

spominje paličko jezero koje je već od ranije postojalo.

Palić je parkirao gradski vrtlar Morava pre sto godina. Pre toga, od 1782, Palić je bio običan pašnjak a jezero se iskorišćavalo za kuvanje slatine. Jezero je sadržavalo mnogo slatine te je glavni fizik županije Bačke Johan Gottfried Liebtrauth dobio dozvolu od cara da od paličke vode kuva sodu. U tu svrhu podigao je sa Matom Rudićem prvu fabriku na teritoriji Subotice, fabriku sode na Paliću.

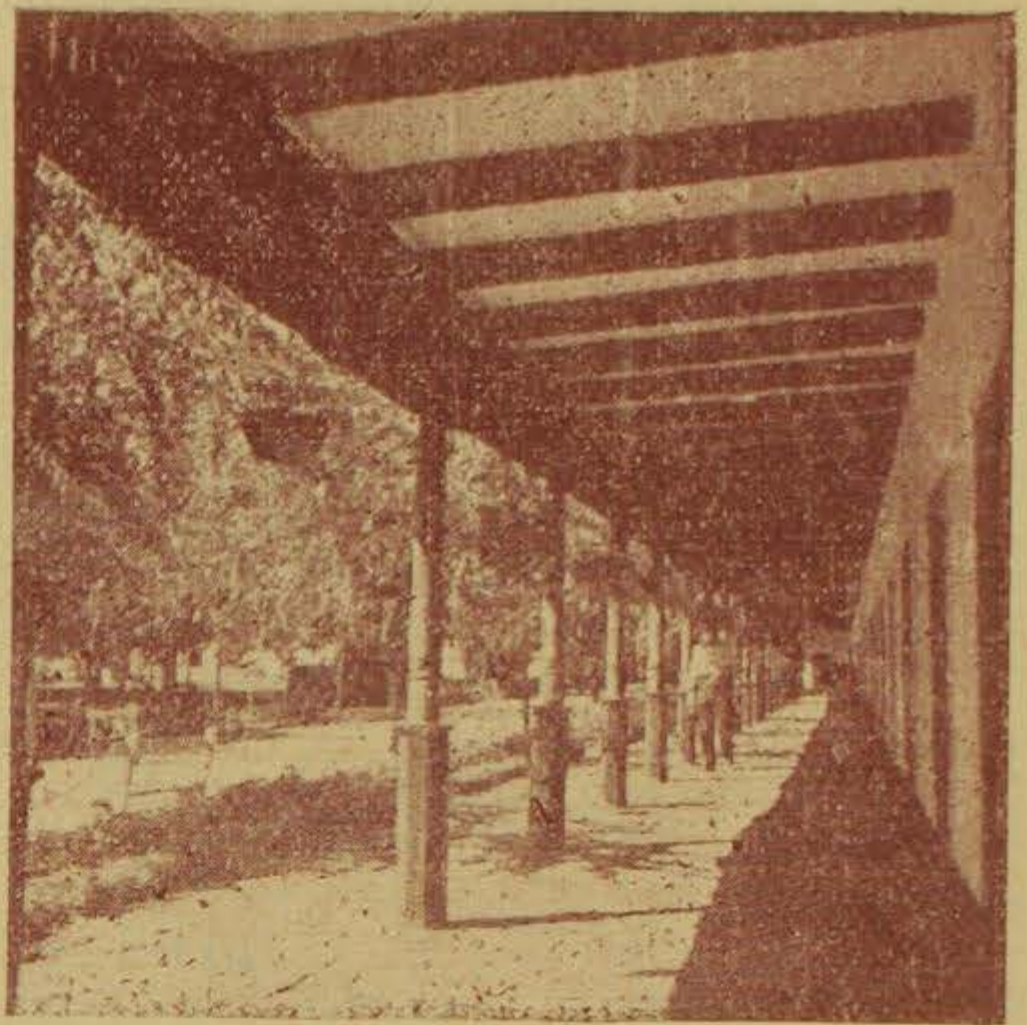
Jezero je bilo veoma slano i zato isprva u njemu nije bilo ribe. Od 1817 godine, kada je jezero bilo vezano sa ludaškim jezerom, nalazimo u njemu ribe. Hteli su zatim da preko Horgoša, Martonoša i Kanjiže vežu ovo jezero sa Tisom, ali usputne opštine nisu pristale bojeći se poplave.

Lekovitost vode na Paliću bila je poznata već od pre 1820 godine. Godine 1823 gradski savet javlja vladi, da palička vo-

Palić - jezero — A Palicsi tó

da, kada se ugreje, leči sve kožne bolesti kao i zlatnu žilu. Već 1837 godine nameravali su da sagrađe kupku, ali nije došlo ni do analize vode, nego tek kasnije, 1840 godine počelo je pošumljavanje na području od oko 10 hektara, određeno je mesto za kupanje ljudi, za pojenje stoke i za pranje rublja, a zabranjeno je da se konoplja kvasi. 1845 sagrađena je gostionica i u dvema sobama postavljene su kade. Voda se grejala u velikim sudovima 1852 to je sve prodato i osnovana je prva redovna kupka sa 14 kada i hotel »Trščara«. Iduće godine nabavljeni su kazani, sagrađena ledenjača, koja i sada postoji. Palić je 1853 godine već imao za vreme sezone, u junu i julu, svake nedelje po podne od 5 do 7 muziku, naručene su i novine, te je Palić postao — kupalište.

Palić - hotel Trščara — A Palicsi Nádas-száló

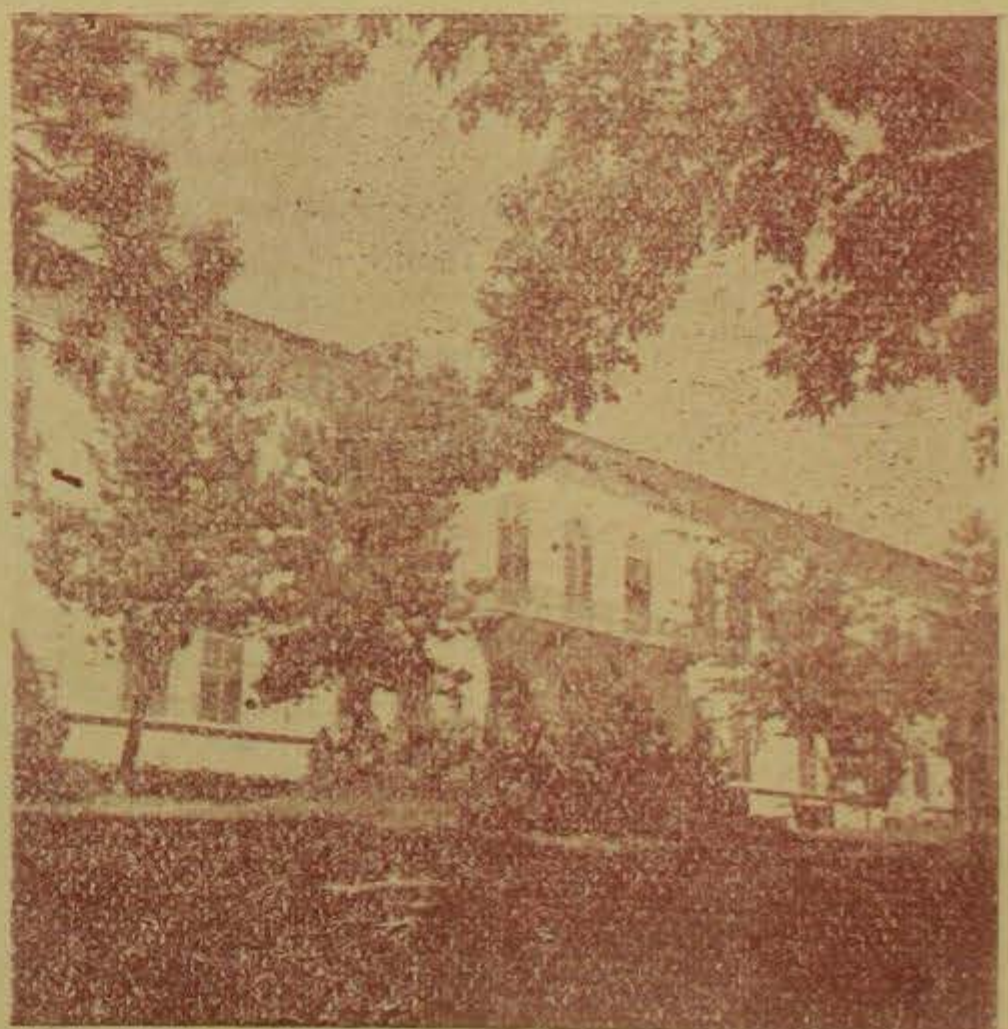
Stari hotel sazidan je u modernom stilu, na sprat, sa 32 sobe. 1885 zida se zasebno muška i zasebno ženska kupka na jezeru.

Poboljšanje saobraćajnih veza od 1869 godine, kada je otvorena tzv. »alföld«-ska železnička pruga Subotica—Segedin mnogo je doprinelo razvitku Palića.

Inače se izlazilo peške ili kolima na lošem putu, koji je vodio u »segedinske i paličke vinograde«.

Posle prvog svetskog rata sagrađeno je novo kupatilo na jezeru, zvano »Štrand« koje je postalo omiljeno među omladinom. Pored ovoga je Veslački klub.

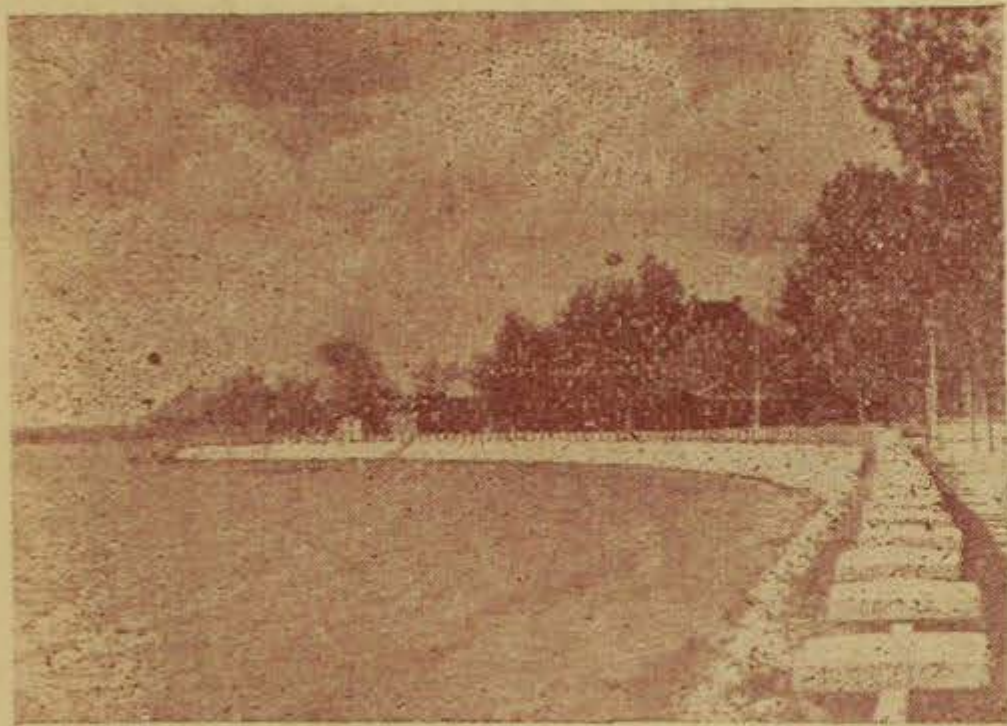
Jezero služi za sve vodene sportove. U svoje vreme, 1892, poznati pionir sportskog života u Subotici Vermeš Lajoš, sagrađio je prvo sportsko igralište u Subotici, na Paliću i prvu trkačku stazu za

Palić - hotel Park — A Palicsi Park-száló

biciklistički sport u Mađarskoj. Paralelno sa suvozemnim sportovima razvijalo se na Paliću i vodeni sport: plivanje i veslanje sa lepim uspehom. Palić je više puta bio poprište zemaljskih sportskih takmičenja.

Subotičani vole svoj Palić i koriste svaku priliku da ga ukrašavaju. Vole ga i oni, koji nisu rođeni u Subotici, a ovi ga možda još i više cene.

Palić - obala jezera — A Palicsi-tó partja

Narodna vlast za ovo kratko vreme učinila je vrlo mnogo. No to nije sve. Svake godine se predviđa zamašna svota za ulepšavanje Palića, pa je u projektu izgradnja velikog hotela u kome će biti i moderno uređena blatna kupka za reumatičare. Hotel će biti otvoren i zimi.

Palić je odlično klimatsko mesto i preporučuje se svima kojima je potreban odmor. Zbog toga i Savez sindikata osnovao odmaralište na Paliću za trudbenike.

Posle oslobođenja park je sav osvežen i uređen. Nesumnjivo spada među najlepše parkove naših klimatskih lečilišta i od-

marališta. Obala jezera je izgrađena betonskim pločama; u parku i u šumicama postavljen je bezbroj klupa. Iz temelja je renovirana plaža kao i Žensko kupatilo.

Na kulturnom uzdizanju našeg grada i okoline najznačajnija dela su, osim stvaranja mnogobrojnih stručnih škola i amaterskih pozorišta, nesumnjivo izvršena 1949 i 1950 godine osnivanjem zoološkog vrta, Bačke galerije slika, Lovačkog muzeja i stalnog letnjeg pozorišta.

Zoološki vrt još nije bio sasvim izgrađen kada je zbog navale publike morao biti otvoren za javnost. Zoološki vrt je zvanično otvoren 2 maja 1950 godine. Tada je ova ustanova imala preko 230 komada raznih životinja.

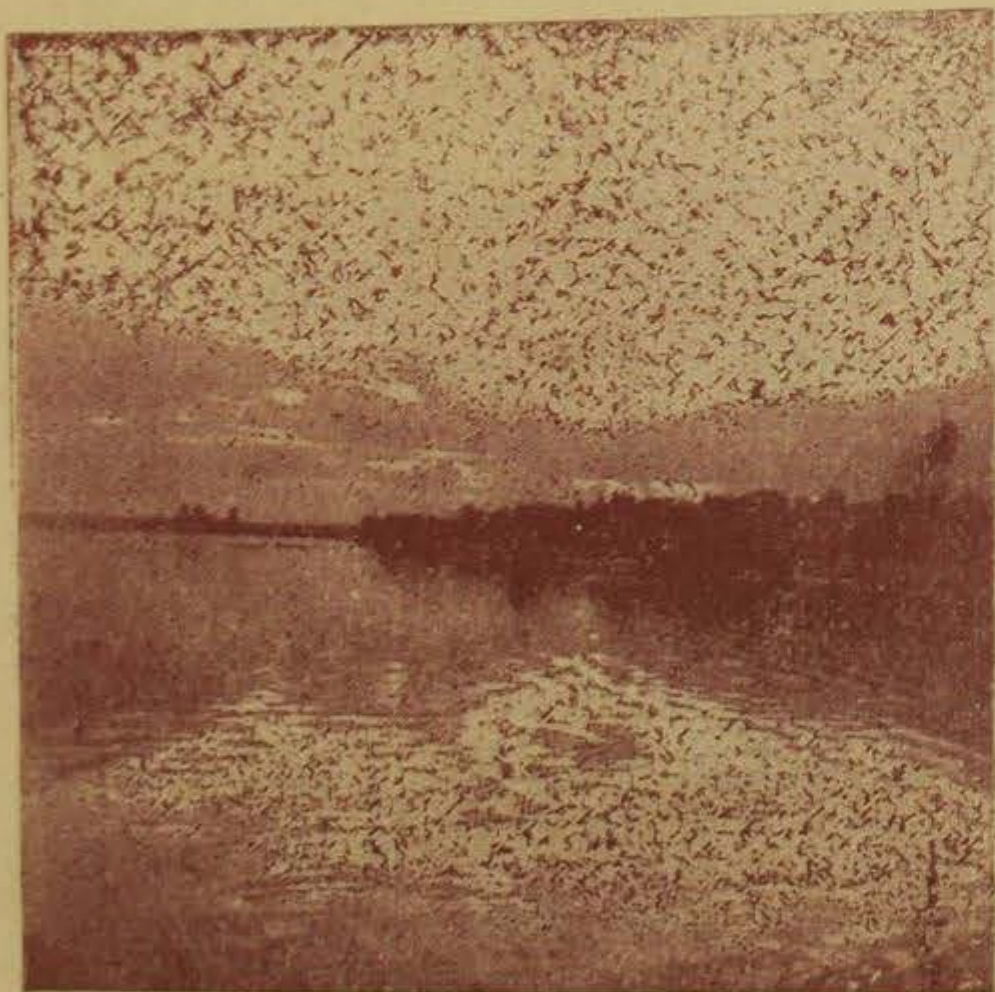
Bačka galerija slika otvorena je preko puta Zoološkog vrta. Galerija raspolaže sa znatnim brojem originalnih slika i vajarских radova srpskih i hrvatskih likovnih umetnika rodnom iz Bačke, te služi kao stalna izložba likovne umetnosti.

Lovački muzej na Paliću — A Palicsi Vadász-muzeum

Lovački muzej, prvi u našoj pokrajini otvoren je zajedno sa Zoološkim vrtom. Ljubitelji lovačkog sporta nalaze u ovom novom muzeju mnogo interesantnosti: lovačke trofeje ne samo iz Subotice već i iz dalekih zemalja.

1 jula 1950 otvoreno je i stalno Letnje pozorište. Po svom smeštaju i stilu, okruženo borovom šumom, ono je jedno od najlepših letnjih pozorišta u Jugoslaviji.

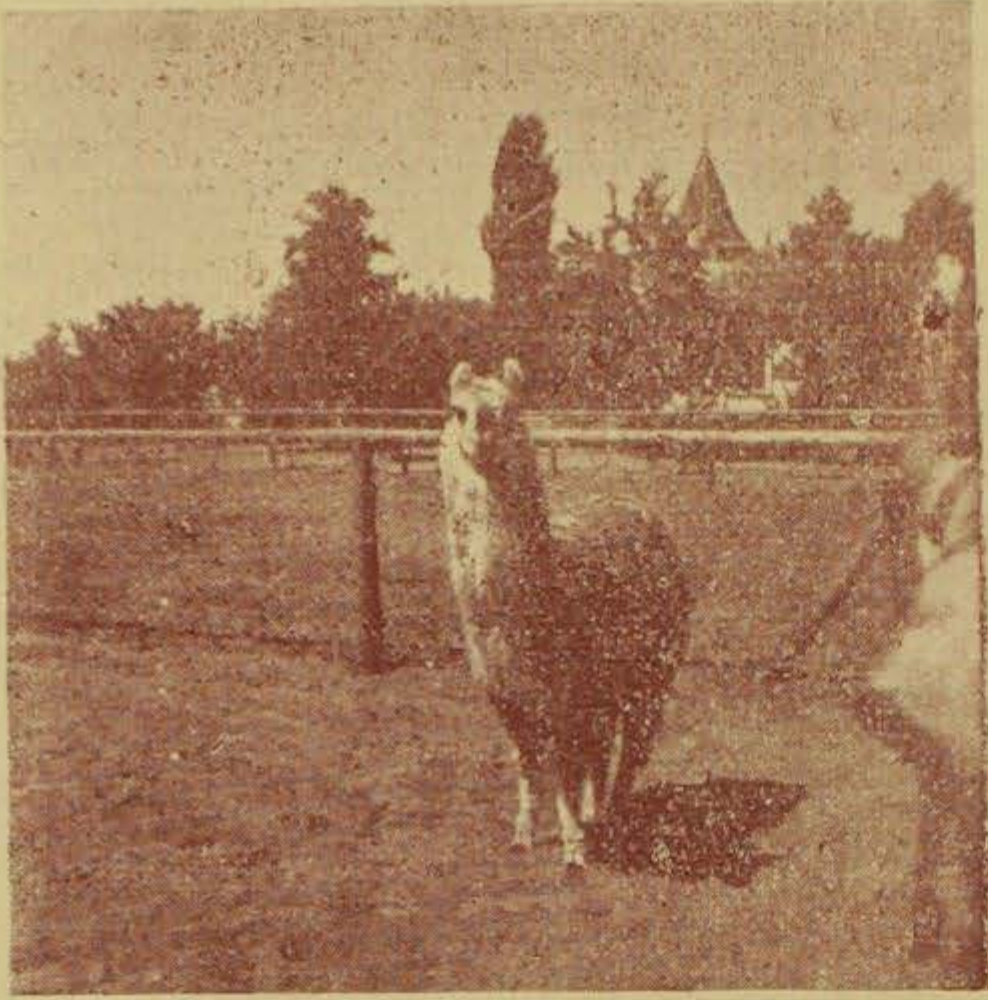

Palić - jezero — A Palicsi-tó

Zoološki vrt na Paliću

A palicsi Állat-kert

Bista Boze Šarčevića, preporoditelja bačkih Bunjevaca
— Hrvata — Rad Jugoslavenskog kipara
Ivana Meštrovića

BORAC ZA NARODNI JEZIK

Prvi hrvatski (bunjevački i šokački) javni radnik u nekadašnjoj Mađarskoj, u njenim južnim krajevima, bio je Ambrozije Boza Šarčević.

Rođen u Subotici 1820 godine on se školovao u rodnom mjestu, zatim u Velikom Varadinu i Budimpešti gdje je diplomirao pravo i položio odvjetnički ispit. No odvjetnikom nije nikada bio. Bio je prvi parlamentarni stenograf u Mađarskoj, zatim kotarski nastojnik, kotarski sudac, gruntovničar i kao takav je penzioniran, jer je potpuno oglušio.

Svoj javni rad otpočeo je 1853 godine poslije slučajnog susreta i razgovora s Ilijom Garašaninom, velikim neimarom jugoslovenske misli kod Srba. Od 1865 pa do 1897 godine izdao je niz knjiga, kalendara i drugih publikacija. On je autor prve hrvatske knjige u Subotici, prvog hrvatskog kalendara i bio je duša prvih hrvatskih novina, koje je uređivao i izdavao jedan od njegovih prvih i najmoćnijih suradnika i jednomišljenika Ivan Antunović u Kaloči pod naslovom »Bunjevačke i Šokačke Novine«. (1870) Šarčević je položio temelj prvom hrvatskom narodnom društvu »Pučkoj kasini«, koje je odigralo sjajnu ulogu u bivšoj Austro-Ugarskoj monarhiji u životu bačkih Hrvata-Bunjevaca i Šokaca. On je idejni tvorac i prve političke stranke Bunjevaca, koja je od 1884 do 1902 godine neprekidno birala Bunjevca za gradskog načelnika, kao i prvog zajedničkog društva hrvatske i srpske inteligencije »Kola mladeži« (1893) čija pravila nisu nikada odobrena od peštanske vlade. Organizirao je školovanu omladinu bačkih Hrvata u neprobojnu falangu svijesnih i čvrstih boraca za narodna prava. On je još za svog života mogao da vidi da mu napori za nacionalno budjenje Bunjevaca i Šokaca nisu bili uzaludni. Njegovi suvremenici prozvali su ga »Ocem Bunjevštine« što je u stvari i bio boreći se uvijek za narodni jezik.

Sva kulturna i nacionalna djelatnost bačkih Hrvata od 1853 do završetka prvog svjetskog rata odvijala se u duhu njegovih inspiracija.

Šarčević je nedvojbeno najzaslužniji javni radnik bačkih Hrvata u drugoj polovini prošlog stoljeća. Umro je u Subotici 29 studenog 1899 godine. Malo se do sada znalo o njegovom radu i značaju. Da bi popunio ovu prazninu Joso Šokšić, naš poznati javni radnik, napisao je monografiju o njegovom životu i radu, koja će uskoro izaći. Na njegovu molbu poznati jugoslovenski vajar g. Ivan Meštrović, koji živi u Americi, napravio je na osnovu jedne fotografije iz 1869 godine divnu bistu i poklonio je putem g. Šokčića Hrvatima Bačke. Bista je već stigla u Suboticu. Odliv biste izvršila je Akademija umjetnosti u Zagrebu i ona će biti postavljena uskoro na trgu pred magistratom.

J.

Statistički podaci o radu
Vojvođanskih pozorišta
od osnivanja do 1. V. 1953 godine

Kimutatás a Vajdasági színházak
munkájáról
az alapítástól 1953-V-1-ig

Obradio: M. TASIĆ

Red. ¹ broj	NAZIV POZORIŠTA	Broj premiera	Broj prettava	Broj gledalaca
1	Bačka Topola osnovano 1949 god.	27	327	88.971
2	Novi Sad, drama, opera i balet osnovano 1945 god.	120	1.697	737.393
3	Pančevo osnovano 1944	78	1.554	518.698
4	Sombor osnovano 1946 god.	60	1.245	402.300
5	Subotica, 2 drame i opera osnovano 1945 god.	164	2.690	930.336
6	Sremska Mitrovica osnovano 1953 god.*)	11	95	26.261
7	Vršac, Srpsko narodno pozorište osnovano 1945 god.	86	1.060	384.438
8	Vršac, Rumunsko narodno pozorište osnovano 1949 god.	25	300	58.585
9	Zrenjanin osnovano 1948 god.	40	720	260.656

*) Podaci Sr. Mitrovice nisu potpuni

Djela izvedena na pozornicama vojvođanskih pozorišta

od osnutka do 1. V. 1953 god.

Obradio: Virág Mihály

Domaći pisci:

Dr. J. Andrić	Dužijanica	B. Nušić	Vlast
M. Begović	Bez trećeg		Beograd nekad i sad
M. Bihalji	Livnica		Muva
Lj. Bobić	Porodica Blo		Dugme
	Rista sportista		Svetski rat
M. Bor	Odrpanci		Kaplar Miloje
M. Bogović	Matija Gubec		Mister dolar
P. Budak	Mećava	M. Poljaković	Ča Bonina razgala
I. Cankar	Kralj Betajnove		Niko i ništa
	Sluge		Vašange
	Za dobro naroda		Kuća mira
B. Ćosić	Sile	P. Petrović	Simići
M. Držić	Dundo Maroje		Čvor
	Mande		Voda sa planine
	Plakir	Plaović i Doković	Duga
Sv. Ćorović	Zulumčar	P. Pajž	Na Dunavu noć
B. Ćopić	Pioniri	J. Putnik	Pečalbari
V. Đorđević	Snežana i sedam patuljaka:	A. Panov	Vatra i pepeo
	Dva narednika	M. Pucova	Svet bez mržnje
N. Đurković	Podvala		Operacija
M. Glišić	Dva cvanciga	M. Ogrizović	Hasanaginica
	Ero s onog sveta	I. Okrugić	Šokica
Gotovac	Simfonijsko kolo	Ranković-Petrović	Seoska učiteljica
	Morana	B. Stanković	Koštana
	Ohridska legenda	St. Sremac	Pop Ćira i pop Spira
Hristić	Prst pred nosom		Ivkova slava
J. Horvat	Većiti mladoženja		Zona Zamfirova
J. Ignjatović	Ivica i Marica		Laža i paralaza
J. Kulundžić	Dukat na glavu	J. Sterija Popović	Pokondirena tikva
	Ljudi bez vida		Kir Janja
	Put u zločin		Zla žena
M. Kranjec	U agoniji		Ženidba i udadba
M. Krleža	Gospoda Glembajevi		Rodoljupci
	Leda	I. Stanjčević	Dorćolska posla
S. Kolar	Sedmorica u podrumu	A. Šenoa	Zlatarevo zlato
	Maksim Crnojević	E. Šinko	Osuđenici
L. Kostić	Čovek koji nije postajao	M. Širola	Dugonja, Trbonja, i Vidonja
J. Lešić	Crvenkapica	Trajković	Robinzon Kruse
V. Nazor	Pokojnik	K. Trifković	Ljubavno pismo
B. Nušić	Sumnjivo lice		Izbiračica
	Svet		Čestitam
	Gospoda ministar-ka		Francusko-Pruski rat
	Protekcija	Tijardović	Školski nadzornik
	Običan čovek	J. Vajgand	Mala Floramye
	Narodni poslanik		Ruka u ruci
	Knez Ivo od Semberlje		Novi svet
	Dr.	I. Vojnić	Ekvinocijo
	Ožalošćena porodica		Dubrovačka trilogija
	Običan čovek	J. Veselinović	Hajduk Stanko
	Opštinsko dete		Dido
	Poslednji susret	D. Žerve	Radi se o stanu
			Reakcioneri

Strani pisci:

Afinogénov	Mašenjka	E. Kalman	Silva
K. Andre	Srećni dani	"	Grofica Marica
Asofijev	Bahčisarajska fontana	Kostov	Golemanov
Bize	Carmen	Knoblauh	Faun
Boardo	Počerka puka	Klabund	Krug kredom
Bomarše	Seviljski berberin	Karadjale	Napast
"	Figarova ženidba	"	Burna noć
H. Balzak	Merkade	"	Izgubljeno pismo
T. Brandor	Karlova tetka	"	Karneval
A. Brodi	Učiteljica	E. Kamilar	Obračun
G. Čiki	Paraziti	N. Krasna	Draga Rut
A. Čehov	Prosidba	Komor-Stefanides	Aladar nije magarac
"	Medved	Katajev	Roditeljski dom
"	Ujak Vanja	"	Milijun muka
"	Jubilej	"	Dan odmora
"	Svadba	Kornejčuk	Misija mister Perkinsa
"	Višnjik	"	Platon krečet
"	Diplomata	Lope De Vega	Vitez čudesa
K. Čapek	Mati	Leoncavallo	Pajaci
Čepregi	Žuto Ždrebe	G. Lorka	Dom Bernarde Albe
"	Crveni budjelar	M. Laslo	Parfimerija
Dima	Dama sa kamelijama	Leonov	Naježda
D. Alberto	U dolini	Lehar	Ševa
Doniceti	Lucija di Lamermur	"	Zemlja smeška
Ž. Deval	Vaspitačica	V. Mas	Negde u Moskvi
Dikens	Cvrčak na ognjištu	K. Maj	Vinetu
B. Džonson	Volpone	Makijaveli	Mandragola
L. Fodor	Matura	Mopasan	Vinogradi iz Šartrea
"	Poljubac pred ogledalom	Mušatesku	Vals Titanic
Feldman	Iz mraka	Mascagni	Cavalleria rusticana
I. Farkaš	Djaci iz Igloa	Musorgski	Noć na golom brdu
Gogolj	Ženidba	Masne	Verter
"	Revizor	F. Molnar	Junaci Pavlove ulice
Goldoni	Kafana	"	Igra u dvorcu
"	Mirandolina	Molier	Škrtac
"	Lažljivac	"	Skapenove đavolije
"	Ribarske svadje	"	Tartif
"	Lepeza	"	Gradanin plemić
"	Sluga dvaju gospodara	"	Učene žene
Gorkij	Vasja Železnova	"	Don Žuan
"	Malogradjani	"	Umišljeni bolesnik
"	Varvari	"	Žorž Danden
"	Ilja Ljanov	Ž. Moric	Silom lekar
"	Na dnu	"	Sári bíró
Golsvorti	Srebrna kutija	"	Ludas Matyi
A. Gervaj	U šumi	Mihalkov	Crvena marama
Gorbatov	Nepokoreni	Nikodemi	Skampolo
Gluk	Orfej	"	U zoru, u podne, u veče
I. Geci	Divljuša	A. Miler	Svi moji sinovi
Herve	Mamzel Nituš	Nivijaro	Holivud
Š. Hunjadi	Vetar sa puste	O. Nil	Ana Kristi
H. Helermens	Nada	Ostrovski	Bez krivice krivi
Dj. Haj	Ples veštica	"	Sirotinja nije greh
H. Ibzen	Aveti	"	Devojka bez miraza
"	Divlja Patka	"	Šuma
A. Goy - D'Usseau	Duboko korenje	"	Vuci i ovce
Ivanov	Oklopni voz	"	Svoji smo
O. Indig	Čovek pod mostom	A. Pize	Srećni dani
Jakobson	Život u citadeli	M. Panjol	Topaz
V. Jakobi	Vašar devojaka	E. Petrov	Ostrvo mira
Koners	Šiparica	Pristli	Inspektor je došao
P. Kačo	Janoš vitez	Prokofjev	Romeo i Julija
G. F. Kodine	U cvetnoj Španiji		

E. Rable	Monserat	Šo	Prijatelj davla
Pučini	Toska	"	Zanat gospode Uorn
"	La Boem	"	Kandida
"	Madam Butterfly	"	Pigmalion
"	Manon Lesko	K. Šenher	Žena vrag
Rimski Korsakov	Šeherezada	Šekspir	Bogojavljenjska noć
Rjabov	Svadba u Malinovki	"	San ljetnje noći
Skrib-Leguve	Mladost pobeđuje	"	Mletački trgovac
Simonov	Rusko pitanje	"	Vesele žene Windzorske
"	Pod Kestenovima Praga	"	Ukročena goropad
Sigligeti	Liliomfi	Tolstoj	Živi leš
Sigligeti-Moric	Csikós	Tit-Plaut	Hvalisavi vojnik
Suderman	Čast	V. Tenesi	Staklena menažerija
Sirmai-Bakonji	Mágnás Miska	Š. Terek	April
Sofokle	Antigona	E. Tot	Seoska lola
Sirmai-Emőd	Mézes kalács	Umberto	Andre Šenije
Strimberg	Desant u Norveškoj	Verdi	Travijata
Šiler	Spletka i Ljubav	"	Rigoletto
Smetana	Prodana nevjesta	"	Trubadur
Štraus	Slepi miš	V. Vljaku	Tri doktora
Škvarkin	Prosta djevojka	Zilahi	Drvene kule
"	Tuđe dijete, Noćna smotra	"	Muzički pajaci
Šurek	Ulični Svirači	A. Benedeti	Dva tuceta crvenih ruža

Gostovanja Vojvodanskih pozorišta
izvan svojih mjesta od osnutka
do 1. V. 1953 godine

A Vajdasági színházak vidéki
vendégszereplései
az alapítástól 1953-V-1-ig

Obradio: LJ. TEODOROVIĆ

Red. broj	P O Z O R I Š T E	Broj mjesta	Broj predstava	Broj posjetilaca
1	Narodno pozorište — Pančevo] osnovano 1944 god.	46	256	
2	Narodno pozorište — Vršac osnovano 1945 god.		169	
3	Rumunsko nar. pozorište — Vršac osnovano 1949 god.	36	258	46399
4	Madarsko nar. pozorište — B. Topola osnovano 1949 god.	48	163	
5	Narodno pozorište — Zrenjanin osnovano 1948 god.	33	118	
6	Narodno pozorište — Sombor osnovano 1846 god.	38	179	70034
7	Narodno pozorište — Srem, Mitrovica			
8	Srpsko narodno pozorište — Novi Sad osnovano 1943, a radi od 1945 Drama, opera i balet	34	195	58025
9	Nar. pozorište — Népszínház Subotica osnovano 1945 god.			
	Hrvatska drama	38	669	215268
	Madarska drama	90		
Opera	6			

Mjesta u kojima su gostovala pojedina Vojvodanska pozorišta od osnivanja do 1. maja 1953 godine

Obradio: M. Tasić

BAČKA TOPOLA

Ada, Apatin, Bajša (4 puta) Bačka Palanka, Bački Vinogradi, Bajmok (2), Bečej (2), Beograd, Crvenka (2), Čantavir (4), Feketić (5), Horgoš (2), Kula (2), Imanje »Pobeda« (3), Imanje »7 Juli«, Imanje »Krivaja« (2), Imanje »Napredak« (2), Kanjiža, Mali Idoš (3), Mulski Gunaraš (2), Novi Sad (2), Ostojićevo, Osijek, Orahovo (2), Pačir (4), Pokrajinsko Imanje (3), Palić, Padej, Pančevo, Sombor, Subotica, Senta, Sonta, Srbobran, Sajan, Sv. Miletić, Stara Moravica (5), Telečka (3), Svilojevo, Temerin (2), Tornjoš, Vološinovo, Vojlovica, Vojna Ergela, Vrbas (4), Žednik (3), Vetserum.

NOVI SAD

Apatin, Autoput, Bačko Gradište, Bačka Palanka, Bačka Topola, Beočin (2), Beograd, Cetinje, Čurug, Čikerija, Dubrovnik, Herceg Novi, Irig, Indija, Klisa, Kula (3), Mostar, Pančevo (2), Radilišta, Ruma, Petrovaradin (4), Sarajevo, Subotica (7), Sombor (6), Sremska Kamenica (6), Sremski Karlovci (5), Srbobran (2), Stari Futog, Stari Bečej (2), Titograd, Tivat, Vrbas, Zrenjanin Žabalj,

PANČEVO

Alibunar, Barandi, Banovište, Bašaidu (2), Beograd (2), Borča (4), Brestovac (2), Crepaj (4), Debeljača (3), Dolov (6), Deliblato, Elemir, Gloganj (3), Idvor (2), Idoš, Ivanovo, Jabuci (3), Jaša Tomić, Kačarevo (6), Kumane, Korinu (5), Kikinda (3), Matarška Banja, Melenci, Mokrin, Miloševo, Nakovo, Novi Sad, Novo Selo (6), Opovo (2), Omoljica (4), Perlez, Subotica, Smederevo (2), Starčevo (4), Sakule (2), Srpska Crnja, Sremska Mitrovica, Sombor, Sv. Đorđe, Vranjevo, Vršac, Vrnjačka Banja (2), Zrenjanin, Zemun.

SOMBOR

Auto-put (2), Apatin (7), Aleksa Šantić (2), Bač, Bački Brestovac, Batina, Bačka Palanka, Bogojevo, Bajmok (5), Bač. Monoštor (2), Bezdan, Crvenka (4), Čonoplja, Grade Kanala, Kula (6), Kraljićevo (5), Novi Sad (2), Novi Bečej, Omladinska Pruga, Odžaci (6), Pačir, Ričica (2), Ruma, Prigrevica (4), Subotica (5), Sivac (3), Srbobran (2), Stapar (5), Senta (4), Stanišić, Stari Bečej (2), Sv. Miletić, Srpski Miletić, Vinokovci, Vrbas (4), Zrenjanin.

SUBOTICA

Hrvatska drama

Aleksandrovo (10), Auto-put (2), Bajmok (22), Bačka Topola (26), Bačka Palanka (3), Bač (2), Bikovo (5), Čonoplja (2), Dolnij Tavankut, Horgoš (6), Kanjiža, Kneževac (2), Kula, Kelebija (11), Ljutovo, Mali Bajmok (5), Mol (2), Monoštor (6), Mala Bosna (2), Novi (8), Omladinska Pruga (2), Odžaci, Đurđin (3), Pačir (5), Prigrevica (2), Palić (5), Sv. Ivan (2), Sombor (22), Senta (11), Stari Bečej (7), Sv. Miletić (3), Stara Moravica, Stari Žednik (12), Turija (4), Tavankut (11), Zrenjanin (2), Zobnatica (2), Vrbas (4).

Mađarska drama

Ada (4), Apatin (2), Bačka Topola (18), Bajša (4), Bački Vinogradi, Bačko Petrovoselo (3), Bač, Bački Arandelovac (3), Bajmok (6), Batina, B. Miloševo, B. Dvor, Bačka Palanka (2), B. Monoštor, Bezdan (6), Boka, Bogojevo (2), Bukovac, Bela Crkva (2), Budisava (2), Boča, Crvenka, Čantavir (6), Čoka (3), Debeljača (5), Doroslo (2), Feketić (3), Foča, Futog (2), Gornji Breg, Hajdukovo, Horgoš (5), Hetin, Itebej, Ivanovo, Jaša Tomić, Jazovo, Jarovo, Kelebija (6), Kikinda (7), Kraljev Breg, Kula (6), Kovin, Kneževac, Kupusina, Ludoš, Martonoš, Mokrin, Mol (2), Mali Idoš (4), Mađarska Crnja,

Mužlja (4), Novi Sad (20), Novi Kneževac (3), Novi Vrbas (2), Neuzin, Osijek (4), Omladinska Pruga (2), Ostojićevo, Odžaci, Pačir (2), Padej 3, Pančevo 7, Palić (3), Rumenka (2), Rusko Selo, Sombor (30), Stara Kanjiža (10), Stara Moravica (6), Senta (15), Srbobran (3), Sajan (3), Stari Bečej (6), Sv. Miletić (2), Svilojevo, Sv. Mihalj, Skorenovac, Šupljak, Telečka (2), Titel (4), Torda (4), Toba (2), Temerin (4), Vološinovo (4), Vukovar, Vršac (6), Vojlovica, Zrenjanin (10), Zagreb, Zmajevac.

Opera

Sombor, Novi Sad, Senta, Čantavir, Bačka Topola i Bajmok.

**SREMSKA
MITROVICA**

Erdevik, Hrtkovci, Kragujevac, Kuzmin, Šabac, Šašinci (2), Šid (3), Veliki radnici, Vinkovci.
Napomena: Podaci nisu potpuni.

**VRŠAC
(Rumunjsko)**

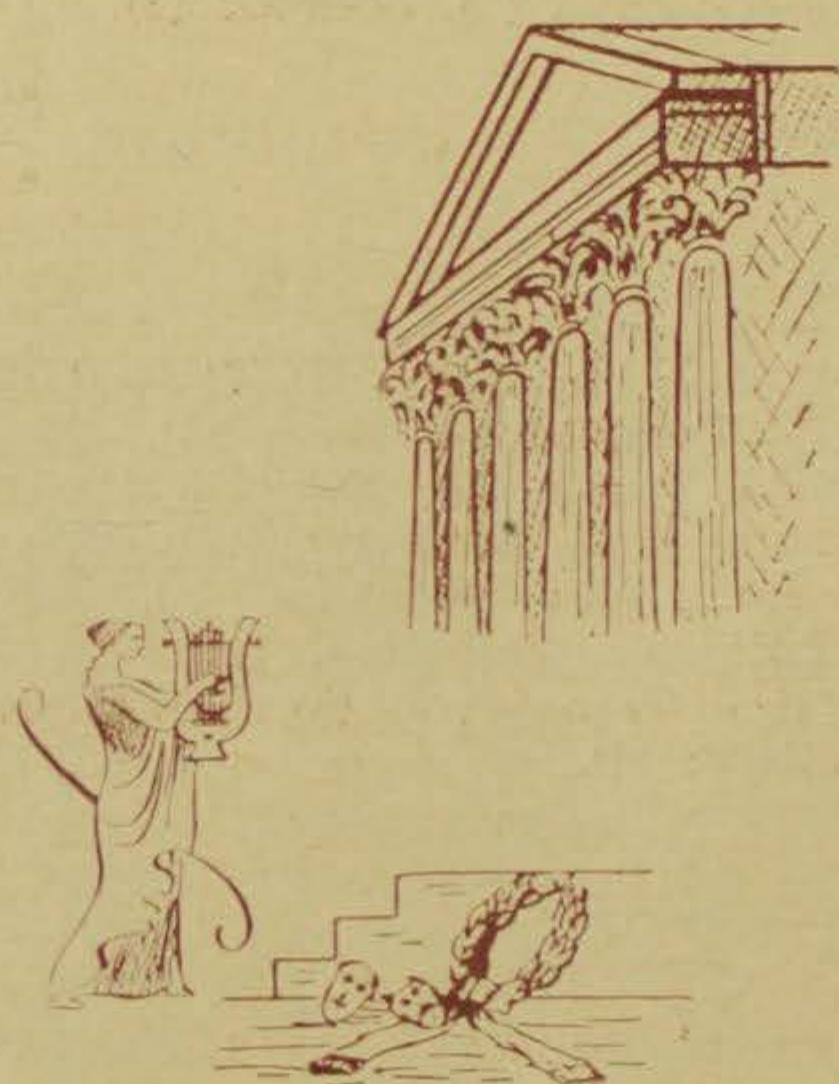
Ratiševo (12), Vlajkovac (11), Ečka (11), Jankov Most (6), Klek (4), Begejci (17), Sutjeska (4), Malo Središte (3), Sočica (2), Barica (5), Straža (7), Kuštin (10), Grebenac (7), Margita (8), Alibunar (11), Glogonj (7), Vojvodinci (11), Dolovo (5), Mali Žan (1), Banatsko Novo Selo (9), Homoljica (2), Oča (5), Uzdin (14), Mramorak (9), Kovin (10), Vladimirovac (13), Nikolinci (11), Seleuž (9), Markovac (11), Deliblato (7), Jabuka (3), Lokve (5), Jablanka (2), Zrenjanin (1), Bela Crkva (1), Sombor (1).

VRŠAC

(Srpsko poz. nije dostavilo podatke)

ZRENJANIN

Aradac (3), Botoš (3), Bašaid (2), Česterek (2), Dragutinovo (1), Despotovac, Ečka (2), Elemir (2), Fabrika Šećera (4), Jaša Tomić (3), Kikinda (1), Krajišnik (2), Klek (2), Kumanane (3), Lišvade (3), Lukićevo, Melenci (5), Mihajlovo, Miloševo, Novi Kostolac, Stari Kostolac, Orlovat, Perlez (2), Radijator, Subotica, Sombor, Sefkerin, Srpska Crnja (2), Titel, Tomaševac (3), Vološinovo Železnička Radionica (2), Žitišta (4).

Ovaj bilten izdaje prigodom Subotičkog festivala vojvodanskih pozorišta redakcija „Naše pozornice“ — Narodnog pozorišta Népszínház-a u Subotici

Glavni urednik: Antun Kujavec

Urednik: Virág Mihalj

Redakcija: Antun Kujavec, Mihalj Virág, Aleksandar Acković i Endre Lévai

Odgovorni urednik: Josip Jasenović
upravnik Narodnog pozorišta u Subotici

Naslovna strana: Pinkava Viktor

Suradnici:

Dr. Mirko Šulman, direktor Muzeja, Dušan Medaković, redatelj Nar. pozorišta Tuzla, Branko Mešeg, direktor Osječke drame, Ištvan Latak, direktor Mađarske drame Nar. pozorišta u Subotici; Aleksandar Acković, Lévai Endre, Joso Šokčić, Luka Dotlić, M. Stanojević, Ljubiša Pisarević i Estera Ivković, novinari i javni radnici; Pataki Laslo, Garai Bela, Varga Stjepan, Milan Tutorov, Lajčo Lendvai, Marko Tasić, Ljubo Teodorović i Virag Mihalj članovi Narodnog pozorišta u Subotici.

Klišeje izradila: Cinkografija štamp. drž. željeznica — Subotica

Ostali napisi i podatci: Uprave vojvodanskih pozorišta i brošura „Subotica juče i danas — 1950“.

Ispravak

Na drugoj strani u naslovu pogrešno stoji: Otvaranje festivala 15. maja 1953, a treba da stoji 15 juna 1953 god.

Cijena dinara

Ara 50 din.

zkvh.org.rs

FESTIVAL
VOJVODANSKIH
POZORIŠTA

VAJDASÁGI
SZINHÁZAK
ÜNNEPI
JÁTÉKAI

